



ЖАҲОН АДАБИЁТИ КУТУБХОНАСИ

Агата КРИСТИ



ҲИКОЯЛАР

Иккинчи наشري

ТОШКЕНТ
«O‘ZBEKISTON»
2018

УЎК: 821.111-3

КБК: 84(Ингл)

К 81

Рус тилидан **Иzzат АХМЕДОВ** таржимаси

Машхур инглиз ёзувчиси, «детектив кироличаси» Агата Кристининг асарлари дунёнинг юздан ортиқ тилларига таржима қилинган, кўплари саҳналаштирилган. «Қора қарғалар сири», «Ўнта негр боласи» фильмлари шулар жумласидандир.

Ушбу тўпламга адибанинг қизиқарли ҳикоялари танлаб олинган. Бу ҳикоялар сирли воқеаларга бойлиги билан ажралиб туради.

Ҳикоялардаги изқувар қаҳрамонларнинг фикри тиниқлиги, жиноятларни фош қилишда яқиндан иштирок этиши китобхон диққатини тортади. Айниқса, қўнғиз-мўйлов Пуаро ёки мисс Марплнинг воқеалар ва жиноятларни очиши, масала ечимидаги ёркин, аниқ хулосалари ўқувчини ҳайратлантиради.

Тўплам кенг китобхонлар оmmasига мўлжалланган.



ИШТАР ИБОДАТХОНАСИДАГИ ҚОТИЛЛИК

– Хикоя қилиш навбати сизники, доктор Пендер. Қани, бизга нималарни сўзлаб бермоқчисиз?

– Менинг ҳаётим хилватларда ўтди, – дея гап бошлади кекса руҳоний хижолатомуз жилмайиб. – Шу боис кўп воқеаларга дуч келмаганман. Фақат навқиронлик чоғларимда ўзим гувоҳ бўлган жуда гаройиб ва фожиали бир ҳодиса бундан мустасно.

– Ў, – ховлиққанча хитоб қилди Жойс Ламприер хоним.

– Орадан кўп йиллар ўтган бўлса-да, – сўзида давом этди руҳоний, – мен бу ҳодисани ҳеч унутолмадим. Бу менга шундай таъсир қилганки, салгина эсимга тушса ҳам ўша даҳшатли манзара кўз олдимда қайта жонланади ва кўрққанимдан қарахт бўлиб қоламан. Ўшанда ҳеч кимга кўринмайдиган қурол билан қуролсиз одам ўлдирилганди.

– Доктор, сўзларингиздан эгим жимирлаб кетди, – нолиди жаноб Генри.

– Ўзимни ҳам қалтироқ босди. Ўша кундан бери даҳшатли воқеалар тўғрисида гаплашаётган одамлар устидан кулмайдиган бўлганман. Айтмоқчиманки, баъзи жойларда ёвуз руҳлар шунчалик кучли бўладики, уларни бемалол сезиш мумкин.

– Ҳа, албатта! – Руҳонийнинг гапини тасдиқлади Марпл хоним. – Мана шу Лорчеслар

уйида қанча бахтсизликлар рўй берган. Ўзингиз ўйланг, қария Смитерс барча бойликларидан айрилиб, уйини сотишга мажбур бўлди. Карслейклар бу уйга кўчиб келмасданоқ Жонни Карслейк зинапоядан йиқилиб, оёғини синдирди. Кейинроқ, Карслейк хоним ҳам Франция жанубига бориб, даволаниб қайтди. Айтишларича, ҳозир ўша уйни эр-хотин Берденлар сотиб олибди. Яқинда эшитдим: кўп ўтмай бечора жаноб Берден жаррох тифига дуч келибди.

– Биз бу ерда ирим-сиримларга ўралашиб қолганга ўхшаймиз, аҳмоқона ва ўйланмай тарқатилган миш-мишлар кўчмас мулкка катта зарар келтирмасмикан? – деди жаноб Петерик.

– Шахсан ўзим бир жуфт «арвоҳ» қучоқлашганини кўрдим, – дея қаҳ-қаҳ урди жаноб Генри.

– Доктор Пендерга ҳикоясини айтиб беришга йўл берсак бўларди, – таклиф қилди Реймонд.

Жойс иккала чироқни ҳам ўчириб қўйди. Энди хонада фақат каминнинг липиллаб турган ёлқини қолди. Ҳикояни давом эттирса бўлади.

Доктор Пендер кулимсиради ва оромкурсига ўрнашиброқ ўтириб, кўзойнагини олиб қўйди. Сўнг сокин овозда ҳикоя қила бошлади:

– Орангизда Дартмур ҳақида эшитган одам борми-йўқми, билмайман. Мен ҳозир таърифламақчи бўлган макон у билан ёнма-ён жойлашган. У ерларнинг табиати баҳаво, қўрғон ҳам ажойиб бўлишига қарамай, сотилиши эълон қилинса-да, кўп йиллар харидорини тополмади. Бунинг сабаби бор, албатта. Қўрғон қўрқинчли, хилват жойда эди. Уни Хейдон исмли киши сотиб олганди — жаноб Ричард Хейдон. Мен уни

коллежда ўқиб юргандаёқ билардим, анча вақт кўришмаганимизга қарамай, эски дўстлигимиз ҳурмати, у мени «Тинч ўрмон»ига таклиф қилди. У бу жойни шундай атарди. Зиёфатга кўп меҳмон қақирилмаган эди. Ричард Хейдоннинг ўзи, амакиваччаси Эллиот Хейдон, Маннеринг ва унинг рангпар қизи Виолет, капитан Рожерс хотини билан – ҳар иккаласи ҳам офтобда тобланган моҳир чавандозларга ўхшарди. Меҳмонлар орасида ёш доктор Саймондс ва Диана Эшли хонимни учратдим. Диананинг сурати гўзаллар журналида, матбуотда бир неча марта эълон қилинган бўлиб, у шу мавсумдаги соҳибжамоллардан бири деб тан олинганди. Ҳақиқатдан ҳам унинг ҳусни жамолига таъриф йўқ эди. Баланд бўйли, қора сочли, юзлари оппоқ, кўзларини қисиб қараши эса Шарқ санамларини эслатарди.

Танграм унга бетимсол шарқона ҳуснтароват берганди. Устига-уштак, қизнинг тиниқ, қўнғироқдай овозини айтмайсизми?! Ташрифим давомида билдимки, дўстим Ричард Хейдонни бу нозанин маҳлиё қилиб қўйган экан. Базм ҳам шу малак учун атайин уюштирилаётгандек туюлди менга. Қизнинг хатти-ҳаракатларида Ричардга мойиллик аломатлари сезилмади. Диана шундай қизлар тоифасидан эдики, бугун кун бўйи Ричард билан суҳбатда бўлиб, эртага унга қиё ҳам боқмай, кўпроқ Эллиотга лутф кўрсатиши мумкин эди. Кейин эса вазмин ва уятчан доктор Саймондсга ҳам жозибадор кулгусини ҳадя эта оларди.

Келишим билан мезбон бизга қўрғондаги барча хоналарни кўрсатди. Уй ташқи кўринишидан

унча салобатли, сирли кўринмаса-да, лекин жуда қулай, девоншир мрамаридан ғоят пишиқ ва турли хил табиий офатларга бардошли қилиб қурилганди. Деразалар адирга, торф конига, шамол емирган қояларга қараб очиларди.

Яқин қоялар бағрида қадимий кўрғон бўлиб, шу кўрғонда қидирув ишлари олиб борилганида, у ердан бронзадан ишланган қандайдир асбоб-анжомлар топилганди. Топилмалар Хейдонни қизиқтириб қолган экан, у бизга бу ҳақда ҳаяжон билан сўзлаб берди.

– Неолит даври одамлари, друидлар ва римликлар яшаган жойлар, ҳатто илк Финикия маданиятининг излари ҳам топилган бу ерда, – дея бу ерлар кўхна осори-атикаларга ғоятда бой эканлигини таъкидлади Ричард. – Лекин бу жой энди «Тинч ўрмон» деб аталади.

Ричард қўлини чўзиб харсангтош, арчагул, қирққулоқлардан иборат ялангликнинг ўртасидаги – чамаси юз ярд¹ наридаги қалин дарахтзорни кўрсатди.

– Мана бу манзарага бир қаранг, – хикоясини давом эттирди Хейдон. – Баъзи дарахтлар қуриган бўлса, баъзилари ўсиб чиққан, лекин финикиялик кўчманчилар келгунча ва ундан кейин тўлиқ сақланган. Юринглар, бориб кўрамиз.

Ҳаммамиз унинг орқасидан йўлга тушдик. Ўрмонга кирганимизда негадир қалбимда ғашлик пайдо бўлди. Афтидан, бу ғафлат ўрмонида биронта ҳам қуш ин қурмаганга ўхшайди. Атрофни умидсизлик, даҳшат қоплагандек эди, гўё. Хейдон менга сирли кулимсираб:

– Бу жой қандайдир ажабтовур таассурот қолдирмаяптими, Пендер? – деди. – Кўнглингизнинг бир четида безовталиқ сезмаяпсизми?

¹ Ярд – 91,44 см.га тенг инглиз ўлчов бирлиги.

– Бу ер менга ёқмаяпти, – дедим бамайлихотир.

– Тушунарли, – деди у. – Бу ерда бир пайтлар ғайридинларнинг қалъаси бўлган. Бу – «Астарта ўрмони».

– Астарта дейсизми? – сўрадим мен.

– Астарта ёки Иштар дейсизми, сизнинг хоҳишингиз, аммо мен финикияликлар иборасида «Астарта» дейман, – сўзида давом этди Хейдон. – Бу, менимча, шу атрофда Астартага сифиниш билан боғлиқ ягона жой. Етарли далилим йўқ, аммо кўз ўнгимизда ҳақиқий «Астарта ўрмони». Бу қалин дарахтлар орасида бир пайтлар муқаддас маросимлар ўтказилган.

– Муқаддас маросимлар, – шивирлади Диана хаёлга чўмиб. – Қизик, улар қандай ўтказилган экан?

– Унчалик ҳавас қиладиган эмас, – дея кутилмаганда қаттиқ кулиб юборди капитан Рожерс. – Менимча, Иштар маросими дилларни ўртаб юборган.

Хейдон бу гапларга унча эътибор бермади ва гапини давом эттирди:

– Ўрмон ўртасида ибодатхона бўлиши керак. Ибодатхонани тасаввуримда тиклай олмайман, лекин хаёлан унинг қандай бўлганини айтишим мумкин.

Шу вақт биз ўрмон ўртасидаги чоғроқ ялангликка чикдик. Яланглик марказида тошдан қурилган уйчани эслатадиган ғалати нарсани кўрдик. Диана Эшли Хейдонга саволмуз қараб қўйди.

– Мен уни саждагоҳ деб ўйлайман. Саждагоҳ ёки «Иштар ибодатхонаси».

Хейдон уйчага яқинлашди. Уйча ичида обнус дарахтидан ясалган кўполроқ тагликдаги арслон устида бошида ярим ой шакли тасвирланган аёл ўтирганди.

– Финикия Астартаси – ой маъбудаси, – эълон килди Ричард Хейдон.

– Ой маъбудаси! – деди ҳаяжон билан Диана. – Келинлар, бугун шу ерда базми жамшид қурамиз. Ой тик кўтарилганда ниқобли кийимлар кийиб келамиз-у, Астарта шарафига маросим ўтказамиз.

Мен кетишга шайландим, буни Ричарднинг амакиваччаси Эллиот Хейдон дарҳол пайқаб қолди:

– Сизга бу нарсалар ёқмаяпти-а, ота?

– Йўқ, ёқмаяпти, – қатъий жавоб бердим.

У бироз ажабланиб қараб турди-да:

– Булар ҳаммаси аҳмоқгарчилик, – дея таъкидлади. – Илоҳий ўрмон қаердалигини Ричарднинг ўзи ҳам билмайди. Бу унинг тасавбури, унга шунақаси ёқади. Агар ростакамига шундай бўлсайди...

– Балки, ҳақиқатдан ҳам шундайдир?..

У хижолатли кулди-да:

– Наҳотки, шу нарсаларга ишонсангиз? Сиз рухонийсиз-ку, – деди.

– Йўқ, ишонмайман, – жавоб бердим мен, – бундай бўлишига ҳеч ҳам ишонгим келмаяпти. Бироқ бу ерга қадам қўйишим билан гўё атрофимни ёвузлик ва хавф-хатар қуршаб олгандай бўлди.

Эллиот беихтиёр қайрилиб, менга ғайритабиий тикилди.

– Ха, – деди у, – бу ерда бир сир бор. Сиз нимани назарда тутаётганингизни тушундим. Лекин ҳақиқатдан анча узоқлашиб кетмадикмикан? Шундай эмасми, Саймондс?

Доктор бир-икки сония жим турди-да, шундай деди:

– Нима учунлигини билмайман-у, лекин буларнинг бари менга ёқмаяпти.

Шу пайт Виолет Маннеринг мен томон чошиб келди-да:

– Қўрқиб кетяпман, бу ерда қолиш хавфли. Тезроқ бу ердан кетайлик, – деди аллақандай кўркув билан.

Биз бу ерни тарк этишга ошиқдик, орқамиздан бошқалар ҳам эргашди. Фақат Диана Эшли бироз ушланиб қолди. У ибодатхона олдидаги санамдан кўзини узмасдан ўзгача бир ҳаяжон билан тикилиб қолганди.

Ажойиб кун бўлди. Қуёш нурларини сахийлик билан сочарди. Шунинг учун Диана Эшлининг ниқобли кийимни кийиш таклифини ҳамма бажонидил қабул қилди. Барчада кўтаринки кайфият бор эди-ю, лекин ички бир безовталиқ ҳам йўқ эмасди. Кечки овқатга кирганимизда ғоят завқли ва ёқимли бир овоз янгради. Рожерс ва хотини неандерталларга ўхшаб кийинишганди. Ричард Хейдон ўзини финикиялик денгизчи, амакиваччасини эса қароқчилар сардори деб атади. Доктор Саймондс – бош ошпаз, Маннеринг хоним – хамшира, кизи эса – черкас аёли бўлиб гавдаланди. Каминани эса роҳиб деб эълон қилишди. Диана Эшли кечки овқатга ҳаммадан кейин кирди. Унинг кенг-мўл маскарад кийимида судралиб юриши бизда шубҳа уйғотди.

– Нотаниш аёл, – деди у. – Мана, мен кимман. Қани, энди дастурхонга марҳамат.

Овқатланиб бўлгач, уйдан чиқдик. Тун ниҳоятда ажойиб, осуда эди. Ой чиққанди. Сухбатлашиб, сайр қилиб, вақт қандай ўтганини билмай қолибмиз. Бирор соатдан кейин орамизда Диана Эшли йўқлигини пайқаб қолдик.

– Балки, ухлашга кетгандир, – деди Ричард Хейдон.

– Йўқ, – бошини чайқади Виолет Маннеринг, – ярим соат олдин кўргандим, – у қўли билан ой ёруғида қорайиб кўринган ўрмон томонни кўрсатди, – Диана ўша томонга қараб кетди.

– Қизиқ, бу қизнинг эси жойидами? – ғудранди Ричард Хейдон. – Онт ичаманки, бу ерда бирон маккорона ҳазил борга ўхшайди, юринглар, бориб кўрайлик-чи.

Ҳаммамиз қизиқиш аралаш ҳадик билан ўрмонзорга йўл олдик. Дарахтзорда қандайдир нохуш ҳодиса рўй беришини аввалдан сезгандек, у ерга боришга оёғим тортмади. Ўзимни ёмон ҳис қила бошладим. Бор кучимни тўплаб, ўзимни зўрға ушлаб турдим ва бу жой бехосият эканини, назаримда, ҳаммадан аввал сездим. Сузиб бораётган ой ёғдусида дарахтлар шохларини атайин эгган-у, бизларни ўтказишни хохламайдигандек эди. Кундузги осуда ўрмонзор тунда турли шивир-шивирга тўлганди. Ҳаммамиз сирли бир кўрқувдан бир-биримизнинг пинжизмига тикилишиб, қўлларимизни ушлашиб, аста-секин илгарилай бошладик.

Ўрмонзор ўртасидаги ялангликка бориб худди ўзга сайёрадан келгандек қотиб қолдик. Остонада харир либосда товланиб гўзал бир санам турар-

ди. Унинг бошидаги ҳурпайган қора сочи иккита ярим ой шаклида эди.

– Худойим! – дея хитоб қилди Ричард Хейдон. Унинг қошлари орасида тер томчилари пайдо бўлганди.

Виолет Маннеринг сезгирроқ экан:

– Бу Диана-ку! Ўзига ўзи ўхшамай қолибди, – деди.

Шу сонияда ҳалиги шарпа ибодатхонага кираверишда қўлини қўтариб, бир қадам олдинга юрди. Сеҳрли овоз билан шундай деди:

– Мен маъбуда Астартаман! Менга яқинлашманглар, бўлмаса ажалингизни топасиз!

– Керакмас, Диана, – Маннеринг уни инсофга чақирмоқчи бўлди. – Сиз бизни қўрқитяпсиз. Ўзи шундай ҳам ваҳимали-ку бу ер!

Хейдон ўзини унга отди:

– Менинг илоҳий маъбудам – Диана! Сен гўзалсан!

Кўзларим ойнинг ёруғига ўрганиб қолди. Энди атрофдаги нарсаларни аниқроқ кўра бошладим. Диана ҳақиқатдан ҳам, Виолет айтгандек, ғоятда ўзгарганди. Юзи шарқона тус олиб, кўзларида янада қатъиятлик жилоланган, лабларида шундай қахрли заҳарханда табассум зоҳир эдики, уни бу ҳолатда ҳеч қачон кўрмаганман.

– Секинроқ, – огоҳлантирди у. – Маъбудага яқинлашманг. Ким бўлишидан қатъи назар, менга яқинлашса, ўлдираман.

– Сен жуда гўзалсан, Диана, – хитоб қилди Хейдон. – Ўтинаман, ҳазилни бас қил. Бу ишлар менга... унчалик ўтиришмаяпти.

Хейдон унинг ёнига боришга қатъий қарор қилди, «маъбуда» қўлини Хейдон томонга чўзди.

– Тўхта! – бақирди у, – яна бир қадам ташласанг, мен сени Астартанинг илоҳий кучи билан нобуд қиламан.

Ричард Хейдон кулди-да, яна қадамини тезлатди. Шу пайт бирдан кутилмаган ҳодиса содир бўлди. Ричард гандираклади, сўнгра қоқинди ва бутун гавдаси билан ағдарилиб тушди.

У шу кўйи ерда юзтубан ётганича қайта ўрнидан турмади.

Кутилмаганда Диана жазавали кула бошлади. Ғалати ва қўрқинчли қаҳ-қаҳа ўрмон тинчини бузди. Эллиот қаҳр-ғазаб билан олдинга интилди.

– Мен бошқа чидолмайман! – бақирди у. – Тур, Дик. Турсанг-чи!

Аммо Ричард Хейдон йиқилган жойида ётаверди. Эллиот югуриб келди-да, чўккалаб, эҳтиёткорлик билан Ричарднинг бошини тепага ўгирди ва юзига тикилди. Кейин бирдан сапчиб ўрнидан турди.

– Доктор! Худо хайрингизни берсин, тезроқ келинг. Менимча, у ўлганга ўхшайди.

Саймондс унинг ёнига югурди. Эллиот эса секин-секин биз томонга кела бошлади. Негадир унинг ҳаракатлари беўхшов эди.

Гап нимадалигини тушуниб етган Диана энди бор овозда фарёд сола бошлади:

– Мен уни ўлдирдим! Эй Худо! Бундай бўлишини хоҳламагандим-ку? Нахотки, мен қотил бўлсам?

Шундай дея у ўтлар устига беҳол йиқилди.

Шу пайт Рожерс хонимнинг саросимали овози эшитилди:

– Бизга ҳам бир нарса бўлмасидан бу қўрқинчли жойдан кетайлик. Қандай даҳшат!

Эллиот қўлини елкамга қўйди.

– Бундай бўлиши мумкин эмас, – шивирлади у. – Сизга айтяпман, бўлиши мумкин эмас.

Инсонни худди шундай ўлдириш мумкинлигига ишонмайман. Бу... бу – қандайдир ғайритабиий-ку!

– Амакиваччангизнинг юраги хаста эди-ку, – мен уни тинчлантиришга уриндим. – Балки хаяжон, рухий зўриқиш ўз кучини кўрсатгандир.

– Сиз ҳеч нарсани тушунмаяпсиз, – дея Эллиот сўзимни бўлди ва кафтини очди. Унинг кафти қон эди. – Дик касалликдан ўлгани йўқ. У тиф зарбидан жон берди. Лекин, ажабланарлиси, бу ерда ҳеч қандай қурол йўқ эди-ку?!

Таажжубланиб унга тикилдим. Бу орада Саймондс мархумни текшириб бўлди ва олдимизга келди. Унинг ранги оқариб кетган ва қалтирарди.

– Наҳотки ҳаммамиз ақлдан озган бўлсак? – сўради Саймондс. – Агар шундай ҳодисалар бўлиб турса, бу қандай жой ўзи?

– Демак, бу ҳақиқат экан-да, – дедим мен.

У гапимни тасдиқлагандай ишора қилди.

– Зарба узун, ингичка ханжар билан етказилган бўлиши мумкин, бироқ мен ҳеч қандай ханжарни кўрганим йўқ.

Бир-биримизга қарадик.

– Ундай бўлса, ханжар шу ерда бўлади! – таъкидлади Эллиот Хейдон. – У шу атрофда, қаердадир ётибди, қидириб топиш зарур.

Ўтлар орасини пайпаслай бошладик, шунда Виолет Маннеринг:

– Ҳа, эсимга тушди, Диананинг қўлида нимадир бор эди. Ханжарга ўхшаган бир нарса. Ҳа, рост. У Ричардга таҳдид қилаётганда нимадир ярақлаб кўринганди, – деб қолди қутилмаганда.

– У лоқал уч қадам ҳам унинг яқинига бормаганди, – эътироз билдирди Эллиот Хейдон.

Маннеринг хоним беҳуш Дианага энгашиди-да:
– Ҳозир унинг қўлида ҳеч нарса йўқ, ерда ҳам ҳеч нарса кўринмайди, – деди. – Виолет, адашмаганингга ишончинг комилми?

Доктор Саймондс ҳам Диананинг олдига келди:
– Уни уйга олиб бориш керак. Рожерс, ёрдамлашворинг. Аввал мисс Эшлини олиб кетамиз. Сўнг Ричард билан шуғулланамиз.

Пендер ҳикоя қилишни тўхтатиб, кўз қири билан тингловчиларга қаради:

– Мурда қаердан топилган бўлса, уни ўша ерда қолдириш кераклигини ҳозир ёш бола ҳам билади. Лекин у пайтда бундай қилишга фаҳмимиз етмабди. Хейдоннинг жасадини гранит уйнинг хобхонасига олиб бордик. Кейин хизматкорни велосипедда полицияга юбордик. Миршабхона ўн икки чақирим нарида эди.

Бир пайт Эллиот Хейдон мени четга чақирди-да:

– Қулоқ солинг, мен ўрмонга қайтмоқчиман, қуролни, албатта, топиш керак, – деди.

– Агар у бор бўлса, – дедим мен шубҳаланиб.

У елкамдан ушлаб, жаҳл билан қаттиқ силтади:

– Миянгиздаги аҳмоқона хаёлларни чиқариб ташласангиз-чи! Наҳотки, бу ўлим аллақандай ёвуз кучлар томонидан амалга оширилган, деб ўйласангиз? Яхшиси, ўзим ўрмонга бораман ва масалага ойдинлик киритаман.

Уни тўхтатишга беҳуда уриндим. Ўша дарахзорни эслашнинг ўзи кўнглимни оздираётганди. Шу билан бирга, юрагимдаги хижиллик яна бир бахтсизликдан дарак бераётганди, гўё.

Тун ғоят кўрқинчли ўтди, мижджа қоқиш ҳақида гап ҳам бўлиши мумкин эмас эди. Полициячилар бизнинг кўрсатмаларимизга ишончсизлик билан қараб, мисс Эшлини сўроқ қилиб, унинг фикрини билмоқчи бўлишди. Бироқ доктор Саймондснинг таклифи билан қарорларини ўзгартиришди. Мисс Эшли хушига келганда, доктор унга кучли таъсир қилувчи уйқу дорини берди. Ҳар қандай ҳолатда ҳам Дианани эрталабгача безовта қилмаслик керак эди.

Эрталаб соат еттигача Эллиот Хейдонни ҳеч ким эсламади. Фақат Саймондс тўсатдан унинг қаердалигини сўраб қолди. Кечаги воқеани айтганимдан сўнг авзойи бузуқ докторнинг кайфияти баттар ёмонлашди.

– Яхшиси, бундай қилмагани тузук эди. Бу телбалик-ку!

– Сиз бирор нохушлик рўй беришини ўйламаяпсизми мабодо?

– Ўйлайманки, ҳеч нарса бўлмайди. Ундан кўра мен билан ўша ёққа юринг!

Доктор ҳақ, лекин яна сирли ўрмонни кўриш учун мен ақл-хушимни йиғиб олишим ва жасур бўлишим керак эди. Биз бирга машъум ўрмонга йўл олдик. Икки марта «Эллиот!» деб кичқирдик, бироқ ҳеч қандай садо чикмади. Тонгги қуёшнинг заррин нурлари кўриниб турган яйдоқ жойга кўтарилдик. Саймондс ховликқанча қўлимни шундай қаттиқ қисдики, бақириб юборишимга сал қолди. Кеча амакиваччаси ётган жойда бугун Эллиотнинг ўзи худди шу алфозда ётарди.

– Худойим! – аста шивирлади Саймондс. – Уни ҳам...

Жон ҳолатда югуриб борганимизда Эллиот Хейдон ҳушсиз ётарди. Энди фожиа сабаби аниқ эди: унинг елкасига узун ва ингичка бронза ханжар қадалганди.

– Яхшиямки, зарба юракка эмас, елкага тегибди. Нима дейишга ҳам ҳайронсан. Ҳар қалай, у тирик, нима бўлганини ўзи сўзлаб беради, – деди доктор.

Афсуски, Эллиот Хейдоннинг ҳикояси ҳам бизга ёрдам беролмади. Унинг сўзларига ишониш қийин эди. У ханжарни қидириб кўрмоқчи бўлган. Аммо ҳаракатлари беҳудалигини тушунган ва бутхона ёнида тўхтаган. Ўша жойда гўёки уни кимдир дарахтлар орасидан кузатаётгандек туюлган. Унинг сўзларига қараганда, кутилмаганда ибодатхона ичкарисидан кучли совуқ шамол эсган. У ибодатхона ички қисмини кузатиш учун кирибди ва маъбуданинг мўъжаз ҳайкалчасини кўрибди. Айтишича, маъбуда тобора катталашиб бораётгандек эмиш. Шунда бошига берилган қандайдир зарбадан қулаб тушибди. Йиқилаётиб чап елкасида қаттиқ оғриқни сезибди...

Ханжардаги белгилардан бири унинг шу ерда ўтказилган қазишмалар чоғида топилганини ва Ричард Хейдонга тегишли эканлигини тасдиқлади. Аниқланишича, ҳеч ким ханжар аслида қаерда – уйда ёки ўрмондаги ибодатхонада сақланганми, билмас экан.

Полиция Ричардни Мисс Эшли ўлдирган деган тахминга келди, аммо бизнинг кўрсатмаларимиздан сўнг бу тахминдан воз кечишга мажбур бўлди. Сирли ўлим сирлилигича қолаверди.

Ҳикоячи бир зум тўхтади ва орага жимлик чўқди.

– Нима ҳам дейиш мумкин? – сукунатни бузди Жойс Ламприер. – Кўриниб турибдики, юракни сескантирувчи ғайритабиий воқеа. Доктор Пендер, содир бўлган воқеа хусусида ўзингизнинг мулоҳазаларингиз борми?

– Ха, – бошини қимирлатди руҳоний, – бироқ менинг мушоҳадаларим барча нарсага ҳам ойдинлик киритолмаса керак.

– Мен кўп марта спиритик сеансларда¹ бўлганман, – деди Жойс. – У ерда шундай ғаройиб ходисалар рўй берадики, асти қўяверасиз. Балки бу сеҳр-жодудир. Ўша аёл ўзини ростакамига маъбуда Астарта деб ҳис қилган бўлиши мумкин. Маннеринг хоним кўрган ханжарни ўша аёл ирғитгани ҳам эҳтимолдан йироқ эмас.

– Балки бу ўқдир? – тахмин қилди Реймонд Уэст. – Бундан ташқари, билишимча, ўша тун унчалик ойдин бўлмаган. Ким билади, балки унинг қўлида бошқа бир қурол бўлгандир? Мен оммавий гипнозни назарда тутяпман. Ўйлашимча, ўшанда ҳар бир киши қандайдир ҳалокат рўй беришини ич-ичидан сезган.

– Циркда қуроллар ва пичоқ билан турли кўзбўямачиликлар кўрсатишганига кўп маротаба гувоҳ бўлганман, – деди жаноб Генри. – Менимча, дарахтлар орасида биров яширинган ва нишонни мўлжаллаб, пичоқ ёки ханжарни отган. Тушуниб турибман, бу сизга ғайритабиийдек туюлиши мумкин, аммо бу ягона тўғри тахминдир. Бир эсланг-а, жабрланган иккинчи кишига дарахтлар панасидан кимдир пойлаётгандек туюлганди. Лекин Маннеринг хонимнинг айтишича, мисс Эшлининг қўлида ханжар бўлган. Судда

¹ Спиритик сеанс – турли иримлар воситасида гўё арвоҳлар билан сўзлашиш сеанси.

эса далиллар бошқалар томонидан инкор этилади, бу эса мени ҳайратлантирди. Тажрибаларимга таяниб шуни айтишим мумкинки, битта қотиллик ҳақида бешта гувоҳнинг кўрсатмалари шунчалик даражада фарқ қилиши ақл бовар қилмас ҳол.

– Биз барча тахминлар орасида энг муҳим нарсага эътиборсизлик билан қараяпмиз, – деди томоқ қириб жаноб Петерик. – Қурол нима бўлди? Эшли хоним очиқ жойда туриб ўқ узган бўлса, бу ишонарли эмас. Мабодо найза яширинган кимса томонидан санчилган бўлса, у ҳолда ўлган одам йиқилганда унинг баданида бўлиши керак эди. Шунинг учун биз ҳар хил тахминий гапларни тўхтатиб, аниқ далилларга мурожаат қилайлик.

– Улар қайсилар?

– Нима бўлгандаям, бир ҳолат аниқ. Ўлаётган одамнинг олдида ҳеч ким бўлмаган. У ўзига-ўзи қурол санчган бўлиши мумкин. Хулоса шуки, Ричард ўзини-ўзи ўлдирган.

– Уни бундай қилишга нима мажбур қилдирди? – ҳайрон бўлди Реймонд Уэст.

– Бу масаланинг бошқа бир жиҳати, – деди адвокат йўталиб, – ҳозир мени назария қизиқтирмайди. Илоҳий кучларга эса сира ишонмайман. Агар адашмасам, ҳаммаси худди мен айтгандек содир бўлган. Яъни, у йиқила туриб ўзига тиг санчган ва ханжарни суғуриб олиб дарахтлар панасига ирғитган. Унчалик ишонарли далил эмас-у, лекин шундай бўлгани ҳам эҳтимолдан узоқмас.

– Тўла ишонч билан айтолмайман-у, аммо ҳаётда баъзан ғалати ҳодисалар ҳам рўй бериб туради, – деди Марпл хоним.

– Холажон, сиз, Ричарднинг ўлимида бировнинг кўли йўқ, демокчисиз, шундайми? – сўради Реймонд.

– Афсуски йўқ, азизим! – жавоб берди Марпл хоним. – Менимча, бу ерда бир сир бор, бечора Ричард қасддан ўлдирилган бўлиши ҳам мумкин. Нега у қоқиниб кетган, ҳозир шуни билгим келяпти. Балки дарахтнинг илдизи сабаб бўлгандир. У аёлдан кўзини узмай унга қараб юрган, шунда оёғи нимагадир илашган бўлиши ҳам эҳтимолдан холи эмас.

– Сизнингча, тиғ санчиб жаноб Ричардни ўлдиришнинг ягона йўли бўлган. Сизни тўғри тushундимми, Марпл хоним? – дея рухоний унга қизиқсиниб қаради.

– Воқеанинг бу ёғи жуда қайғули, шу боис унга тўхталгим келмаяпти. У ўнг қўлидан фойдаланган, шундай эмасми? Мен чап елкани жароҳатлашнинг ягона йўлини назарда тутяпман. Бечора Жек Бейнзга ҳар доим раҳмим келади. Эслайсизми, Аррасдаги қирғинбарот урушдан кейин у ўзини оёғидан отган. Госпиталга борганда оёғини кўрганман. Сўнгра ўзининг бу аҳмоқлигидан узок вақт уялиб юрди. Мен шунга аминманки, бадбахт Эллиот Хейдон ўзининг бу дахшатли жиноятдан кўп фойда кўрмайди.

– Эллиот Хейдон дейсизми? – сўради Раймонд. – Бу ишни у қилганми?

– Ундан бошқа ким ҳам қилиши мумкин, – дея қўл силтади Марпл хоним. – Ўтқинчи тахминий гумонларни тўхтатиб, келинг, яхшиси, жаноб Петерикнинг маслаҳатига қулоқ тутиб далилларга мурожаат қилайлик.

Шундай қилиб, Эллиот биринчи бўлиб амакиваччасининг олдига келди... Фақат угина

бошқаларни гавдаси билан тўсган ҳолда ўзига зарур ишни қилиши мумкин эди. Чунки у қароқчилар бошлиғи кийимини кийганди, шунинг учун ҳам унинг белида қандайдир қурол бўлгани табиий...

Меҳмонларнинг нигоҳи доктор Пендерга қаратилди.

– Бор ҳақиқатни, – дея сўзини давом эттирди у, – фожиа содир бўлганидан кейин орадан беш йил ўтгач, барча тафсилотлари билан билиб олдим. Буларнинг барчаси Эллиот Хейдон менга жўнатган хатда битилган эди. У ўз хатида ушбу қотилликда унинг қўли борлигидан гумонсираб юришимни аввалдан сезганини, бу мудҳиш қотиллик унинг ўзи учун ҳам қутилмаган воқеа бўлганини таъкидлаганди. Эллиот ҳам Диана Эшлини яхши кўрган, бироқ у бор-йўғи камбағал ҳуқуқшунос эди. Агар Ричард унинг йўлига тўғаноқ бўлмаганида, у насаб ва кўрғон меросхўри бўлиб қолар, келажаги порлоқ бўлар эди. У амакиваччаси устига эгилганида белидаги ханжар сирғалиб ерга тушган, у фурсатни бой бермай ханжарни санчишга ва беркитишга улгурган. Шубҳа уйғотмаслик учунми, кейин ўзига ҳам ханжар урибди... У бу хатни Жанубий қутбга экспедицияга жўнаш олдидан, баъзи сабабларга кўра, ортга қайтмаслиги ҳам мумкинлигини назарда тутиб ёзган. Шуниси аниқки, Марпл хоним пайқаганидек, бу жиноят унга ҳеч қандай наф келтирмади. «Беш йилдан бери, – деб ёзди у, – мен рухий қийноқдаман. Ўйлайманки, гуноҳларимни ўзимнинг муносиб ўлимим билан юваман».

Ҳамма бирдан сукутга толди.

– Ва у ўз ор-номуси билан ўлди, – деди жаноб Генри. – Сиз бу ҳикоянгизда исм-шарифлар ва жой номини ўзгартирган бўлсангиз ҳам, доктор Пендер, гап ким ҳақида кетаётганлигини даров пайқадим.

– Юқорида айтиб ўтганимдек, – сўзини давом эттирди кекса руҳоний, – биз барибир воқеанинг тубига етолмадик. Лекин нима бўлгандаям, мен ҳозиргача ўйлайманки, бу бадбахт ўрмонда бечора Эллиот Хейдонни Астарта маъбудаси йўлдан урган. Ҳар доим шуни эсласам, изтиробга тушман.





БОЙВАЧЧАНИНГ ҚАСРИ

Бутазор билан ўралган хиёбон бурилишида икки киши пайдо бўлди.

– Ниҳоят етиб келдик, – деди Реймонд Уэст. – Хорейс Биндлер эса чексиз хаяжонда.

– Э Худо, кўзларимга ишонмайман! – Аввалига унинг овози хаяжонли, кейин эса бирдан тушкун ҳолда янгради. – Ишониш қийин. Ажойиб санъат асарининг ўзи.

– Сизга ёқишини билгандим, – деди хурсандчилигини яширолмай Реймонд Уэст.

– Ёқиши ҳам гапми?! – деди Хорейс ҳовлиқиб сўз тополмасдан. У фотоапарати виллофини ечишга киришди. – Бу коллекциянинг дурдонаси бўлади, – деди бахтиёр қиёфада. – Коллекция йиғишга доимо қизиқиб келаман. Ҳайратга соладиган бундай мўъжизани охирги бор Генуядаги Кампо-Сантода учратганман. Лекин буниси бўлакча. Дарвоқе, у қандай аталади?

– Билмадим, – деди Реймонд.

– Барибир унинг қандайдир номи бўлиши керак-ку.

– Албатта, бўлиши керак. Фақат бу ерни ён-атрофдаги одамлар «Галати Гриншоу» деб аташларини эшитганман.

– Гриншоу уни қурган одамми?

– Ҳа, тахминан 1860–1870 йилларда. Жулдур кийинган бир болакайдан бундай машҳур киши етишиб чиққанлиги ҳақидаги қизиқарли хикоя.

У нима учун бу уйни қурганлиги тўғрисида ҳар хил баҳс-мунозаралар бор: бировлар унинг бойлиги ошиб-тошиб кетгани учун бу ишга қўл урган дейишади, айримлар эса сармоядорларни жалб этиш учун шундай қилган деб айтишади. Аксига олиб, у сармоядорларнинг эътиборига туша олмади. Охир-оқибат унинг ишлари юришмаган ва касодга учраган бўлса керак. «Ғалати Гриншоу» ҳам шунга ишорадир балки.

– Ана бўлди, – деди қоникшиш билан Хорейс фотоаппаратини чиқиллатиб. – Менга қачон бўлмасин коллекциядаги 310 рақамлисини кўрсатишни эслатинг, бу Италия услубидаги бетакрор камин. – У уйга бир назар ташлади-да, яна қўшимча қилди.

– Тасаввур қилолмаяпман, жаноб Гриншоунинг хаёлига бундай фикр қаердан келдийкин?

– Буни тушуниш қийинмас, – жавоб қилди Реймонд. – У Лаура қасрида бўлган. Мана бу миниатюраларга бир эътибор беринг-а. Кейин Шарққа саёҳат қилган. Ўз-ўзидан Тожмаҳал унда кучли таассурот қолдиргани шундай сезилиб турибди. Анали мавританча деворлари ва Венеция саройига хос безаклар ҳам ёмонмас.

– Қизиқ, у ўзининг барча ғояларини рўёбга чиқариш учун меъморни қаёқдан топдийкин?

Реймонд елка қисди.

– Бу унчалик қийин иш бўлмаса керак. – Бу ерда ишлаган меъмор умрининг охиригача етгулик мўмайгина ҳақ олган. Бироқ унга ҳақ тўлайвериб бечора қария Гриншоу хонавайрон бўлган.

– Бошқа томондан ҳам томоша қилсак бўладими? – деди Хорейс. – Бу билан хусусий мулкка дахл қилмаймизми?

– Албатга, шундай, – жавоб қилди Реймонд. – Лекин энди бунинг аҳамияти йўқ.

У уйнинг бурчагига етиб бурилди ва йўл бошлади, Хорейс унинг ортидан эргашди.

– Ҳозир бу уй кимга қарашли? Етимларга бошпанамми? Ё меҳмонхонами? Ҳар ҳолда, мактаб бўлмаса керак. Чунки болалар майдончаси кўринмайди. Уларнинг шовқини ҳам эшитилмайди.

– Бу уй ҳалиям Гриншоуники. Унинг ўзи касодга учрагани билан, уй сақланиб қолди. Уйни катта Гриншоунинг ўғли мерос қилиб олди. У ўтакетган зикна одам бўлиб, шу атрофда яшаган. Умри давомида бир тийин ҳам сарфламаган. Ҳозир бу уйда унинг турмушга чиқмаган қизи туради. Қандайдир ғалати ва сирли қариқиз.

Реймонд ана шуларни айта туриб, меҳмонга «Ғалати Гриншоу»ни кўрсатиш фикри хаёлига келганидан хурсанд бўлди. Адабиётчиларнинг барчаси шунақа, ўзларини табиат жинниси қилиб кўрсатишади-ю, шаҳарни тарк этишлари биланоқ зерикиб қолишади. Бугун эса Хорейс Биндлернинг машҳур коллекциясини тўлдириш учун «Ғалати Гриншоу»ни кўрсатишга кетаётганидан, Реймонд Уэст мамнун эди.

Улар бинони айланиб ўтиб, қаровсиз қолган майсазорга чиқишди. Ўтлоқ ёнида тошлардан кўтарилган тепачалар, ажойиб боғ бор эди. У ерда энгашганча бир аёл ишлаётганди.

Уларни кўрган ҳалиги аёл қўлида боғбонлар куракчасини қўймасдан ўрнидан турди. У нисбатан анча бўйдор экан. Оқ оралаган, таралмаган сочлари елкасига тушган, бошидаги похолдан тўқилган шляпаси худди Италияда отларга кийгизиб қўйиладиган қалпоқчаларга ўхшаб кетар-

ди. Гулли чит кўйлаги тўпифигача тушган. Аёлнинг юзларида, шамол ялаган губорли кўзларида қувлик аломати зоҳир.

– Қўққисдан бостириб келганимиз учун узр, мисс Гриншоу, – деди унга яқинлашаркан Реймонд Уэст. – Биласизми, менинг меҳмоним Хорейс Биндлер, – Хорейс шляпасини ечиб, эгилиб таъзим қилди, – қадимги тарихга... яъни меъморий обидаларга жуда қизиқади. – Реймонд Уэст ўзини худди ҳамма нарса унга мумкиндай, гўё машхур одамдек тутарди. У орқасига – ҳашаматли қасрга бир қараб олди.

– Ростдан ҳам жуда ажойиб бино, – деди ғурур билан Гриншоу хоним. – Уни бувам мен туғилмасимдан олдин қурган. Айтишларича, бувам маҳаллий аҳолини лол қолдиришни жуда-жуда истаган экан.

– Хоним, менимча, бувангиз мақсадига эришган, – деди Хорейс Биндлер.

– Жаноб Биндлер – таниқли адабиётшунос, – кўшиб қўйди Реймонд Уэст.

Мисс Гриншоунинг адабиёт ихлосмаңди эмаслиги кўришиб турарди. У Реймонднинг сўзларини охиригача бепарво эшитди.

– Бу уйни бувамнинг даҳосига тикланган ёдгорлик деб ҳисоблайман, – деди мисс Гриншоу. – Уйни нега сотмаслигим ёки ижарага бермаслигим ҳақида жуда кўп одамлар келиб сўрашади. Квартирада нима қиламан. Уй меники бўлса, мен унда яшасам. – Мисс Гриншоу ўз ўтмишини эслаб, жим бўлиб қолди. Сўнгра яна сўзлай бошлади:

– Биз оилада уч киши эдик. Лаура узоқда яшайдиган руҳоний ёрдамчисига турмушга чиқди. Отам руҳонийларга боқий дунё неъматлари

ёт, деб уларга ҳеч қандай бойлик бермади. Лаура тўлғоқ пайтида оламдан ўтди. Бола ҳам ўлди. Нетти эса бир отбоқар билан қочиб кетди. Отам уни ҳам меросдан маҳрум қилди. Унинг эри – Флетчер жудаям келишган бўлса-да, ярамас одам эди. Флетчер билан кетиб Неттининг бахти очилди, деб ўйламайман. Шундоғам кўп яшамади. Улардан бир ўғил қолди, холос. Баъзи-баъзида ўша боладан менга хат келиб туради. Шундай бўлса-да, у Гриншоулар авлодидан эмас. Мен – бу авлоднинг сўнгги вакилиман.

У букчайган елкасини кибр билан кўтариб, похол шляпасини чаққонлик билан тўғрилаб қўйди. Кескин бурилиб:

– Ҳа, миссис Крессуэлл, нима гап? – деди.

Уй томондан келган аёл, айниқса, ёнма-ён турганда, мисс Гриншоуга сираям ўхшамасди. Миссис Крессуэллнинг ҳафсала билан бўялган сочлари ажойиб йўсинда турмакланганди. У гўё катта бир тантанага тайёргарлик кўрган француз хонимларидек ясаниб олибди. Эғнидаги қора кўйлак ипакдан тўқилгандек туюлса-да, бу кўйлак яқиндан қараганда сатиннинг бир тури экани маълум бўларди. Унинг овози салобатли эшитиларкан.

– Треска балиғидан олиб келишни Альфредга айтгандим, у боришни хохламади.

– Хохламади, дейсизми?

– Хоним, Альфред жуда димоғдор-да.

Кутилмаганда мисс Гриншоу лой бўлган икки бармоғини лабига яқинлаштириб, қулоқни коматга келтиргудек ҳуштак чалди. Шундай қилиб у Альфредни чақирди.

Хуштак овозини эшитиб боғ бурчагидан қўлида белкурак ушлаган ўспирин чиқиб келди. Унинг чехраси очик, мулойим эди. Яқинлашаркан, миссис Крессуэллга бошқача қараб қўйди.

– Мени чақирдингизми?

– Ҳа, Альфред. Нима гап ўзи? Нега балик олиб келишга бормадинг?

– Сиз айтсангиз, бораман, мисс, – деди ийманиб Альфред. – Фақат буюрсангиз бўлгани.

– Ҳа, мен шуни хоҳлайман. Кечга балик ейишни истайман.

– Хўп бўлади, мисс.

У миссис Крессуэллга ёвқараш килди-ю, нимадир деб тўнғиллади.

– Меҳмонларнинг келиши худди биз кутгандек бўлди, – деди Гриншоу хоним. – Шундай эмасми, миссис Крессуэлл?

Миссис Крессуэлл шошиб қолди:

– Кечирасиз, хоним, тушунолмадим.

– Жуда яхши тушуниб турибсиз, – деди бошини кимирлатиб мисс Гриншоу.

– Номига васиятнома ёзилаётган одамнинг унга аралашишга ҳаққи йўқ. Тўғрими? – деди у Реймонд Уэстга юзланиб.

– Тўғри, – тасдиқлади Реймонд.

– Мен қонунларни яхши тушунаман, сизлар ҳам бундан мустасно эмасдирсиз, деб ўйлайман. – У қўлидаги куракни саватга ташлади. – Мен билан кутубхонага чиқиш сизларга малол келмайdimи?

– Бундан жуда хурсанд бўлардик, – дадил жавоб берди Хорейс.

Уй соҳибаси олдинга қараб йўл бошлади. Улар француз услубидаги дераза олдиан

узун сариқ-олтинранг меҳмонхонадан ўтиб, кенг дахлизга чиқишди. Зинапоя орқали эса учинчи каватдаги хонага кўтарилишди.

– Бувамнинг кутубхонаси, – изоҳ берди мисс Гриншоу.

Хорейс эса теварак-атрофни роҳатланиб томоша қилди. Унинг фикрича, бу уй гаройиб нарсалар билан тўлган. Мебелларнинг ҳеч қутилмаган жойларида сфинксларнинг бошлари кўриниб қоларди. Худди тасаввурдагидек, мисдан ясалган улкан жуфтлик – авлиё Павел билан Биби Марям сиймоси кўзга ташланади. Бундан ташқари, яна у ерда ниҳоятда катта, безакланган, мисдан ясалган қадимги соат ҳам бор эди.

– Ажойиб китобларни кўряпсизми? – деди мисс Гриншоу.

Реймонд аллақачон китобларни варақлашга тушиб кетганди. Бундай қараганда, бу ерда бирорта ҳам қизиқарли ва ўқилмаган китоб йўқ, деган хулоса чиқариш мумкин. Китобларнинг барчаси дабдабали қилиб муқоваланган, тўқсон йил илгариги боёнларнинг кутубхонасини эслатарди. Улар орасида алоҳида эски романлар ҳам учраб қолар, бироқ бу асарлар саҳифаларига умуман қўл теккизилмаганди. Мисс Гриншоу кенг ёзув столининг ғаладонларини титкилаб, пергаментга ёзилган бир парча ҳужжатни топиб олди.

– Менинг васиятномам, – деди у. – Ахир, кимгадир шунча бойликни қолдириш керак-ку. Агар васиятнома қолдирмасам, буларнинг бари анави от жаллобининг ўғлига қолади. Херри Флетчер истараси иссиқ кўринганди, аммо ундай бўлиб чиқмади. Мен унчалик тушунмадим: нега энди ҳамма нарса унга мерос бўлиб қолиши

керак экан? Йўк, меросни Крессуэллга ёзиб қолдираман. Қарорим қатъий.

– Иш юритувчингизга қолдирмоқчимисиз?

– Ҳа, унга ҳаммасини тушунтирдим. Бисотимдаги бор нарсамни унга васият қилиб қолдираман-у, аммо бир чақа ҳам тўламайман. Бу бўлғуси харажатларимни тежайди ва ҳамёнимни тўлдиради. Энди у ўзи хоҳлаган пайтида ҳисоб-китоб қилиб кетолмайди. Сиз жуда кўп фронтларда қатнашгансиз ва кўпгина таниқли инсонларни кўргансиз. Унинг отаси оқибатли, диёнатли қувур тузатгич эди.

Мисс Гриншоу пергаментни ағдариб кўрди ва патқаламни сиёҳдонга ботириб олиб, ўзининг исм-шарифини ёзди: Кэтрин Дороти Гриншоу.

– Ана, кўрдингизми, мен қандай имзо чекдим, – деди у. – Энди барчангиз имзо чекишингиз шарт, шундагина у қонуний бўлади.

Гриншоу патқаламни Реймонд Уэстга тутқазди. У бирдан қайрилиб, имзоси муҳим эканлигини сезиб, имзо чекди.

Хорейс унинг қўлидан патқаламни олди ва қисқагина имзо чекди.

– Марҳамат, тайёр, – деди у. Мисс Гриншоу китоб жавонлари олдидан ўтиб тўхтади-ю, истаристамас Реймонд ва Хорейсга бир қараб қўйди. Сўнгра китоб жавонини очиб, у ердан битта китобни олиб, ичига керакли пергаментни қўйди.

– Менинг махфий жойим, – деди у.

У китобни қўяётганда, Реймонд Уэст китобга кўз ташлаб: «Леда Одлининг махфий жойими?» – деди. Мисс Гриншоу эса захарханда қилиб қолди.

– Ўз даврида у жуда машхур эди, – деди Реймонд.

– Бироқ сизнинг асарларингиздаймас.

У Реймондни дўстона қучиб бурчакка олиб борди. «Китоб ёзишимни қаёқдан билдийкин?» – хайрон бўлиб ўйлади Реймонд. Реймонд Уэстнинг ёзувчилигини ҳамма ҳам билавермасди. Аммо унинг машхур эканлигига шубҳа йўқ эди. У ўз асарларида ҳаётнинг муҳим қирраларини тасвирлар, шунинг учун ҳам Реймонд ўсмирларни ўзига жалб қила бошлаганди.

– Ана шуларни суратга туширсам, ажойиб иш бўларди, – деди ҳаяжонланиб Хорейс.

– Хоҳишингиз, – жавоб берди мисс Гриншоу. – У Париждаги кўрғазмалардан сотиб олинганга ўхшайди!

– Балки, шундайдир, – деди-ю, Хорейс уларни суратга тушира бошлади.

– Бувам вафот этганидан буён бу уйга ҳеч ким кирмаган, – деди мисс Гриншоу. – Мана бу ёзув столи эса унинг кундаликлари билан тўла. Жуда қизиқ бўлса керак. Уларни мен ҳам ўқимаганман. Чунки кўзим яхши кўрмайди. Нашриётга топширишдан олдин синчиклаб таҳрир қилиш керак.

– Сиз бу ишни кимгадир топшироласизми? – сўради Реймонд Уэст.

– Тўғри айтдингиз, мен ҳам шу фикрдаман.

Реймонд Уэст соатига қаради.

– Энди бизга рухсат берсангиз, кетайлик.

– Сиз билан учрашганимдан ғоятда хурсандман, – миннатдорчилик билдирди мисс Гриншоу. – Ҳали бу ёққа келаётганингизни кўриб, қандай полициячи экан, деб ўйловдим.

– Нега энди айнан полициячи? – қизиқиб савол берди Хорейс.

– Соат нечалигини билмоқчи бўлсангиз, полициячидан сўранг, у сизга аниқ жавоб беради, – деди мисс Гриншоу. Бу кутилмаган жавоб Хорейсни кулгисини қистатди.

* * *

– Бугун жуда ажойиб кун бўлди, – деди Хорейс уйига қайтаётиб. – Бу уйда тирик жондан бўлак ҳамма нарса бор. Кутубхонада истаган китобларингиз, ҳаттоки, қадимий саргузашт романлар ҳам борлигини айтмасам ҳам бўлаверади. Хоҳлаган асарларингиз мавжуд. Биласизми, эски романларда талайгина қотилликлар айнан мана шундай кутубхоналарда содир бўлади.

– Агар сизни қотиллик мавзуси қизиқтирса, – деди Реймонд, – унда Жейн хола билан бир бор суҳбатлашсангиз бўларкан.

– Жейн холангиз биланми? Сиз мисс Марпл ҳақида гапиряпсизми? – Хорейс бироз саросимага тушди.

– Ҳа, албатта, – деди Реймонд. – Қотиллик ҳақидаги гапларни у яхши кўради.

– Вой Худойим-ей! Қандай қизиқарли-а! Сиз нималарни назарда тутяпсиз?

– Мен шуни айтмоқчиманки, – деди Реймонд, – кимдир қотиллик содир этади, бошқалар эса унинг бевосита сабабчиси бўлади.

– Нималар деяпсиз? Ҳазиллашяпсизми?

– Йўқ, сира ҳам ҳазиллашмаяпман. Хоҳлангиз, сизни Скотланд-Ярднинг собиқ раҳбари, бир неча констеблларга бош¹ ва жиний-тергов бўлими инспекторига жўнатишим мумкин.

¹ Констебль – Англияда полициячиларнинг қўйи унвони.

Хорейс: «Мен хозир қизикарли воқеаларни билиб келаман», – деб чиқиб кетди. Ошхонада эса Реймонднинг хотини Жоан Уэст, унинг жияни Луиза Оксли ва кекса мисс Марпл йўқолган нарсалар ҳақида фикрлашишаётганди.

– Нима бўлганда ҳам даҳшатли ҳодисалар рўй берган, – деди Хорейс. – Энди иш юри-тувчига қийин бўлади. У маргимушни чойнакка солиб ичаверсин. Хўжайини унинг номига васият-нома ёзганини ҳар ким ҳам билавермайди.

– Жейн хола, сиз айтинг-чи, бу ерда қотиллик содир этилганми, йўқми? Сиз нима деб ўйлайсиз? – сўради Реймонд.

– Сизга бундай ишларда ҳазил қилиш яраш-мас экан, – деди мисс Марпл. – Маргимушни топиш қийин эмас, ундан саройда тўлиб ётибди.

– Ҳа, тўғри, – майин сўзлади Жоан Уэст.

– У мерос қолдириб жуда ажойиб иш қил-ган, – деди Реймонд. – Бечора кампир мана бу хайбатли уйдан бошқа нимани ҳам қолдирарди. Уй кимга ҳам керак?

– Балки у киночиларга ёки бирор-бир ташки-лотга керак бўлиб қолар, – деди Хорейс.

– Агар улар буни текинга олишмаса, – гапни бўлди Реймонд. Мисс Марпл бошини чайқади.

– Реймонд иккаламиз бу масалада келишол-мас эканмиз. Мен айтмоқчи бўлган нарса маблағ билан боғлиқ. Отахонга Худо бойлик берган-у, ақлдан сал қисган экан-да! У зарар кўриши ҳам мумкин эди-ку! Бироқ у бир амаллаб бойлик тўплаган. Агар шундай қилмаганида ўғлига ҳеч нарса йиғолмасди-да. Ўғли эса отасининг акси.

Бир тийин учун жонини берадиган ўта хасис одам. Менимча, у бутун умрини бойлик тўплаш билан ўтказган. Мисс Гриншоу ҳам уларнинг бир тури. Пул сарфлашни ёмон кўради. Унинг бир замонлар яширган мўмайгина даромади бор.

– Мен Луиза ҳақида ҳам шундай фикрдаман, – деди Жоан Уэст.

Улар печка ёнида жимгина ўтирган Луизага карашди.

Жоан Уэстнинг жияни Луиза яқинда турмушга чиққанди. Унинг икки нафар фарзанди бўлиб, мўмайгина маблағи ҳам бор экан. Энди гап ўша қўлга киритилган маблағни сақлашда экан.

– Мен ана шуни назарда тутяпман, – сўзини давом эттирди Жоан. – Агар мисс Гриншоу ҳақиқатдан ҳам кимнидир кундалигини олиб, уни китоб қилиб чоп этишни хоҳласа...

– Бу ҳали хом хаёл, – деди Реймонд.

Луиза:

– Бу ишни қойиллатиб бажариш қўлимдан келади, – деди. – Ўйлайманки, бу иш менга ёқади, – қўшимча қилди у.

– Унга шундай деб ёздираман, – деб ўрнидан турди Реймонд.

– Қизик, бу кекса хоним полициячи ҳақида нима демоқчи ўзи?

– Ҳа, бу шунчаки ҳазил.

Мисс Марпл бошини сарак-сарак қилиб:

– Бу менга жаноб Нэйсмитни эслатади, – деди.

– Ким у жаноб Нэйсмит деганлари? – кизиқиб сўради Реймонд.

– Асаларичилик билан шуғулланади, – деди Мисс Марпл. – У якшанба кунисидаги газетада

ажойиб классик шеър эълон қилдирди. У одамларни чалғитишни яхши кўради. Баъзи пайтлар бу унга омад ҳам келтиради.

Даврада ўтирганлар жаноб Нэйсмит хақида фикр юритишди-да, кейин жим бўлиб қолишди. Баҳс тугагунча, кекса Жейн хола қарилик сабаб баъзи бир нарсаларни чалкаштириб юборди...

* * *

Хорейс Бандлер ўз коллекциясига ҳеч қандай янгилик киритолмасдан, Лондонга қайтиб кетди. Реймонд Уэст эса мисс Гриншоуга хат ёзиб, мисс Луиза Окслига ишонч билдирганини, эсдаликлар устида иш олиб боришга қодир эканлигини билдирди. Бир неча кундан сўнг чумоли юргандек ёзувда жавоб келди. Мисс Гриншоу мисс Окслининг олдига келиб, у билан учрашишини айтибди. Луиза таклифномани қабул қилиб, Гриншоу билан учрашиб, ишни бошлаб юборди.

– Сиздан беҳад миннатдорман, – деди у Реймондга. – Менга жудаям яхши бўлди. Болаларни мактабга элтаман, кейин эса «Ғалати Гриншоу»га бораман. Қайтишда эса болакайларни уйга олиб қайтаман. Ишларимни бундай тез юришиб кетганига ақлим бовар қилмайди. Ҳалиги кампирни худди тушимда кўргандайман. Уни яна бир кўришим керак-да.

Кечқурун ишдан уйга қайтиб, Луиза таассуротлари билан ўртоқлашди.

– Иш юритувини бирров кўрдим, холос, – деди илтифот билан Луиза. – Соат ўн икки яримда кўлида бир финжон қахва ва бир бўлак торт билан ноз ила олдимга кирди-да, лом-мим демай

чиқиб кетди. Унга мени ёмонлашгани ёқмаяпти, шекилли, менимча, боғбон Альфред билан улар ўртасида адоват борга ўхшайди. У иш ёқмас маҳаллий болалар билан гаплашмас экан. Мисс Гриншоу шундай деди: Мен эсимни таниганимдан бери боғбон ва уй хизматкори ўртасида низо бор. Бувам пайтида ҳам аҳвол шундай эди. У замонлар боғда уч киши ва бир бола, уйда эса саккиз оқсоч хизмат қиларди. Улар орасида доимо келишмовчиликлар бўлиб турарди.

Эртаси куни Луиза жуда хурсанд ҳолда уйга қайтди.

– Биласизми, мисс Гриншоу мендан жиянига қўнғироқ қилишни сўради.

– Жиянинггами?

– Ҳа, у актёр. Ёз мавсумида Борхэмда ўтказиладиган труппада ўйнайди. Театрга қўнғироқ қилиб, эртага тушда боришимни айтиб қўйишларини илтимос қилдим. Қизиқ-да, тўғрими? Кампир бу ҳақда иш юритувчи билишини хоҳламайди. Мисс Крессуэлл унинг жаҳлини чиқариш учун бирон-бир гап айтганга ўхшайди.

– Эртага энг зўр серияларидан бири бўлади, – дея тўнғиллади Реймонд.

– Ростданам қўп серияли фильмга ўхшайди-а? Жиянини муросага келтириш ва қон тўкилмаслиги учун васиятнома қайта ёзилади. Жейн хола, сиз жудаям жиддийлашиб кетибсиз.

– Шунақами?

– Сен, азизим, полиция ҳақида бошқа ҳеч нарса эшитмадингми?

Луиза ўзини ноқулай сизди.

– Полиция ҳақида ҳеч нарса билмайман.

– Танбех бериши-ю, койиши – бу унинг огоҳлантириши, – деди мисс Марпл. – Аммо нимадир бўлиши керак эди.

Эртаси куни Луиза ишга аъло кайфиятда келди. У ўз хонасига фақат байрамлардагина очиладиган эшикдан кириб борди. Уйнинг эшик ва деразалари доимо очиқ турарди. Бундан фақат мисс Гриншоугина хабардор эди. У қулфбузар ўғрилардан қўрқмасди. Чунки уйда бир тоннача хар хил арзимас матоҳлардан бошқа ҳеч нарса йўқ эди.

Йўлакда унга Альфред тўқнаш келди. Альфред хаёл суриб ўтирарди. Луиза яқинлашиши билан зарда қилиб супургини олди-ю, ердаги хазонларни супура бошлади. Болакай бекорчи бўлса-да, бироқ анча одобли эди. Унинг юз тuzилиши кимнидир эслатди. Луиза зал орқали ўз хонасига ўтди. Кейин эса зинапоялардан юриб кутубхонага борди. Натаниелнинг хурмат тахта-сидаги тошга ишланган чиройли катта портретига қаради. Суратда Натаниель Гриншоу ҳашаматли оромкурсида ястаниб ўтирар, қўлларида эса олтин соатнинг занжири кўзга ташланиб турарди.

Луиза портретга бошдан-оёқ разм соларкан, миясига, унча ёмонмас экан-ку, деган фикр келди. У Альфредга бироз ўхшаб кетаркан...

Луиза учинчи қаватдаги кутубхонага чиқиб эшикни ёпди ва ёзув машинкаси ёпқичини олиб ташлади. Хона бурчагидаги ёзув столидан кундалик дафтарни олди. Луиза кўз қири билан дераза ойнасидан пастга қараб, тўқ-қизил кўйлак кийган мисс Гриншоуни кўрди. У гулзордаги гулларнинг бегона ўтларини юлиш билан овора эди.

Икки кун тинмай ёққан ёмғир гулларни ўтлардан тозалашга имкон бермасди.

Луиза шаҳарлик қиз эмасми, ўзи ҳақида ўйлай бошлади. Унинг қачондир ўз боғи бўладими? Дарахтларни парваришлаш осон эмас. Бунинг учун қаттиқ меҳнат қилиш керак. Луиза шуларни ўйлади-ю, яна ўз ишига шўнғиб кетди.

Мисс Крессуэлл ўн икки яримда кутубхонага патнисда қаҳва қўтариб кирди. Бир қарашда у нохуш хабарни айтмоқчидек эди-ю, аммо айтмади. У қўлидаги патнис билан столга урилди ва хуш кайфиятда шундай деди:

– Тушликка меҳмон чақирилган, бироқ уйда ҳеч вақо йўқ. Нима қилишим керак, шуни билмоқчи эдим. Альфреднинг ҳозир қаердалигини билмайман. Мен бу томонга келаётганда, у йўлакларни супураётганди.

– Сиз тўғри гапиряпсизми, демак, мукофотга лойиқсиз.

Мисс Крессуэлл хонадан чиқиб, эшикни ёпди. Луиза ўзича кулимсираб қўйди. У нимани ўйлаётгани номаълум, бироқ уни Гриншоунинг жияни қизиқтираётгани эҳтимолдан холи эмас.

Луиза қаҳва ичиб, ўз иши билан машғул бўлди. Вақт эса ўтиб борарди. Натаниель Гриншоу талвасага тушмай, очиқчасига кундалик тугтарди. Қўшни шаҳарлик официант ҳақида мароқ билан ёзилган жойни қайта ёза туриб, Луиза бу жой ҳали жиддий таҳрирга мухтож экан, деб ўйланиб қолди.

Унинг бу ширин хаёлларини боғ томондан қўққисдан келган нохуш овоз бўлиб юборди. Луиза сесканиб кетиб, сакраб ўрнидан турди ва дераза томонга қаради. Мисс Гриншоунинг боғ то-

мондан шошилмай одимлаб келаётганини кўрди. У қўлини кўкрагига босиб олган, бармоқлари орасидан найзанинг учи чиқиб турарди. Шу ал-позда ҳушидан кетиб қолди. Ўзига келгач эса кўлида найза борлигини сизди. Бошидаги рижимланган шляпаси сирғалиб кўкрагига тушди. У Луизага илтижо қилиб шундай деди:

– Отди... у мени отди... найзада... Ёрдам беринглар! – Луиза эшикни очмоқчи бўлиб тутқични бураганди, эшик очилмади. У эшикни очишга қанчалик ҳаракат қилмасин, бефойда эди. Шундан кейин эшик қулфланиб қолганига амин бўлди.

У югуриб дераза олдига бориб бакира бошлади.

– Мен бу ердаман, қулфланиб қолганман.

Мисс Гриншоу Луизага тескари ўгирилиб, кўшни хонадаги иш юритувчига шундай деди:

– Полицияга қўнғироқ қилинг... Телефон...

Мисс Гриншоу маст кишидек у ёқ-бу ёққа чайкала бошлади. Кейин эса бирданига ғойиб бўлди. Биринчи қаватдаги меҳмонхонада қанақа қилиб йиқилиб тушганига ақл бовар қилмайди. Бироздан сўнг чинни идишларнинг чил-чил си-наётган овози эшитилди. Бирпасдан кейин эса жимиб қолди. Луиза ўтириб ўзича ўйлай кетди. Мисс Гриншоунинг боши айланган ва чой ичиладиган столга қоқилиб тушган.

Луиза кутубхонани бошига кўтариб ёрдамга қакира бошлади. Деразадан тушишнинг ҳеч ило-жи йўқ.

Ниҳоят, у эшикни уришдан тўхтаб, дераза ол-дига келди. Шу пайт кўшни хонадаги деразадан иш юритувчи бошини чиқарди.

– Мени қутқаринг, мисс Оксли, қулфланиб қолганман.

– Мен ҳам.

– Вой Худо, бу қандай даҳшат! Мен полицияга қўнғироқ қилдим. Мисс Оксли, бу ердаги телефонлар бир-бирига уланган, ҳеч фойдаси йўқ. Бизни ким қулфлади? Эшикни кимдир қулфлаганини эшитганим йўқ. Сиз-чи?

– Мен ҳам ҳеч нарсадан беҳабарман. Худойим-ей, энди нима қиламиз? Балки Альфред бизга ёрдам берар. – Луиза бор овози билан «Альфред, Альфред» дея бақирди.

– Альфред овқатлангани кетган бўлса керак. Соат неча бўлди?

Луиза соатига қаради.

– Ўн иккидан йигирма беш дақиқа ўтди.

– Жиноятчи қочиб кетиши мумкин. Тезроқ ҳаракат қилиш керак.

– Сиз ўйлайсизки... Сиз ўйлайсизки...

Луиза: «Сиз ўйлайсизки, у ўлганми?», – деб сўрамоқчи бўлди. Бироқ айтмоқчи бўлган гапи бўғзида қолаверди.

Кутишдан ўзга чора йўқ. У дераза тоқчасига чиқиб ўтирди. Бу кутиш унга жуда чўзилиб кетгандек туюлди. Уй муюлишида беўхшов темир қалпоқ кийган полиция констеблининг гавдаси кўринди. Луиза деразадан кўриниш берди. Буни полициячи пайқади-ю, юзини кафти билан куёшдан бекитиб бақириб юборди:

– Бу ерда нима бўляпти ўзи? – қатъий сўради у. Луиза ва миссис Крессуэллар бу уйда рўй берган воқеалар хусусида тушунтиришга шошилишарди.

Констебл қалам ва ёзув дафтарини олиб ёза бошлади.

– Хоним, сиз иккинчи қаватга чиқиб қулфланиб қолибсиз-да! Исмингиз нима эди, хоним?

– Бизларни кимдир қулфлаб қўйди. Тезроқ юқорига чиқинг-да, бизни қутқаринг!

Констебл эса жаҳл билан «Шошилманг», деди-ю, биринчи қаватдаги деразадан уй ичига кириб ғойиб бўлди.

Вақт жуда секин ўтарди. Бир соатдан кейин машиналарнинг овози эшитилди. Дақиқалар ичида полиция сержанти аввал миссис Крессуэллни, сўнгра Луизани озод қилди.

– Мисс Гриншоу-чи? – Луизанинг овози бўғилди. – Унга нима бўлди?

Сержант томоғини кириб қўйди.

– Хоним, қайғули бўлса ҳам сизга айтиб қўйишим керак: Мисс Гриншоу вафот этди.

– Уни кимдир ўлдириб кетибди, – деди миссис Крессуэлл. – Яъни, қотиллик содир этилган.

Сержант ўзича тахмин қила бошлади:

– Балки, бу бахтсиз ҳодисадир? Ёки кимдир отганмикин?

Машинанинг овози эшитилди.

Сержант: «Хойна-хой, врач келган бўлса керак», деди-да, пастга тушиб кетди.

Шундан сўнг Луиза ва миссис Крессуэлл зинапоядан пастга тушишди. Улар эшикдан нотаниш йигит кириб келганини ва талмовсираб ўзини Луизанинг яқин танишидек кўрсатиб, овзини Гриншоуга ўхшатиб: «Кечирасизлар, бу ерда мисс Гриншоу яшайдими?» – деб сўради.

– Марҳамат қилиб фамилиянгизни айтсангиз, – деди сержант унга яқинроқ бориб.

– Флетчер, – деди ёш йигит. – Аниқроғи, Нэт Флетчер, мисс Гриншоунинг жияниман.

– Сизни тушундим, жаноб. Сизга қийин бўлди-да.

– Нима бўлди? – сўради Нэт Флетчер.

– Бахтсиз ходиса рўй берган. Холангизнинг кўкрагига ўқ тегибди.

– Холангизни ўлдириб кетишибди, ана, нима бўлди. Тушундингизми?

* * *

Инспектор Уэлш столга яқин ўтириб, хонадаги тўрт кишини кузата бошлади. У миссис Луиза Оксли кўрсатмасини яна бир бор тасдиқлаш учун Уэст олдига борди.

– Отди, у мени отди, дея ёрдам сўраганига аниқ ишонасизми?

Луиза бош ирғади.

– Соат неча эди?

– Соатга орадан бироз вақт ўтгач қарадим. Ўн иккидан йигирма беш дақиқа ўтганди.

– Соатингиз тўғри юрадимми?

– Ўша захотиёқ девордаги соатга ҳам қарандим.

Луизанинг бу сўзлари ҳеч қандай шубҳага ўрин қолдирмади.

Реймонд «Ғалати Гриншоу»да бўлган воқеалардан қисқача сўзлаб берди.

– Сизнинг бу кўрсатмангиз масалани ҳал қилиши мумкин, – деди Уэлш. – Мисс Гриншоу васиятномани миссис Крессуэлл фойдасига ҳал бўлишини сизга аниқ айтган, шундай эмасми? Худди шундай, агар борди-ю, у вафот этса, иш юритувчиси фойданинг маълум қисмини мисс Крессуэллга бермаслиги ҳам мумкин.

– У менга худди шундай деди.

– Миссис Крессуэллнинг бу воқеалардан хабари борми? Сиз нима деб ўйлайсиз?

– Ҳа, албатта, у билади. Миссис Гриншоуга нотариал идора ходими васиятни гувоҳсиз қолдириш мумкин эмаслигини айтди. Миссис Крессуэлл гап нима ҳақида бораётганини жуда яхши биларди. «Биз у билан ҳаммасини келишиб қўйганмиз», – деганди мисс Гриншоу.

– Бу эса миссис Крессуэлл учун ҳам жуда қизиқ эди. Бунинг учун унда асос бор эди. Агар шундай бўлмаганида, у энг олдинги гумондорлардан бири ҳисобланади. Ёки у ўз уйида қамалиб қолмаганда ҳам уни эркак киши отган.

– Унинг ўз хонасида қамалиб қолгани аниқмикин?

– Ҳа, бўлмасам-чи! Уни сержант Кейли қутқарди. Эшикларда катта эски қулф солинган бўлиб, калит унда қолдирилганди. Албатта, эшикни ичкаридан қандайдир йўллар билан қулфлаш мумкин эди. Ишонч билан шуни айтишим мумкинки, миссис Крессуэлл уйда қамалиб қолган ва у хонадан чиқиб кетолмаган. Бундан ташқари, уйда на камон, на ўқ бор эди. Қизиқ, мисс Гриншоуни қандай отишганин, деразада ҳам бирон-бир тирқиш йўқ...

Уэлш бироз жим турди-да, сўнгра сўзида давом этди:

– Айтинг-чи, сизнингча, мисс Гриншоу бу хусусда бирор хийла ишлатиши мумкинми?

Мисс Марпл ўтирган жойида узоқ хаёлга чўмиб қолди.

– Демак, васиятнома миссис Крессуэлл фойдасига ҳал бўлмаган экан-да, – деди мисс Марпл.

Инспектор Уэлш бошини кўтариб, унга ажабланиб қаради.

– Хоним, бу пухта режа асосида амалга оширилган иш, – деди у. – Ҳақиқатан ҳам миссис Крессуэлл васиятномада меросхўр сифатида тилга олинмаган.

Мисс Марпл бошини қимирлатди.

– Мисс Гриншоу унга бутун бойлигини қолдирмоқчи бўлган ва бунда ўзига тўла ишонган. Нима учун «Леди Одлининг сири»да васиятномани яшириб хурсанд бўлганини, мана, энди тушундик.

– Яхшиямки, мисс Оксли васиятноманинг қаердалигини айтиб берди, – деди инспектор. – Бўлмаса, биз анча овора бўлардик.

– Викториядаги кулгили воқеаларга ўхшайди, – деди Реймонд Уэст.

– У, энг аввало, ўз жиянига маблағ қолдириши керак эди, – деди Луиза.

Инспектор бошини қимирлатиб:

– Йўқ, бундай эмас, – деди. – Нэт Флетчерга бир тийин ҳам қолдирмаган. Гарчи бу ерга энди келган бўлсам-да, у ҳақдаги шов-шувлар менгача етиб келди. Мисс Гриншоунинг синглиси билан илгаридан муносабати яхши эмас экан. Маблағни ёш ва чиройли синглисига қолдирган. Йўқ, у ўз пулларини жиянига ҳам қолдирмаган... У барча маблағларни Альфредга мерос қилиб қолдирган.

– Боғбон Альфредгами? – хайрон бўлиб сўради Жоан.

– Ҳа, миссис Уэст, Альфред Поллокка.

– Нега? – дея Луиза ҳаяжонланди. Мисс Марпл йўталиб тез гапирди:

– Балки мен адашаётгандирман, бу ерда бир сир борга ўхшайди. Оилавий можаро бўлса керак.

– Эҳтимол, шундайдир, – деди инспектор. Қишлоқда барчага таниш Томас Поллок, Альфреднинг бобокалони, кекса жаноб Гриншоунинг никоҳсиз туғилган фарзанди.

Бу гапни Луиза ҳаяжонланиб тасдиқлади. У Альфредни четлаб туриб уйга кирди ва кекса Гриншоунинг қиёфасини кўрди.

– Менимча, – деди мисс Марпл, – у ўйлаганки, Альфред бу уй билан фахрланган. Ҳаттоки, бу хонадонда, агар хоҳласа, яшаши ёки дуч келган одамга сотиб юбориши мумкин эди. У актёр-ку, шундай эмасми? У ҳозир қайси пьесада роль ўйнапти?

«Кекса леди энди гап ташийди, шекилли», – ўйлади инспектор Уэлш. Кейин у шундай деди:

– Менимча, хоним, улар бу мавсумда Жеймс Бэррининг пьёсасини қўйиши керак.

– Бэрри?! – ўзича ғудранди мисс Марпл.

– Ҳа, «Аёл нимани ҳам биларди», – инспектор шундай деб бирдан тутақиб кетди. – Пьесанинг номи шундай. Мен бунга ўзимча тўқиганим йўқ. Ўтган ҳафта хотиним кўрган экан, – қўшиб қўйди инспектор.

– Бэрри жуда кўп ажойиб пьесаларни ёзган, – деди мисс Марпл. – Бэрриевлик кадрдон дўстим генерал Истерли билан «Кичкина Мэри»ни кўргани борганимизда уятдан ерга кириб кетгудек бўлдик.

«Кичкина Мэри» пьесаси унга нотаниш бўлган инспектор ўзини йўқотди.

Мисс Марпл бир талай исмларни санаб ташлади. Инспектор эса ўзини бутунлай йўқотиб қўйганди.

– У «Гўзал Кричтон», «Роуз Мэрри» каби пьесаларни ёзган. Жуда яхши эслайман. Мен бу

асарларни кўрганимда қаттиқ ҳаяжонланганман, ҳаттоки кўзимдан ёш ҳам чиқиб кетган. «Кўча зодагонлари» пьесаси менга унчалик ёқмайди. Бироқ «Шумшук қизнинг бўсаси» пьесаси ниҳоятда яхши ёзилган.

Инспектор Уэлшнинг спектакль кўришга тоқати йўқ эди. У гапни бошқа ёққа буриб ажабланиб:

– Қизиқ, – деди. – Васиятни унга қолдирганини Альфред Поллок билармикин? Унинг бундан хабари бор. Альфред Поллок Борхэмдаги камончилар клубининг аъзоси. Бунинг устига у жуда яхши мерган ҳам.

– Ҳаммаси тушунарли, – деди Реймонд Уэст. – Эшиклар қандай қулфланганлигини энди тушундим. У бу икки аёл қайси хонадалигини билган.

Инспектор унга ачиниб қараб, чуқур хўрсинди-да, шундай деди:

– Айбдорни аниқлаш керак.

Реймонд Уэст эса:

– Қуролли кишилар ҳар доим шубҳали туюлади, – деди.

– Эҳтимол, шундайдир, жаноб, – деди инспектор Уэлш. – Сиз жуда ақлли одамдай фикрлайсиз.

– Мен детектив романларимда бундай қўрқинчли воқеаларни тасвирламайман, – деди Реймонд Уэст.

– Шуни айтиш керакки, алибилар шубҳали, – давом этди инспектор Уэлш, – аммо афсуски, фактлар исботланмай қолмоқда.

У жимиб қолди.

– Бизнинг уч гумондоримиз бор. Улар ўзлари сезмаган ҳолда жинойт содир этилган жойга бо-

риб қолишган. Ҳар қандай шубҳа-гумонларга борилмасин, улар жиноят қилишмаган кўринади. Мен иш юритувчининг жияни ҳақида айтгандим. Нэт Флетчер мисс Гриншоу ўлдирилган пайтда бензин олаётган бўлган. Ундан кейин кўчани қандай кесиб ўтишни сўраган. Альфред Поллокдан бошқа ўн икки нафар одам ўн иккидан йигирма дақиқа ўтганда «Кучук ва ўрдаклар» қаҳвахонасига бориб, одатдагидек, нон, дудланган балиқ ва пиво ичишиб, роппа-роса бир соат ўтиришган. Буни улар онт ичиб айтишяпти.

Бу гапдан сўнг ўртага узок жимлик чўкди. Реймонд бошини мисс Марпл томон бурди. У ўз курсисида ястаниб олиб чуқур ўйга толганди.

– Жейн хола, энди барча умидимиз сиздан, – деди у.

– Мен қанчалик ҳақлигимни билолмадим-у, аммо барчаси ойдай равшан эмаслигини англаяпман, – деди мисс Марпл. – Қотиллик, жаноб Реймонд, бу сизга ўйинчоқ эмас. Бечора мисс Гриншоу бундай бемалол ўлишини ҳеч қачон билмаган. Бу режа асосида шафқатсизларча содир этилган аянчли ўлим. Шу боис ҳам бу жиноят билан ҳазиллашиб бўлмайди.

– Кечиринг, – деди Реймонд. – Мен сиз ўйлаганчалик бағритош эмасман. Бу даҳшатли фожиани унутиш учун шундай қилишга тўғри келади.

– Менимча, бу мисли кўрилмаган жиноятга ўхшайди, – деди мисс Марпл. – Балки, мен адашаётгандирман.

– Биз уни умуман билмас эканмиз, – деди Жоанна.

– Мана бу ҳақиқат, – деди мисс Марпл. Хоним, сиз уни билмас экансиз.

– Тўғри, мен уни яхши билмайман. Реймондда билиш мумкин бўлган суҳбат ёзилган тасма сақланган. Луиза эса у билан икки кун илгари танишган.

– Жейн хола, – суҳбатга Реймонд аралашди. – Бу ҳақда сизнинг фикрингиз қандай? Сиз эътироз билдирмайсизми, инспектор?

– Йўқ, – жилмайиб жавоб берди инспектор.

– Хўш, дўстим, кекса ледини ўлиmidан манфаат топадиган уч инсон бор. Ўшалардан бирортаси бу қотилликни содир этган. Иш юритувчи мисс Гриншоуни ўлдириши унчалик ишонарли эмас. Чунки унинг ўзи ҳам хонасида қулфланиб қолган-ку! Бундан ташқари, хўжайиннинг айтишича, уни эркак киши отган. Боғбон ўша дамда «Кучук ва ўрдаклар» қаҳвахонасида бўлган. Жияни эса бензин олишга кетганди.

– Шубҳасиз, хоним, ҳаммаси тўғри, – деди инспектор.

– Ушбу фактларга тўла ишониб бўлмаса-да, бу ишни бегона одам қилиши мумкин эмас.

– Инспектор худди ана шуни билмоқчи, – деди Реймонд Уэст.

– Биз уйдаги барча нарсаларни синчиклаб текшириб кўрдик, – деди ҳазин оҳангда мисс Марпл. – Яхшиси, гумондорларнинг хатти-ҳаракатлари ўрнини ўзгартириб кўрсак-чи? Шунда қандай ўзгариш бўларкин?! Балки, ана ундан кейин қотилни аниқлармиз?

– Сизнингча, қотиллик содир этилганда, соатлар тўхтаб қолган, шундайми? – деди Луиза.

– Йўқ, азизам, мен ундай демоқчи эмасман, – деди мисс Марпл. – Менимча, қотиллик сиз ўйлаган вақтда эмас, бошқа пайтда содир этилган.

– Мен буни кўрганман, – деди хаяжонланиб Луиза.

– Биласизми, азизам, менинг тахминимча, сиз буни кўришингиз керак эди. Шунинг учун ҳам бу ишни сизга топширишди.

– Сиз нимани назарда тутяпсиз, Жейн хола?

– Ха, азизам, менга ҳаммаси даҳшатли туюляпти. Мисс Гриншоу чиқимни ёқтирмасди. Аммо у сизни бу жойга хизматга ёллашга тўла рози бўлади. Менимча, кутубхонанинг учинчи қаватида юзингизни деразага қаратиш олдиндан ўйлаб қўйилган. Чунки сиз бизнинг бошимизни қотираётган, тушуниш мураккаб, содир этилиши аниқ бўлган қотилликнинг ягона гувоҳи бўлишингиз лозим эди-да.

– Сиз мисс Гриншоуни ўлдириш олдиндан режалаштирилган, деб ўйлайсизми? – сўради ишонмайроқ Луиза.

– Азизам, сиз мисс Гриншоуни билмас экансиз. Реймонд бир неча кун илгари уни кўрганини айтяпти. Бизда шундан бошқа ҳеч қандай маълумот йўқ. Бу гапда жон борга ўхшайди. Унинг эгнида гулли эски кўйлак, бошида похол шляпа, сочлари тўзғиган эди. Бу Реймонд берган маълумотларга мос келади. Кўряпсизми, бу икки аёл ёши, бўйи ва бошқа жиҳатлари билан бир-бирига жуда монанд. Мен иш юритувчи ва мисс Гриншоуни айтяпман.

– Аммо иш юритувчи семизроқ, озгина тўлишганроқ, – деди Луиза.

Мисс Марпл йўталиб қўйди.

– Бу фикрингиз унчалик тўғримас, мен уларни дўқонда ўз кўзим билан кўргандим. Ҳозир эса ҳар ким ўз тасаввурича сўзляпти.

– Сиз нимани назарда тутяпсиз? – сесканди Реймонд.

– Менинг хаёлимга шундай фикр келди: иккита ролни битта актриса ўйнаши мумкин. Бунни Луиза яхши билади. Дарвоқе, Луиза, эрталаб қаҳва келтирди, деб айтдингиз-ку! Актёрлар жуда эпчил бўлишади. Улар сониялар ичида кийимни алмаштириб, сахнада ролни ижро этаверишади.

– Жейн хола, мисс Гриншоу сиз ишга келганингизда вафот этганмиди?

– Йўқ, у ҳали тирик эди. Мен унга наркотик таъсир қилган бўлса керак, деб ўйлагандим. Бундай найранглар хўжалик бекасига ўхшаганларга ҳеч гап эмас. У сизлар билан бирга келиб, жиянига қўнғироқ қилади. Сўнгра белгилаб қўйилган тушликка таклиф этади. Ақли бор одам бунни тушунади. Мисс Гриншоу ҳам, Альфред ҳам уйда йўқ эди. Агар ёдингизда бўлса, сиз ишлаётган вақтда ёмғир ёғаётганди. Мисс Гриншоу эса уйда эди. Альфреднинг дастидан бу уйга ҳеч ким кирмасди. Ўша куни эрталаб мисс Гриншоу боғда хиёбонни супураётганди. У боғдаги ишларга қарашишимни истарди.

– Сизнингча, мисс Гриншоуни Крессуэлл ўлдирганми?

– Менимча, воқеа бундай бўлган: иш юритувчи сизга қаҳва келтирган, у ердан чиқиб, сизни кутубхонада қулфлаган ва меҳмонхонада беҳуш ётган мисс Гриншоуни уйдан ташқарига судраб

олиб чиққан. Сўнгра эса мисс Гриншоуга ўхшаб кийиниб боққа чиққанда, сиз уни кўргансиз. У кўлида ёйни ушлаб, гўёки ўзини бўғаётгандек қилиб кўрсатиб, уйга қараб чопган. Одамлардан ёрдам сўраган. Иш юритувчидан гумонсирашлари учун «У мени отди», деган, аслида, унинг ўзи бу ишни амалга оширган. Иш юритувчини кўргандек дераза олдига борган. Кейин меҳмонхона томон югурган. Идиш-товоқ турган стол устидан сакраб ўтиб зинапоядан тушган. Тезда ясама сочини кийиб, дақиқалар ичида деразадан сакраб, уйга кириб олган-у, сизга ўзини қулфланиб қолганини айтган.

– Ростдан ҳам у қулфланиб қолганди, – деди Луиза.

– Мана шундай қалтис вазиятларда полициянинг ўрни яққол сезилади.

– Қайси полициячи ҳақида гапиряпсиз?

– Сиз тўғрингизда. Воқеа содир бўлган жойга қачон ва қандай етиб келдингиз?

Инспекторнинг боши қотганди.

– Мисс Гриншоунинг иш юритувчисига ўн иккидан йигирма тўққиз дақиқа ўтганда мисс Крессуэлл эрини отишгани ҳақида қўнғироқ қилишди. Мен ва сержант Кейли зудлик билан ўн икки-ю ўттиз бешда воқеа содир бўлган жойга етиб бордик. Шунда мисс Гриншоунинг ўлиб ётганини, икки хонимни эса ўз хонасида қулфловлик эканини кўрдик.

– Ана шундай гаплар, азизам, – дея мисс Марпл Луизага юзланди. – Сиз кўрган констебль полицияда ишламас экан. Сиз шу ҳақда лоақал бирор маротаба ҳам эслаб кўрдингизми? Бизнинг қонун ҳимоячиларига ҳурматимиз баланд.

– Аммо гап қандай полициячини ҳурмат қилишда. «Қуёшни ўпиб» спектаклида полициячи ролини ўйнаш учун Нэт Флетчер костюми керак бўлади. У ушбу спектаклда роль ўйнаётганда, бензин қуйиш шохобчасидан ўтиши лозим эди. У ўша ердан ўта туриб соат неча бўлганини сўрайди. Соат ўн иккидан йигирма тўққиз дақиқа ўтган бўлади. У полициячи кийимини кийиб олади-да, ўз ролини ўйнай бошлайди.

– Нахотки?

– Кимдир эшикни қулфлаши, кимдир эса найзани мисс Гриншоунинг бўйнига тираб туриши керак эди. Аммо уни отмаслиги лозим эди. Бунинг учун эса куч керак бўлади.

– Сизнингча, улар битта жойда бўлишганми?

– Ха, худди шундай. Она ва ўғил.

– Мисс Гриншоунинг онаси аллақачон ўлган-ку!

– Шундайку-я, лекин бунда ҳам менинг шубҳам бор. Жаноб Флетчер икки марта уйланган. Менимча, бу ишда унинг ҳам қўли бор. Яна шуни айтмоқчиманки, унинг ўғли вафот этган, жияни деб юргани унинг иккинчи хотинидан, у бунга ҳеч қандай қариндош ҳам эмас. Бу аёл ўрнини эгаллаб, барчасини ўз кўзи билан кўрмоқчи бўлади. Хаттоки, ҳазиллашиб полициячи кийимида бўлиши ҳам мумкин, дейди. Эслайсизми, полициячи кутаётганини айтганди. Ўйлашимча, мисс Гриншоу бу ёлғондан шубҳаланган ва уни қабул қилишдан бош тортган. Агар у васиятнома қолдирмай вафот этган тақдирда ҳам у меросхўр бўлиб қолаверарди. Билишимизча, у васиятнома ни иш юритувчига қолдирган. Бу борада унинг омади чопган.

– Ўқ нега керак бўлдийкин? – ўйланиб қолди Жоан.

– Албатта ўйнаш учун эмас, азизам! Альфреднинг омади юришмагани шундаки, у камончилар клубида бўлган ва ўн иккидан йигирма дақиқа ўтганда ресторанда ўтирган. Шунинг учун уни айблашга тўғри келяпти. У ҳар доим белгилаган вақтидан олдин борарди. Ҳа, бу жуда хунук иш.

Инспектор томоғини қириб қўйди.

– Хоним, бундай тахминларингиз таажжубли, – деди. – Мен ҳаммасини қайта текшириб чиқаман...

* * *

Мисс Марпл ва Реймонд Уэст боғдаги қиялик йўл ёқасида ҳар хил ўсимликлар билан тўлдирилган сумкага қараб туришарди.

Мисс Марпл сўз бошлади:

– Қизилча, қўнғироқча, тош майдалагич... Ҳа, менга бошқа ҳеч қандай далиллар керакмас. Бу жойни кеча эрталаб кимдир ўтоқ қилди. Боғбон бўлмагани учун гулларни томири билан узиб ташлаган. Энди ҳаммасини тушуняпман. Дўстим Реймонд, мени бу ерга олиб келганинг учун раҳмат сенга. Ўзим ҳам бу жойни жуда-жуда кўргим келганди.

Ҳозир улар бошларини эгиб «Ғалати Гриншоу»нинг чалкаш ва аянчли тақдиридан ғазабланиб, жаҳллари чиқиб турарди.

Қарама-қарши томондан йўтал овози келди ва улар бараварига қайрилиб қарашди. Қаддиқоматлари келишган ёш йигитлар ҳам ажойиб кошонага ҳайрат-ла боқиб туришарди.

– Ақлни шоширадиган, маҳобатли, гўзал, улкан кошона, – деди йигитлардан бири. – Айтишларича, бу кошона ўз даврида энг улкан иншоот бўлган экан. Лотереяга катта ютуқ чиқса, шундай улкан қаср қураш эдим.

Альфред уялинқираб кулди ва шамолда тўзғиган сочларини тўғрилаб қўйди.

– Энди, бу ҳақда гапирсам бўлаверади. Ушбу иншоотни бобокалоним қурган, – деди Альфред Поллок. – Зеро, бу жойга «Ғалати Гриншоу» номи берилган бўлса-да, уй барибир асл зодагонларга тегишли!





ЙЎҚОТИЛГАН КАЛИТ

– Хаҳ, ярамас! – жиғибийрон бўлди Пат.

Қиз қовоғини қаттиқ уйган ҳолда «Театр сумкаси» деб ном қўйган ипак халтачасини обдан қоқди. Икки йигит ва бир қиз хавотирланиб уни кузатишарди. Улар Патриция Гарнет квартираси эшиги олдидаги зинапоя майдончасида туришарди.

– Фойдаси йўқ, – деди ниҳоят Пат. – Бу ерда йўқ. Энди нима қиламиз?

– Квартиранинг калитисиз нима қиламиз энди? – тўнғиллади ўрта бўйли, кенг елкали, мовий қўзли Жимми Фолкнер.

Пат жаҳли чиқиб унга ўтирилди:

– Ҳазиллашма, Жимми, масала жиддий.

– Яна бир қараб кўр-чи, Пат, – деди Донован Бейли. – Калит, сумкангга бўлиши керак.

Патнинг ёқимли, биров чўзиб гапириш одати унинг қорача юзига жуда ҳам мос тушарди.

– Калитни ўзинг билан бирга олганмидинг, ишқилиб? – деб сўради Милдред Хоуп.

– Албатта олгандим, – жавоб берди Пат. – Чамамда, биронтангизга берганман. – У йигитларга синовчан тикилди. – Доновандан калитни олволишни сўрагандим.

Бироқ айбни бировга тўнкаш осон бўлмади: Донован ўзига қўйилган айбни рад этди, Жимми эса уни қўллаб-қувватлади.

– Сумкага калитни солганингни ўзим кўрган-
дим, – деди Жимми.

– Унда сумкамни кўтара туриб кимдир ту-
шириб қолдирган. Ўзим икки мартаба қўлимдан
тушириб юбордим.

– Икки марта! – Донован унинг ортидан
қайтарди. – Ҳа, сен сумкани камида ўн мартадан
кам туширмадинг, қулай пайт туғилиши билан
унутиб қолдирганингни ҳисобламаганда.

– Бор ашқал-дашқалингни йўқотмаганингга
хайронман! – дея Жимми кулимсиради.

– Энг ёмони – биз уйга энди қандай ки-
рамиз? – илжайди Милдред.

Милдред фаросатли қиз бўлгани сабаб-
ли доимо асосий гапни гапирар, бироқ доимо
қандайдир хангомаларга учрар, кўнглига келган
ишни қилаверадиган довдир-совдир Пат сингари
жозибали эмасди.

Бир муддат тўртови ҳам ёпиқ эшикка жимги-
на қараб қолишди.

– Дарбон ёрдам беролмасмикан? – таклиф
қилди Жимми. – Унда универсал калит ёки шун-
га ўхшаш нарсa бормикан?

Пат бошини чайқади. Калит бор-йўғи иккита
эди. Биттаси қуфланган квартиранинг ошхона-
сида осифлиқ, иккинчиси эса мана шу бадбахт
сумкада бўлиши керак эди.

– Квартира биринчи қаватда бўлгандайди! –
дея Пат гапни чўзди. – Ойнани синдириб ошиб
тушардик... Сен уриниб кўришни хоҳламасдинг-а,
Донован?

Донован мулойимгина, бироқ қатъий рад этди.

– Квартира бешинчи қаватда, бу ҳазилкам иш
эмас, – сўз қотди Жимми.

– Ўт ўчириш нарвони-чи? – сўради Донован.
– Унақаси йўқ, – деди Пат.
– Бўлиши керак, – деди Жимми. – Олти қаватли уйларда ўт ўчириш нарвони бўлиши керак.

– Биласанми, бўлиши керак дейиш билан бир нарсага эришолмаймиз, – жавоб берди Пат. – Мен ўз уйимга қандай кирай энди?

– Бу ерда йўқми – ҳалиги нима эди? Тўқмоқланган гўшт ва брюссел карамини дўкондорлар қандай қилиб квартирага етказади? – сўради Донован.

– Ҳа, озиқ-овқат учун юкқўтаргичми? – сўзни илиб кетди Пат. – Бироқ бу бор-йўғи симга уланган сават-ку. Шошманглар, билдим! Кўмир лифтидан фойдаланиш мумкин.

– Мана бу яхши фикр, – деди Донован.

Милдред шубҳа-гумон билан гап қистирди:

– Патнинг ошхона эшиги ичкаридан қулфланган бўлса-чи?

Милдреднинг тахмини дарҳол рад этилди.

– Фақат Пат ошхонасида эмас, – деди Жимми. – Пат ҳеч нарсани қулфламайди.

– Мен ҳам эшик қулфланган деб ўйламайман, – тасдиқлади Пат. – Бугун эрталаб чиқинди челакни ташқарига қўйгандим, эшикни қуфламаганимга ишончим комил. Шундан бери эшикка яқин йўламадим.

– Хўш, – деди Донован, – бу далил бизга асқотиши мумкин. Шунга қарамай, азизам Пат, ижозат бер, бундай эҳтиётсизлик туфайли ўғрилар чангалида қолиш хавфи борлигини таъкидлай.

Пат унинг огоҳлантиришига ҳеч қандай эътибор бермади.

– Кетдик, – бақирди у ва пастга қараб йўналди.

Қолганлар тезда ортидан эргашди. Пат ҳамроҳларини зинапоя тагидаги болалар аравачасига тўла, қоронғу, хилват жойдан олиб ўтиб, ертўла эшигини очди. Улар чиқинди тўла челақ турган лифт олдига яқинлашдилар. Донован челақни четга суриб, очиқ лифтга кирди ва бурнини жийирди.

– Бироз ҳид келяпти, – таъкидлади у. – Майли, ҳечқиси йўқ. Бу қалтис саёҳатга ўзим киришайми ёки камина билан бирга кимдир чиқадими?

– Мен сен билан, – деди Жимми. – Фақат лифт мени ҳам кўтаролса бўлгани.

– Сен бир тонна кўмирчалик оғир эмассанку, – деди узунлик ва оғирлик тизими бўйича унчалик билимли бўлмаган Пат.

– Лифт кўтароладими-йўқми, ҳозир аниқлик киритамиз, – деди хурсанд бўлиб Донован ва арқонни ушлади. Платформа ғичирлаб, шиғирлаб, Жимми билан Донован кўздан ғойиб бўлишди.

– Бу лифт деганлари жуда баланд овоз чиқараркан, – деди Жимми улар кўтарила туриб бутунлай қоронғуликда қолганларидан. – Бошқа квартирада яшовчилар нима деб ўйлашади?

– Арвоҳ ёки ўғри, – жавоб берди Донован. – Арқон ёрдамида кўтарилиш осон эмас. Фрайаз Меншенз¹ эшик қоровулининг иши мен ўйлагандан кўра оғирроқ экан. Қулоқ сол, Жимми, қаватларни санаяпсанми?

– Вой Худо, бутунлай унутибман!

– Майли, мен ўзим санадим, адашмаймиз. Ҳозир тўртинчидан ўтдик. Кейингиси – бизники.

¹ Фрайаз Меншенз – қиммат квартирали кўп қаватли бинолар.

– Шунда Пат эшикни қулфлаб олган бўлади, – тўнғиллади Жимми.

Улар беҳудага хавотир олишганди. Ёғоч эшик биринчи тегинишдаёқ очилиб кетди, Донован, унинг орқасидан эса Жимми қоп-қоронғу ошхонага қадам қўйишиди.

– Бундайин тунги хавфли ишда бизга ёритқич асқотарди, – деди Донован ва фикрини ойдинлаштирди: – Патни биламан, унинг барча нарсалари полга сочиб ташланган. Ёққичга етиб боргунча кўп идишларни синдириб юборамиз. Мен чироқни ёқмагунимча, сен жойингда тур.

У пайпасланиб секин-аста ошхона томон юра бошлади. Биқини столнинг қиррасига урилганда бўғиқ овозда: «Хаҳ ярамас», – деди. Ниҳоят ёққичгача етиб борди ва Жимми яна бир бор қоронғуликдан «Хаҳ ярамас!» деган сўзларни эшитди.

– Нима бўлди?

– Чироқ ёқилмаяпти. Лампочка куйганга ўхшайди. Бир дақиқа тўхтаб тур, меҳмонхона чирогини ёқаман.

Меҳмонхонага олиб кирувчи эшик йўлакнинг бошқа томонида эди. Жимми Донован эшикни қандай очганини, сўнгра бўғиқ сўкинганини эшитди. У секин ёнламасига ошхонани кесиб ўтди.

– Яна нима бўлди?

– Билмайман. Кечаси уйни кимдир сеҳрлаб қўяётгандек: стол-стуллар, барча нарсалар кутилмаган жойдан чиқиб қоляпти. Лаънати! Яна нимагадир урилдим!

Аммо бахтига Жимми ёққични пайпаслаб топди. Чиқиллаган товуш эшитилди. Чироқ ёнди, йи-

гитлар сассиз қўрқувдан бир-бирларига анқайиб қолишди.

Улар турган хона сира Патнинг меҳмонхонаси эмасди. Улар квартирани адаштиришганди.

Биринчи навбатда кўзга ташланган жиҳати – бу жой Патнинг хонасига нисбатан ўн баробар зич тарзда жиҳозлар билан тўлдирилганди. Донованнинг стол ва стулларга тўқнашиб кетишидан таажжублангани сабаби энди ойдинлашди. Хонанинг ўртасида катта думалоқ стол турар, деразада эса ёронгулли тувак бор эди. Умуман олганда, ёшлар квартира эгасига бу ерга кириб қолганлари сабабини тушунтириш осон бўлмаслигини англашди. Хали ўзларига келмай туриб, стол устида бир даста хатларга кўзлари тушди.

– Эрнестина Грант хоним, – Донован стол устидан хатжилдни олиб хўрсинди. – Эй Худойим, ўзинг асра! Нима деб ўйлайсан, у бу ерга кирганимизни эшитдимикин?

– Унинг эшитмай қолгани мўъжиза, – пичирлади Жимми, – қанча сўкиндинг, мебелларни синдирдинг. Барча азиз-авлиёлар ҳаққи, бу ердан тезроқ кетайлик!

Улар шоша-пиша чирокни ўчиришди ва оёқ учида лифтга қайтишди. Йигитлар ҳеч қандай муаммосиз лифтга етиб олиб, оёқлари остида лиқиллаб турган лифт платформасини ҳис этишганда Жимми енгил нафас олди.

– Бунчалик қаттиқ ухлаб ётган аёл менга ёқмаслиги мумкин эмас, – деди у аёлни мақтаб. – Нима бўлганда ҳам Эрнестина Грант хонимнинг маъқул томонлари ҳам бор.

– Нима учун қаватда адашганимиз энди тушунарли бўлди, – деди Донован. – Биз биринчи қаватдан эмас, ертўладан кўтарилдик-ку, ахир.

У яна арқонга осилди ва лифт бирпасда кейинги қаватга кўтарилди.

– Бу сафар янглишмадик.

– Шундай деб умид қиламан, – деди Жимми яна-тагин зулматга шўнғишар экан. – Яна бир шундай зарба бўлса, асабларим дош беролмайди.

Аммо, бу сафар барчаси ортиқча оворагарчиликсиз амалга ошди. Чирокни ёқишлари билан Патнинг ошхонасида пайдо бўлишди. Бир дақиқадан сўнг эшикни очишди ва ташқарида кутаётган қизлар кириб келишди.

– Жуда узоқ йўқ бўлиб кетдинглар, – деб минғирлади Пат. – Милдред иккимиз кўп кутиб қолдик.

– Англашилмовчилик юз берди, – деди Донован. – Сал қолса бизни хавфли жинойтчилар сифатида полиция маҳкамасига олиб боришлари мумкин эди.

Пат меҳмонхонага ўтди ва чирокни ёқиб, ўзини диванга ташлади. У Донованнинг гапларини қизиқиш билан тинглади.

– У сизларни тутиб олмаганидан хурсандман. У вайсақи кампир эканлигига аминман. Бугун тонгда ундан кичкина хат олдим – менга нимадандир шикоят қилиш учун учрашмоқчилигини айтибди, менимча, пианино чалишим унга халал беряпти. Пианино товушини ёқтирмайдиган инсонлар кўп қаватли уйларда яшамаслиги керак. Донован, менга қара, қўлинг тилинибди, бармоқларинг қон, ювиб ташла.

Донован ажабланиб қўлига қаради ва индамай хонадан чиқиб кетди. Бироздан сўнг Жиммини чақирди.

– Нима бўлди? – сўради у. – Қаттиқ яраланибсанми?

– Ҳечам яраланганим йўқ, – жавоб берди Донован.

Унинг овози шунчалик ўзгардики, ваннахонага кирган Жимми унга анқайиб қолди. Донован унга ювилган кафтини кўрсатди ва Жимми ҳеч бир кесилган жойни кўрмади.

– Ғалати, – деди у қовоғини солиб. – Лекин қон кўп эди. Қаердан юкдийкин?

Кейин тўсатдан фаросатли дўсти аллақачон тушуниб етган нарсани у ҳам англаб этди.

– Вой Худойим-ей! – хитоб қилди у. – Қон... нариги квартирадан. Бу қон эканлигига ишончинг комилми? Балки бўёқдир?

Донован бош силкиди.

– Йўқ, бу қон эди!

Улар бир-бирига қарашди. Шу пайтда уларнинг миясига бир хил фикр келди. Жимми биринчи бўлиб сўз қотди.

– Менга қара, – қийналиб гапирарди у, – сен нима деб ўйлайсан, биз яна... пастга тушиб... гап нимадалигини аниқлашимиз керак эмасмикан?! Ҳаммаси жойидалигини текшириш лозиммасми.

– Қизлар нима қилишади?

– Уларга оғиз очмаймиз. Пат ошхона пешбандини тақяпти – ҳаммамизга қуймоқ тайёрлаб бермоқчи. Йўқлигимизни пайқагунларича қайтиб келамиз.

– Майли, кетдик, – рози бўлди Донован. – Хоҳламаяпман-у, аммо пастга тушмасак бўлмайди. Умид қиламанки, у ерда ҳеч бир ёмон нарса содир бўлмаган.

Улар лифтга чиқишди ва қуйи қаватга тушишди. Қийинчиликсиз квартирага кириб, чироқни ёқишди.

– Менимча, айнан худди шу ерда... қонга чапландим, – деди Донован. – Ахир, ошхонада ҳеч нарсага тегинмагандим.

Донован иккалови ҳамма жойни қараб чиқишди. Икковининг ҳам қовоғи уйилган. Кўринишдан барчаси саранжом-сарипта, гўёки зўравонлик ва қон тўкилиши ҳақида гап бўлиши мумкин эмасдай.

Бирдан Жимми даҳшатдан сесканиб кетди ва шеригининг қўлидан ушлади:

– Қара!

Донован Жиммининг қалтираган қўллари ишора қилган томонга қаради ва бақриб юборди. Пишиқ чивик газламали офир парда остидан лаклари ёрилган туфлидаги аёл кишининг оёғи чиқиб турарди.

Жимми парда олдига келди ва тезлик билан очди. Полда акашак бўлиб аёл жасади ётарди. Ёнгинасида ёпишқоқ кўлмак қорайиб турибди. Аёл жон берган – бунга шубҳа йўқ. Жимми жасадни кўрмоқчи бўлди, аммо Донован уни тўхтатди.

– Яхшиси, тегма. Полиция келмагунча унга яқинлашиш мумкин эмас.

– Полиция? Ҳа, албатта. Хунук иш-а, Донован? Бу ким деб ўйлайсан, Эрнестина Грант хонимми?

– Шунақага ўхшайди. Нима бўлганда ҳам, агар бу уйда яна кимдир бўлса, у хайратланарли даражада хотиржамликни сақляпти.

– Энди нима қиламиз? – сўради Жимми. – Югуриб бориб полицияни чақирамизми ёки Патнинг уйидаги телефондан хабар берамизми?

– Ўйлашимча, қўнғироқ қилганимиз маъқул. Юр, энди эшикдан чиқсак ҳам бўлади. Туни билан бу бадбўй лифтда тушиб-чиқиб юрмаймиз-ку.

Жимми рози бўлди. Эшикка етиб боришганда, Жимми тўхтади ва иккиланиб қолди.

– Шошма. Полиция етиб келгунча биттамыз шу ерда қолиб қоровуллик қилишимиз керак эмасми?

– Ҳа, гапинг тўғри. Агар сен қолсанг, мен юқорига чиқиб, қўнғироқ қиламан.

Донован зинапоядан югуриб чиқиб, эшик қўнғироғини босди. Эшикни қизаринқираган Пат очди. У пешбанд тақиб олган бўлса-да, малоҳатли кўринарди. Қизнинг кўзлари мошдек очилди.

– Сен? Бироқ қандай қилиб... Нимадир юз бердими?

Донован қизнинг қўлини секингина ушлади.

– Ҳаммаси жойида, Пат... Фақат... биз пастки қаватда нохуш нарсани аниқладик. У ерда бир аёл ўлиб ётибди.

– Вой! – қўрқувдан бир зумга қизнинг тили калимага келмай қолди. – Қандай даҳшат! Юрак хуруж қилган ёки шунга ўхшаш нимадир бўлганмикин?

– Йўқ. Кўринишидан ... қисқаси, бу қўпроқ қотилликка ўхшайди.

– Вой, Донован!

– Тушунаман, бу жуда нохуш ҳолат.

Донован ҳали ҳам унинг қўлини ушлаб турарди. Қиз қўлини тортиб олмасди, ҳатто озгина йигитга яқинлашгандек эди. Дилрабо Пат! Донован уни қанчалик севарди! У ҳам Донованга бефарқ эмасмикин? Баъзида ундай эмас, деб ўйларди, гоҳида қўрқардики, Жимми Фолкнер...

Пастда қолган Жиммини ўйлаб, виждон азобини хис этди.

– Пат, азизам, биз полицияга қўнғироқ қилишимиз керак.

– Месье ҳақ, – Донованнинг елкаси оша овоз эшитилди. – Уларнинг келишини кутар пайтимизда, балки сизга фойдам тегиб қолар?

Донован ва Пат эшик олдида тик туриб суҳбатлашишарди, ушбу сўзларни эшитиб зинапоя майдончасига қарашди. Бир неча пиллапоя юқорида бир киши турарди. У пастга тушди ва улар қаршисида намоён бўлди. Икковлари жойларидан қимирламай, жанговар тарзда мўйлови осилган ва тухум бош, ўрта бўйли эркакка тикилишди. Унинг эгнида ажойиб халат ва оёғида гуллик уй туфлиси бор эди. Эркак Патга одоб билан таъзим бажо қилди.

– Мадемуазель, – деди у, – мен, худди сиз каби, балки биларсиз, сиздан юқори қаватдаги квартирани ижарага олганман. Менга баландда яшаш, айниқса, Лондоннинг гўзал ва кенг манзараси ёқади. Мен О'Коннор исми билан квартирани ижарага олганман, бироқ мен ирландиялик эмасман. Менинг фамилиям бошқа. Шунинг учун хизматимни таклиф этишга жазм этдим. Ўтиниб сўрайман.

Нотаниш киши ташриф қоғозини тантанали равишда чиқариб Патга узатди.

– Месье Эркюль Пуаро! Ў! Ўша месье Пуароми? Таниқли детективми? Сиз ҳақиқатан ҳам бизга ёрдам берасизми?

– Ҳа, менинг мақсадим ҳам шундай, мадемуазель. Бундан анча илгарироқ ҳам ўз ёрдამимни таклиф қилмоқчийдим.

Пат унга ҳайрон бўлиб қараб қолди.

– Квартيرانгизга қандай киришни муҳокама қилаётганингизни эшитгандим. Қулфни очадиган мосламаларни танлашга жуда устаман, шубҳасиз, эшигингизни оча олардим. Аммо камина ўз хизматимни таклиф этишга жазм этмадим, чунки сизда менга нисбатан жиддий шубҳа пайдо бўларди.

Пат кулиб юборди.

– Энди, месье, – Пуаро Донованга мурожаат қилди у, – сиздан ўтиниб сўрайман, бориб полицияга қўнғироқ қилинг. Мен пастки қаватга тушаман.

Пат Пуаро билан пастки қаватга тушиб кетишди. Улар Жиммининг соқчилик қилиб турганига гувоҳ бўлишди. Пат Пуарони таништирди. Жимми, ўз навбатида, Донован билан бу уйга қандай тушиб қолишганини сўзлаб берди. Изқувар диққат билан тинглади.

– Сиз ошхонанинг эшиги ёпиқ эмасди, деб айтдингиз? Шунда ошхонага ўтдингиз, аммо чироқ ёқилмади. – Сўзлашда давом этиб, Пуаро ошхонага кирди ва чироқни ёқди. – Чироқ ёқилганда *Tiens! Voilà ce qui est curieux!*¹ – деди у чироқ ёниши билан. Энди ҳаммаси жойида. Қизиқ...

Шунда у бош бармоғини кўтариб, жим бўлишга ишора қилди ва қулоқ тутди. Кучсиз товушлар сукунатни бузарди; ухлаётган кишининг хуррагини бемалол ажратиб олиш мумкин эди.

– А! – деди Пуаро. – *Chambre de domestique*².

У ошхонани оёқ учида босиб ўтиб, қоронғу буфетли хоначага кирди, у ердан яна бир эшик хизматкор хонасига олиб кирарди. Пуаро эшикни очди ва чироқни ёқди. Хона архитекторлар томо-

¹ Ана холос! Қизиқ! (фр.)

² Бу хизматкор аёлники. (фр.)

нидан одам яшаши учун кичик-кичик хужраларга ўхшатиб қурилган эди. Хонани деярли қизил яноқли қиз ухлаб ётган каравот эгаллаганди. Қизнинг оғзи ланг очиқ, беғам хуррак отарди.

Пуаро чирокни ўчирди ва шошиб у ердан чикди.

– Уйғонмайди, – деди у. – Полиция келгунга қадар ухлашига имкон берамиз.

Пуаро меҳмонхонага қайтди, Донован ҳам келиб уларга қўшилди.

– Полициядагилар тезда етиб келишларини айтишди, – деди Донован. – Ҳеч нарсага тегин-маслигимиз лозим.

Пуаро маъқуллади:

– Биз ҳалиям тегинмаймиз. Шунчаки қарай-миз, холос.

У хонага қараб йўналди. Милдред Донован билан биргаликда пастга тушганди, энди тўрт киши эшик олдида уймалашиди, нафасларини ичга ютиб, Пуарони кузатишарди.

– Мен бир нарсани ҳеч тушунолмаяман, жаноб, – Пуарога мурожаат қилди Донован. – Мен деразага яқин ҳам келганим йўқ. Қўлимга қон қаердан юққанини билолмаяпман?

– Менинг дўстгинам, саволингизга жавоб шундоққина олдингизда. Дастурхоннинг ранги қанақа? Қизил, шундайми? Сиз, албатта, қўлингиз билан столга тегингансиз.

– Ҳа, демак бу... – Донован тутилиб қолди.

Пуаро бош силкиди ва стол остига энгашиди. Қўли билан қизил рангдаги доғни кўрсатди.

– Худди шу жойда жиноят содир этилган, – деди тантанали равишда. – Жасадни кейин кўчиришган.

Пуаро қадини ростлаб, секин хонани кўздан кечирди. Жойидан кимирламади, қўли билан ҳеч

нарсага тегмади. Унинг ортидан кузатиб турган ёшлар наздида хонадаги ҳар бир буюм айниган ҳаво билан биргаликда изқуварнинг нигоҳи остида ўз сирларини очарди. Эркюль Пуаро бошини чайқади: у қониқиш ҳосил қилгандек эди.

– Тушунарли, – деди эшитилар-эшитилмас.

– Нима тушунарли? – қизиқиб сўради Донован.

– Гап шундаки, сиз, шубҳасиз, хона жиҳозлар билан тўла эканлигини ҳис қилдингиз.

Донован ғамбода жилмайди.

– Мен ҳақиқатан ҳам биқинимни уриб олдим, – тан олди у. – Албатта, бу ерда барча нарса Патнинг уйдагидек эмасди, шу сабабли ўзим турган жойни аниқлай олмадим.

– Ҳаммаси эмас, – эътироз билдирди Пуаро.

Донован унга саволмуз қаради.

– Устма-уст квартиралар жойлашуви бир хиллиги, эшиклар, деразалар, хоналар бир хилда жойлашганлигини назарда тутяпман, – деди Пуаро муроса оҳангида.

– Бундай тафсилотлар кимга керак? – сўради Милдред. У Пуародан биров кўнгли қолгандек назар ташлади.

– Ҳар бир нарсани доимо аниқ баён қилиш керак. Бу сизнинг наздингиздаги менинг кичик ожизлигим.

Зинапояда оёқ товушлари эшитилди ва хонага уч киши – полиция инспектори, констебль ва полиция навбатчи врач кириб келишди. Инспектор Пуарони таниди ва юзида ҳурмат ифодаси билан сўрашди.

Кейин эса ўгирилиб бошқаларга қаради.

– Мен ҳар бирингиздан кўрсатма олишим керак, – деб сўз бошлади. – Бироқ биринчи навбатда...

Пуаро унинг сўзини бўлди:

– Менда кичкина таклиф бор: биз юқоридаги уйга чиқамиз, у ерда мадемуазель қўймоқ тайёрламоқчи эди. Мен қўймоқни жуда ёқтираман. Сўнгра, жаноб Inspecteur¹, сиз бу ердаги ишингизни тугатганингиздан кейин олдимизга чиқасиз ва шошилмай саволларингизни берасиз.

Таклиф қабул қилинди ва Пуаро ёшлар билан Патнинг уйига кўтарилишди.

– Пуаро жаноблари, сиз жуда дилкаш инсон экансиз, – деди Пат. – Шу боис мана бу ажойиб қўймоқ сизга. Мен ростданам қўймоқ тайёрлашни қотираман.

– Ажойиб. Бир пайтлар, мадемуазель, камина англиялик чиройли бир қизни севиб қолгандим, у сизга жудаям ўхшаб кетарди. Афсуски, таом тайёрлашни билмасди. Баҳарнав, ҳаётда нимадир амалга ошмаса, эҳтимол, бу яхшиликкадир.

Пуаронинг овозида ғамгинлик аломати бор эди ва Жимми Фолкнер унга ҳайрат билан тикилди. Лекин улар Патнинг квартирасида эдилар, Пуаро ўзини қувонарли ҳолатга тайёрлагандек бўлди. Пастки қаватда содир этилган нохуш фожиа деярли нутилди.

Инспектор Райснинг оёқ товушлари эшитила бошлаганда, қўймоқ ейилиб, пазандага баҳо бериб бўлишганди. Инспектор врач ҳамроҳлигида уйга кирди, констеблани эса пастки қаватда қолдиришди.

¹ Инспектор (фр.)

– Хўш, месье Пуаро, – деди инспектор, – иш, менимча, жуда оддий, тўғриси айтсам, сиз учун қизиқарли эмас. Бироқ жиноятчини тутишда қийинчиликлар туғилиши мумкин. Мен мурдани қандай топганингизни билмоқчи эдим.

Жимми ва Донован ўша кечаси нима содир этилганини бирма-бир бошдан-оёқ сўзлаб беришди. Инспектор танбеҳнамо алфозда Патга ўгирилди.

– Сиз ошхона эшигини нима бўлган тақдирда ҳам ҳеч қачон очиқ қолдирмаслигингиз лозим, хоним.

– Энди ҳеч қачон очиқ қолдирмайман, – таъкидлади Пат сесканиб. – Кимдир кириб, бу бечора аёл сингари мени ҳам ўлдиради.

– Зеро, улар бу йўл билан уйга киришмаган, – эътироф этди инспектор.

– Сиз нимани аниқлаганингизни бизга айтинг берасизми? – сўради Пуаро.

– Буни айтишимиз, умуман... тақиқланган... Аммо, модомики, бу сиз экансиз, месье Пуаро...

– *Precisement*¹, – деди Пуаро. – Бу ёшлар оғзидан гуллаб қўйишмайди.

– Барибир, тез орада газета саҳифаларида пайдо бўлади... – таслим бўлди инспектор. – Ҳа, бу ишда ҳеч қандай алоҳида сирлилик йўқ. Шундай қилиб, ўлдирилган аёл – ҳақиқатан ҳам Грант хоним. Мен аниқлаш учун дарбонни чақирдим. Аёлнинг ёши ўттиз бешларда. У стол ёнида ўтирган ва уни кичик калибрли автоматик тўппончадан отиб ўлдиришган. Эҳтимол, унинг рўпарасида ўтирган киши бу ишни амалга ошир-

¹ Аниқ (фр.)

ган. Грант хоним боши билан столга йиқилган – дастурхондаги қон излари мана қаердан келган.

– Ҳеч ким ўқ овозини эшитмаганми? – сўради Милдред.

– Тўппончага овоз пасайтирувчи мослама қўйилган. Шу боис ўқ овозини эшитиш мумкин эмасди. Сиз бекаси ўлганини хизматкорга айтганимизда, унинг бақириб юборганини эшитдингизми? Йўқ. Мана шу нарсанинг ўзи кимдир ўқ овозини эшитиши жуда қийин эканлигини англади.

– Хизматкор ҳеч нима айтмадими? – сўради Пуаро.

– Кечқурун у бўш бўлган. Калит унинг ўзида бўлган. Кечқурун соат ўнда уйга келган. Ҳаммаёқ тинч бўлганлиги учун уй бекаси ухляпти, деб ўйлаган.

– Демак, у мехмонхонага кирмаган.

– Ҳа, кечки почта билан хат олиб келган. Аммо жаноб Фолкнер ва жаноб Бейли биринчи марта ҳеч нарса сезмагани каби у ҳам беҳабар қолади. Ахир, қотил ўликни жуда пухталиқ билан парда ортига яширган.

– Унинг бу иши сизга ғалати бўлиб туюлмайтими?

Пуаронинг овози жуда осуда жарангларди, унда инспекторни машҳур изкуварга шахд билан қарашга мажбур қиладиган нарса йўқ эди.

– Жиноятчи қочиб кетгунига қадар жинояти очилишини истамаган.

– Мумкин, бўлиши мумкин, аммо ўтинаман, давом этинг.

– Хизматкор соат олтида уйдан чиқиб кетган. Дўхтир ўлим вақтини тахминан тўрт-беш соат илгари, деб аниқлади. Шундайми?

Доктор камгап одам эди, у ўзининг хулосасини қатъий бош ирғаш билан тасдиқлади.

– Ҳозир ўн бешта кам ўн икки. Қотиллик содир этилган вақт, ўйлашимча, жуда тўғри аниқланди.

Инспекторғимжимланган қоғозни олди.

– Биз бунини ўликнинг кўйлағини чўнтагидан топдик. Уни олишингиз мумкин, бармоқ излари йўқ.

Пуаро қоғозни текислади. Унда бир нечта сўз босма ҳарфларда чиройли қилиб ёзилганди:

«МЕН СЕНИНГ ОЛДИНГА КЕЧҚУРУН САККИЗ ЯРИМДА КЕЛАМАН».

Ж. Ф.

– Ташлаб юбормай қолдириш учун ҳаддан ташқари обрўга путур етказадиган ҳужжат, – деди қоғозни қайтара туриб Пуаро.

– Аммо қотил қоғоз қурбоннинг чўнтагидалигини билмаган, – эътироз билдирди инспектор. – У, хойнаҳой, хатни йўқ қилган деб ўйлаган. Бу шундан далолатки, жиноятчи жудаям тартибли инсон. Биз ўлик остидан тўппонча топиб олдик, бироқ унда ҳам ҳеч қандай бармоқ излари йўқ. Барчаси ипакдан тикилган дастрўмолча билан артиб ташланган.

– Дастрўмолча ипакдан эканлигини қаердан биласиз? – қизиқди Пуаро.

– Чунки биз уни топиб олдик, – мағрур сўзлади инспектор. – Қотил пардани торта туриб дастрўмолчи қолганини сезмай қолган кўринади.

Инспектор оқ рангли ипак дастрўмолни барчага намойиш этди. Дастрўмолнинг ўртасида кўзга ташланувчи белги аниқ кўриниб турарди. Пуаро у ердаги исми овоз чиқариб ўқиши учун инспектор бармоғини билан нуқиб кўрсатишига ҳожат йўқ эди:

– Жон Фрейзер.

– Ана шундай, – давом этди инспектор. – Хатчада Жон Фрейзер – Ж. Ф. ёзуви бор. Биз энди кимни қидиришни биламиз. Яна шуни қўшимча қиламанки, биз мархума ҳаёти тафсилотлари, танишлари доирасини аниқлаб, қотилнинг изига тушамиз.

– Шубҳам бор, – таъкидлади Пуаро. – Йўқ, мон cher¹, сиз Жон Фрейзерни жуда осонгина топасиз, деб ўйлайман. У ғалати одам: тартибли, дастрўмолига белги қўяди ва жиноят содир этган тўшпончасидан бармоқ изларини йўқ қилади, шу билан биргаликда шунчалик эҳтиётсизки, дастрўмолини йўқотади ва ашёвий далил бўлиб хизмат қиладиган хатни изламайди.

– У нихоятда асабий ҳолатда бўлган, – деди инспектор.

– Эҳтимол, – рози бўлди Пуаро. – Ҳа, бу эҳтимолдан холи эмас. Бинодан чиққанини ҳеч ким кўрмаганми?

– Бу пайтда жуда кўп одам бинога кириб-чиқади. Бу ерда хонадонлар кўп. – Инспектор дарҳол ёшларга мурожаат қилди: – Сизлардан ҳеч ким бу уйдан кимдир чиққанини кўрмадими?

Пат бошини чайқади:

– Биз эртароқ – соат етиларда кетдик.

– Тушунарли. – Инспектор юқорига кўтарилди. Пуаро уни эшиккача кузатиб қўйди.

– Марҳамат қилиб, менга қотиллик содир этилган уйни кўриб чиқишим учун ижозат берасизми?

– Албатта, жаноб Пуаро. Бошқармада сиз ҳақингизда жуда яхши фикрдалар. Сизга калитни қолдираман, менда ортиқчаси бор. Уйда ҳеч

¹ Азизим (фр.).

ким йўқ. Хизматкор қариндошлариникига кетди: у қаттиқ кўрққан, уйда бир ўзи қололмайди.

– Миннатдорман, – деди Пуаро. У уйга чуқур ўйга толган ҳолда қайтди.

– Кўнглингиз тўлмадими, жаноб Пуаро? – сўради Жимми.

– Ҳа, тўлмади.

Донован қизиқиб унга қаради:

– Сизни нима безовта қиляпти?

Пуаро жавоб бермади. Икки дақиқалар қовоғини солиб жим турди, ўйга толди, кейин бирданига бетоқат бўлиб елкасини силкитди.

– Сизга хайрли тун тилайман, мадемуазель. Пишир-куйдир билан чарчадингиз.

Пат кулди.

– Фақат қуймоқ пиширдим, кечки овқатни тайёрламадим. Донован Жимми билан келишиб, овқатга таклиф этишди. Биз Соходаги кичик қаҳвахонага бордик.

– Кейин, шубҳасиз, театрға?

– Ҳа. «Каролинанинг қора кўзлари»га.

– О, бу мовий кўзлар бўлса яхши эди – сизнинг мовий кўзарингиз, мадемуазель.

У ҳаяжонли тарзда эгилди ва яна бир бор Пат ҳамда Милдредга хайрли тун тилади. Милдред Пат билан бирга қолди. Агар Пат бир ўзи уйда ёлғиз қолса, кўрқувдан ақлдан озиши мумкин эди-да.

Жимми ва Донован Пуаро билан биргаликда чиқишди. Эшик ёпилгандан сўнг ёшлар хайрлашишга тараддудланган эдилар ҳамки, Пуаро улардан олдин:

– Навқирон дўстларим, кўнглим тўлмаганини айтганимни эшитдинглар? Eh bien¹, бу ҳақиқат.

¹ Яхши (фр.).

Мен ҳозир кичкина тергов олиб боришни мўлжаллаяпман. Менга ҳамроҳ бўлишни истайсизми?

Унинг таклифини қабул қилишди. Пуаро биринчи бўлиб пастга тушди ва инспектор берган калит билан эшикни очди. Уйга кириб йигитлар кутганидек меҳмонхонага эмас, ошхонага қараб юрди. Пастаккина ошхона чаноғи тагида чиқинди ташлайдиган катта темир челак турганди. Пуаро челакнинг қопқоғини очиб, энгашганча овчи кўшпак важоҳати билан уни титкилай бошлади.

Ниҳоят гавдасини тўғрилаб, мағрурона нигоҳ ташлади. Унинг қўлида қопқоғи берк кичкина шишача бор эди.

– Voila¹, – деди у. – Мен нимани қидирсам, шуни топаман. – Қопқоқни секин ҳидлади. – Афсуски, мен enghume², менда тумов бор.

Донован унинг қўлидан қопқоқни олиб ҳидлади, бироқ ҳеч қандай ҳидни сезмади. У қопқоқни шишадан тортиб олди ва шишачани бурнига яқинроқ келтирди, Пуаро уни тўхтатмоқчи бўлди.

Донован ҳидлади ва худди тўнкадек ағдарилиб кетди. Пуаро йиқилаётган жойидан уни ушлаб қолишга улгурди.

– Тентак! – қичқириб юборди у. – Шундай ҳам қиладими? Қопқоқни шунчалик ҳам тентакларча очадими? У мен шишача билан қандай эҳтиёт бўлиб муомала қилганимни кўрмадими? Эҳ, месье... Фолкнер, шундайми? Марҳамат қилиб, озгина коньяк олиб келинг. Меҳмонхонада графинни кўрдим.

Жимми шошилиб чиқди. У қайтиб келганда, Донован полда ўтирарди. Айниқса, захарли бўлиши мумкин бўлган буюмлар билан муомала

¹ Мана, марҳамат (фр.)

² Шамоллаганман (фр.)

қилганда, эҳтиёткор бўлиш лозимлиги тўғрисида маъруза эшитишига тўғри келди.

– Мен уйга кетганим маъқул, – деди ўзига ишонқирамай оёққа туриб Донован. – Албатта, агар фойдам тегмаса. Сезишимча, ҳали тўлиқ ўзимга келганимча йўқ.

– Албатта, – тасдиқлади Пуаро. – Шундай қилсангиз яхши бўларди. Жаноб Фолкнер шу ерда бир дақиқа тура қолинг, мен тезда қайтаман.

У Донованни эшиккача кузатиб, ортидан зинапоягача борди. Улар бир неча дақиқа зинапоя майдончасида тик туриб гаплашишди. Пуаро уйга қайтганда, Жимми меҳмонхона атрофига бетоқатлик билан қараётганини кўрди.

– Хўш, жаноб Пуаро, энди нима қиламиз?

– Ҳеч нарса. Иш тамом бўлди.

– Қандай қилиб!?

– Мен ҳаммасини биламан.

Жимми унга ҳайрон тикилди.

– Сиз топган кичкина шишача...

– Ҳа, худди ўша кичкина шишача.

Жимми бошини чайқади:

– Ҳеч нарсани тушунмадим. Сиз негадир қандайдир Жон Фрейзерга қаратилган айбловга норози бўлдингиз.

– Қандайдир, – секин қайтарди Пуаро. – Агар шундай одам умуман мавжуд бўлса, мен қаттиқ ажабланган бўлардим.

– Тушунмадим.

– У фақат исм, холос. Исми ва фамилияси тартиб билан дастрўмолчада акс эттирилган.

– Ҳат-чи?

– Сиз эътибор бердингизми, у босма ҳарфларда ёзилган? Нима учун? Мен сизга айтаман. Ҳар қандай қўлда ёзилган ёзувни айнан ўхшатиш

мумкин. Машинкада ёзилганда эса сиз тасаввур қилгандан кўра ҳам тезроқ жумбоқнинг калитини топиш мумкин. Агар бу хатчани ҳақиқатан ҳам Жон Фрейзер ёзганда эди, бу икки вазият унинг миясига келмасди! Йўқ, хатча аниқ мақсадни мўлжаллаб ёзилган ва уни топиш учун мархумнинг чўнтагига солиб қўйилган. Жон Фрейзер исмли киши йўқ.

Жимми саволомуз унга қаради.

– Шундай қилиб, – давом этди Пуаро, – мени кизиқтирган биринчи нуқтага қайтдим. Айтганимдек, хонада баъзи нарсалар доимо мавжуд шароитга кўра белгиланган жойда жойлашади, деганимни эшитдингиз. Мен учта мисол келтирдим. Тўртинчи мисолни ҳам келтиришим мумкин – электр ёққич.

Жимми янада кўпроқ тушунмаган ҳолда тикилди. Пуаро эса давом этди.

– Дўстингиз Донован дераза олдига яқинлашмаган – у столга суяниб қўлини қонга беллаган. Мен дарров ўзимга савол бердим: нима учун у столга суянган? Қоронғу хонада пайпасланиб, у нима иш қилган? Ёдингизда бўлсин, дўстим, ёққич доимо бир жойда – эшик ёнида бўлади. Нима учун у хонага кирганда ёққични топмаган ва чироқни ёқмаган? Бу табиий, одадий ҳол бўларди. Унинг таъкидлашича, ошхонада чироқни ёқишга ҳаракат қилган, лекин бунинг уддасидан чиқмаган. Аммо мен ёқмоқчи бўлганда, барчаси жойида эди. Балки у ўша пайтда ошхонада чироқ ёқилишини хоҳламагандир? Агар чироқ ёқилганда, унда бегона уйда эканлигингизни аниқлардингиз. Унда ушбу хонага киришга эҳтиёж қолмасди.

– Жаноб Пуаро, сиз нимага шама қияпсиз? Сиз нимани назарда тутаётганингизни билолмаяпман!

– Мен мана буни айтаяпман. – Пуаро унга французча калитни кўрсатди.

– Бу шу уйнинг калитими?

– Йўқ, mon ami.¹ Мадемуазель Патриция уйнинг калити, жаноб Донован бугун унинг сумкасидан ўғирлаган.

– Нега, нимага?

– Parbleu!² Бу имконият топиб уйга кириш ва бирон-бир шубҳа қолдирмаслик учун лозим эди. Кўмир лифтининг эшиги кулф эмаслигини бир неча соат олдин билган.

– Сиз калитни қаердан олдингиз?

Пуаро қаҳ-қаҳ отиб кулди.

– Мен уни топишимга ишонган жойимдан – жаноб Донованнинг чўнтагидан топдим. Кўряпсизми, бу кичкина шиша ёрдамида айёрлик билан жаноб Донованни тутиб олдим. Менимча, у албатта қилиши лозим бўлган ишни бажарди – қопқокни очди ва ичидагини ҳидлади. Кичкина шишадаги этил хлориди – у жуда кучли хушсизлантирувчи восита; дарҳол таъсир қилади. Бехушлик менга зарур бўлган икки дақиқани берди. Унинг чўнтагидан иккита нарсани олдим. Улардан бири калит, бошқаси эса... – У жим турди ва кейин яна сўзида давом этди: – Мен инспекторнинг ўлик парда ортига яширилганлиги сабабини айтганда шубҳаландим. Бу вақтдан ютиш учунмиди? Йўқ, бу ерда бошқа бир нарса яширинганди. Шунда мен, дўстим, фақат бир нарса – почта ҳақида ўйладим. Тўққиз ярим ёки шунга яқин вақт ичида олиб келинадиган кечкурунги почта хаёлимга келди. Айтайлик, қотил излаган нарсасини топа олмайди, шунда у излаган нарсани кечкурунги почтада олиб келишлари мумкинлигини англай-

¹ Дўстим (фр.)

² Жин урсин! (фр.)

ди. Шубҳасиз, у қайтади. Марҳумани биринчи бўлиб хизматкор топмаслиги лозим, у ҳолда хонани полиция муҳраб қўяди. Мана шунинг учун марҳумани парда ортига яширади, хизматкор ҳеч нарсадан шубҳаланмайди, одатдагидек, хатларни стол устига қўяди.

– Хатлар?

– Ҳа, хатлар. – Пуаро чўнтагидан ниманидир чиқарди. – Жаноб Донован ҳушсиз ётганида мен унинг чўнтагидан олган иккинчи нарсам.

У машинкада манзили ва кимга тегишлилиги ёзилган хатжилдни кўрсатди: «Эрнестина Грант хоним».

– Аввало, биз бу хатнинг мазмуни билан танишамиз. Жаноб Фолкнер, мен сизга битта савол бермоқчиман. Сиз мадемуазель Патрицияни севасизми ёки йўқми?

– Мен Патрицияни жонимдан ҳам ортиқ севман. Бироқ ҳеч қачон ундан ҳам шундай севгини умид қилмаганман.

– У жаноб Донованни севади, деб ўйлайсизми? Балки аввал бошида унга нисбатан қандайдир хиссиётларни туйган бўлиши мумкин, дўстим, аммо бу бошида шундай бўлган. Сиз содир бўлган воқеаларни унутишида мадемуазелга ёрдам беришингиз ва офир дамда, мусибат етганда ёнида бўлишингиз керак.

– Мусибат? – Жимми кескин сўради.

– Ҳа, мусибат. Биз бу иш туфайли унинг номи ҳам тилга олинмаслиги учун барча чораларни кўрамиз, бироқ бундан қутулишнинг иложи бўлармикин?! Ахир, унинг учун қотилликка қўл урилган.

Пуаро шахт билан хатжилдни йиртди, ичидагиси эса столга тушди. Бу нотариал идорада қисқача ёзилган илова хат эди: «Хоним! Сиз юбо-

рилган ҳужжат ҳақиқий, тузилган никоҳ Англиядан ташқарида ҳам қонуний кучини йўқотмайди.

Ўқиб чиқиб, қабул қилинг».

Пуаро хатга солинган ҳужжатни очди. Бу саккиз йил илгари Донован Бейли ва Эрнестина Грант ўртасидаги шартнома – никоҳ гувоҳномаси эди.

– Вой Худойим-ей! – хитоб қилди Жимми. – Пат бу аёлдан хат олгани, у учрашишни ўтиниб сўраганини айтганди, аммо Пат қандайдир муҳим нарса ҳақида сўз бораётганини тасаввур ҳам қилмаган.

Пуаро бош силкиб қўйди.

– Донован бу ҳақда билган. У Патнинг олдига боришдан олдин хотини олдига киради. Тақдир тақозоси билан бу бечора аёл рақибаси яшаётган уйдаги квартиралардан бирига жойлашди. Шу боис у хотинини шафқатсизларча ўлдириб, кўнгилхушлик қилгани кетган. Марҳума унга нотариал идорага гувоҳномани жўнатгани, тез орада жавоб олишини айтган бўлиши керак. Шубҳасиз, Донован хотинини гўё никоҳ гувоҳномаси ҳақиқий эмаслигига ишонтиришга ҳаракат қилган.

– Донованнинг кайфияти оқшом бўйи жуда яхши эди. Сиз унинг қочиб кетишига йўл қўймайсиз-ку?! – Жимми сесканди.

– Унинг қочадиган жойи йўқ, – жиддий жавоб берди Пуаро. – Бундан хавотирланмаса ҳам бўлади.

– Мен ҳозир фақат Пат ҳақида ўйлаяпман, – деди Жимми. – Пат уни севган, деб ҳисоблайсизми?

– Моп амі, бу ёғи энди сизга боғлиқ бўлади, – секин жавоб берди Пуаро, – унга суюнчиқ бўлиш ва барчасини унутишига кўмак бериш... Сиз учун бу оғирлик қилмайди, деб ўйлайман.



БУЛБУЛЛАР ОШЁНИ

- Кўришгунча, азизам.
- Кўришгунча, севгилим.

Аликс Мартин кўпол ўрнатилган кичкина эшикка суяниб, қишлоқ йўлидан кетаётган эрига қараб қолди.

Эри муюлишгача бориб, кейин кўздан ғойиб бўлди, Аликс эса юзига тушган чиройли қизғиш рангли сочларини тўғрилаб, қимирламасдан вазмин бир ҳолатда турарди.

Унинг кўзлари ўйчан ва орзуманд эди.

Аликс Мартин чиройда тенгсиз эмасди, ҳаттоки ўртача ҳам деб бўлмасди. Юзлари ёшгина аёлникидек бўлмаса-да, бахтиёрлик ва мулоқимликдан шундай ярақлардики, илгари бирга ишлаганлар уни танимай қолишлари, бу ўша аввалги саранжом-саришта, ишчан, уддабурон, бироз кўпол, аммо қобилиятли ҳамда орзу-халлардан йироқ бўлган Аликс Кинг эканлигига ишонмасликлари тайин эди.

У бир амаллаб мактабни аранг битирди. Ўн беш йил – ўн саккиз ёшидан ўттиз уч ёшигача машинкачилик қилиб кун кечирди. Бу орада етти йил касал онасини боқди. Яшаш учун кураш шушбичим юзини кўполлаштириб юборганди.

Тўғри, бир пайтлар Дик Виндифорд билан ишқий саргузаштга ўхшаш кечмиши йўқ ҳам эмасди. Чинакам аёлларга хос равишда унга

ёқишини сезарди-ю, аммо буни билдирмасди. Ташқи томондан қараганда, улар бор-йўғи дўст эди гўё. Шароити қийинлигидан Дик кичик укасининг ўқишига зўрға маблағ ажрата оларди. Бу пайтда уйланишни хаёлига ҳам келтирилмасди.

Мутлақо кутилмаганда қиз қора меҳнатдан халос бўлди. Узоқ қариндоши тўсатдан вафот этди ва бир неча минг фунт маблағини васият қилиб қолдирди. Бу эса Аликс учун озодлик, хаёт ва мустақилликни англатарди. Энди Дик билан турмуш қурса бўлади.

Аммо Дик ўзини бошқачароқ тута бошлади. Аликсга ҳис-туйғулари ҳақида сира очиқ айтмасди: энди бира тўла оғзига талқон солиб олганди. Қиздан ўзини олиб қочар, ўйчан ва ғамгин бўлиб қолганди. Аликс бунинг сабабини тезда тушунди: йигитнинг ғурури ва нозик табиати Аликснинг қўлини сўрашига тўсқинлик қилмоқда. Бу ҳолат Дикдан заррача ҳам кўнгли қолишига сабаб бўлмасди. Биринчи кадамни ўзим ташла-саммикан, деб ўйлаб турганда, қизнинг ҳаётида иккинчи кутилмаган воқеа содир бўлди.

Дугонасининг уйида у Жеральд Мартин билан танишди. Йигит уни жуда қаттиқ севиб қолди, бир ҳафтадан кейин унаштириш маросимини ўтказишди. Ўзини «севиб қоладиганлардан эмас» деб ҳисоблайдиган Аликс деярли ҳушидан кетаёзди.

Қиз ногаҳон Дик Виндифорднинг хиссиётларини жунбушга келтириб юборди. У қизнинг олдига келиб ғазабдан дудукланиб бақирди:

– У сенга бутунлай бегона! Сен у ҳақда ҳеч нарсани билмайсан!

– Мен уни севишимни биламан.

– Уни қаёқдан биласан – бор-йўғи бир ҳафта бўлди у билан танишганингга?!

– Қиз болани севиб қолганини англаши учун ҳаммага ҳам ўн бир йил керак эмас! – жаҳли чиқди Аликснинг.

Йигит докадек оқариб кетди.

– Мен сени биринчи кўрганимдаёқ севиб қолгандим. Сен ҳам мени севасан деб ўйлагандим.

– Мен ҳам шундай ўйлагандим, – тасдиқлади Аликс. – Бироқ афсуски, мен муҳаббат нималигини билмаганим учун шундай деб ўйлагандим.

Дик ялинди, ёлворди, дўқ килди – ўрнини эгаллаган рақибига таҳдид килди. Яхши биламан деб ўйлаб юрган инсонидаги ташқи вазминлик ортига яширинган ҳиссиётлар жунбуши Аликсни хайратда қолдирди.

Тонги қуёш нурида, эшикка суянган ҳолда ўша суҳбатни эслади. Турмуш қурганига бир ой бўлди, мутлақо бахтли. Суюкли эри уйдан чиқиб кетганда, уни қандайдир безовталиқ чулғаб оларди. Бунинг сабабчиси Дик Виндифорд эди.

Турмушга чиққанидан сўнг Аликс уч маротаба бир хил туш кўрди: эри ўлиб ётганмиш, ёнида Дик Виндифорд турганмиш. Эри Дикнинг зарбидан ўлгани аниқмиш. Энг даҳшатлиси, Аликс эрининг ўлиmidан хурсандмиш. Қотилга миннатдорчилик билдириш учун унга қўлини узатиб, раҳмат айтармиш. Туш доимо бир хилда яқун топган: Дик уни қучоқлаб оларди.

Аликс бу даҳшатли туши ҳақида эрига айтмади, бироқ туши уни ўзи истагандан ҳам каттиқроқ хавотирга соларди. Туш нимани англатаркин – огоҳлантиришми? Дик Виндифорддан огоҳлантиришми?

Қўққисдан уй телефони жиринглади, Аликснинг фикрлари тўзғиб кетди. Уйга кириб гўшакни кўтарди.

– Нима дедингиз? Ким бу?

– Аликс, овозингга нима бўлди? Сени танимапман. Бу мен – Дикман.

– А?... Қаердан кўнғироқ қиляпсан?

– «Сайёҳатчи тамғаси» меҳмонхонаси қовоқхонасидан. Менимча, шундай аталади ёки сен бундай бар борлигини билмайсанми? Мен дам олиш кунда балиқ овлагани келдим. Кечқурун сизларни кига борсам, қаршимасми?

– Йўқ, – қатъий жавоб берди Аликс. – Сен бу ерга келмаслигинг керак.

Сукут. Яна Дик сўзлай бошлади, лекин унинг овози бошқачароқ чиқди.

– Мени кечир, – деди совуққина қилиб. – Сени бошқа безовта қилмайман...

Аликс шошилиб унинг сўзини бўлди. Қизнинг ўзини тутиши Дикка ҳаддан ташқари ғайритабиий бўлиб туюлди. Қиз ҳақиқатан ҳам ғалати эди: унинг асаблари бўшашиб қолганди.

– Мен айтмоқчи эдимки, биз... бугун кечқурун бандмиз... – У баҳонаси табиий чиқишига ҳаркат қилди. – Эртага кечки овқатга бизни кига келгин.

Бироқ Дик унинг овозидаги носамимийликни аниқ сезиб турарди.

– Жудаям миннатдорман, – совуққина жавоб қилди у. – Балки мен кетарман. Бу бир дўстимнинг келиш-келмаслигига боғлиқ. Хайр, Аликс. – Шошилиб бутунлай бошқа овозда қўшимча қилди: – Сенга бахт тилайман, азизам.

Аликс гўшакни қўйиб, енгил нафас олди. «У бу ерга келмаслиги керак, у бу ерга келмас-

лиги керак, – деб таъкидлади ўзига ўзи. – Қандай аҳмоқман-а! Нахотки, мен унинг келишини хоҳласам? Йўқ, нима бўлганда ҳам, у келмаслигидан хурсандман».

У столдан похол шляпасини олди ва уйнинг пештоқида ёзилган «Булбуллар ошёни» кошонаси ёзувини кўриш учун боққа чиқди.

– Номланиши валати-я, тўғрими? – дея сўрагани турмушга чиққунча Жеральддан.

– Ўзимнинг миттигинам, – дерди меҳр билан Жеральд. – Ишонаманки, сен ҳеч қачон булбулларни эшитмагансан, мен бундан хурсандман. Булбуллар севишганлар учун куйлаши лозим. Кечқурунлари иккаламиз биргаликда уларни ўз уйимиз олдида тинглаймиз.

Уйнинг эшиги олдида туриб, булбуллар холишини эшитганларини эслаб, бахтдан қизариб кетди.

«Булбуллар ошёни»ни Жеральд топди. Шундай кунларнинг бирида эри ҳовлиқиб келиб, ҳаётда бир марта бериладиган тухфа – бахт кошонасини топганини ҳаяжон билан айтди. Уйни кўриб, Аликс ҳам ҳайратдан қотиб қолди. Тўғри, уй жойлашган жой овлоқ эди. Қишлоққача икки чақирим йўл, уй эса жуда шинам, ваннахонаси, иссиқ сув, электр энергия, телефон бор эди. Уй унга шунақа ёққандики, бошқа нарса ҳақида ўйлашга имкон ҳам қолмагани. Бир муаммо пайдо бўлди: уй эгаси ижарага беришга унамади, фақат сотиши мумкин экан.

Жеральд Мартин яхшигина даромади бўлсада, асосий жамғармага тегмоқчи эмасди. Нақд пулда қўлига тегиши мумкин бўлган энг катта сумма минг фунтдан иборат эди. Уй учун эса уч минг сўрашаётгани. Аликс уй ўзига ҳам ёқиб

қолгани учун Жеральдга ёрдам беришга қарор қилди. Унинг сармояси чек кўрсатилиши билан қўлга тегиши мумкин эди. У уйни сотиб олиш учун ўзининг ярим маблағини ажратиши мумкин эди.

Шундай қилиб, «Булбуллар ошёни» уларнинг уйи бўлиб қолди. Аликс бу хусусида бирон маротаба ҳам пушаймон бўлмади. Тўғри, хизматкорларга унинг одамлардан узоқлиги ёқмагани, ҳозир эса уйда хизматкор умуман йўқ эди. Бироқ уй ишларига чанқоқ бўлиб қолгани учун ширин таомлар таёрлаш ва хўжалик ишларини юритиш унга завқ бағишларди. Ранг-баранг гулларга бой боғни «Булбул ошёни»га кошонасига ҳафтасига икки маротаба келадиган қишлоқлик бир кекса боғбон парваришларди.

Боғининг бурчагига борган Аликс энгашиб гуллар тагига ишлов бераётган боғбонни кўрди. У ҳайрон қолди – одатда боғбон боғда душанба ва жума кунлари келиб ишларди, бугун эса чоршанба.

– Жорж, сиз бу ерда нима қиляпсиз? – сўради у боғбондан.

Кекса отахон эски шапкасини тўғрилаб, эгилган қақдини тиклаганча, ҳиринглади.

– Ўзим ҳам ҳайрон бўласиз деб ўйлагандим, хоним. Жума куни бизнинг заминдоримиз байрам уюштиряпти, шу боис жаноб Мартин ва у кишининг марҳаматли рафиқаси бир сафар жуманинг ўрнига чоршанба куни ишга келсам, қарши бўлмас, деб ўйладим.

– Албатта, йўқ, – деди Аликс. – Ишонаманки, сиз вақтингизни чоғ ўтказасиз.

– Ха, шундай бўлиши аниқ, – деди Жорж. – Пулини тўламаслигини билиб, бўккунингча еб-

ичиш қандай маъна. Бизнинг заминдор ижарачиларни доим яхши меҳмон қилади. Ҳа, айтганча, модомики жўнаб кетар экансиз, йўқлигингизда бажаришим учун бошқа бирор топшириқ бўлмайдими? Қачон қайтишингиз маълум эмасми, бекам?

– Мен ҳеч қачон бормоқчимасман.

– Сиз эртага Лондонга кетмайсизми? – ҳайрон бўлди Жорж.

– Йўқ. Бу гапни қаердан олдингиз?

Жорж елкасини қисди:

– Кечкурун қишлоқда хўжайинни учратгандим. Айтдиларки, икковингиз бирга эртага Лондонга кетаркансиз, қачон қайтишингиз номаълум экан.

– Бўлмағур гап! – Аликс кулди. – Балки сиз уни нотўғри тушунгандирсиз.

Барибир Аликс, Жеральд нима деганини билмоқчи бўлди. Лондонга бориш? Яна-тагин Лондонга бориш унинг хаёлига ҳам келмаганди.

– Лондонни кўргани кўзим йўқ, – Аликснинг оғзидан бирдан шу гап отилиб чиқди.

– А-а, – деди чўзиб Жорж. – Балки мен ҳақиқатан ҳам ниманидир яхши тушунмагандирман... У-ку тушунтириб айтди. Шу ерда қолаётганингиздан хурсандман. Сафарда юришга қаршиман, Лондонга боришга оёғим тортмайди. У ерда қиладиган тайинли ишим йўқ. Ҳозир у ерда машиналар ниҳоятда кўп. Машина сотиб олган одам бир жойда қололмайди. Мана, жаноб Эймз, шу уйнинг собиқ хўжайини машина сотиб олгунча жуда ажойиб, вазмин жентльмен эди. Бир ой ўтмай уйни сотишини эълон қилди. У уйдаги ҳар бир ётоқхонага сув жўмраги ва электр энергияси

ўрнатиш ҳамда бошқа шароитлар учун мўмайгина пул сарфлаганди. «Сиз топганингизни ҳавога со-
вурасиз», – дедим унга. У эса менга: «Мен уй
учун икки мингни қуртдай санаб оламан», – деб
жавоб берди. Худди шундай бўлди ҳам.

– У уч мингни санаб олди, – кулиб туриб
чолнинг сўзини тўғрилади Аликс.

– Икки минг, – сўзини қайтарди Жорж. – Бу
сумма ҳақида ўша пайтда айтишганди.

– Э, йўқ, у уч минг олди, – деди қатъий
Аликс.

– Аёллар рақамларни тушунишмайди, – ўз
сўзида туриб олди Жорж. – Жаноб Эймз сурбет-
лик билан сиздан уч минг талаб қилмагандир?!
– У мен биланмас, эрим билан гаплашганди.

Жорж яна гулларга эгилди.

– Баҳоси икки минг эди, – ўжарлик билан
такрорлади боғбон.

Аликс у билан баҳслашмади. Сал четроқдаги
гулзорга бориб, гуллардан уза бошлади. Уйга
бир даста гул билан қайтаётганда, барглар ораси-
дан тўқ яшил рангли кичкина нарса кўринганини
сезиб қолди. Ўша нарсани қўлига олди. Маълум
бўлдики, бу эрининг ёзув дафтарчаси экан. Даф-
тарчани очиб, қизиқиш билан ўқий бошлади.

Оила қурган дамларининг бошиданок, у
Жоржнинг табиатан ҳиссиётли ва таъсирчан
бўлса-да, тартибли ва саранжомлиги билан аж-
ралиб туришини сезганди. Жеральд учун қатъий
бир хил вақтда овқатланиш муҳим эди. Шу-
нингдек, эртанги кун учун вақтини тартиб билан
тақсимларди.

Ёзув дафтарига қараб туриб Аликс ўзига
ғаройиб туюлган ёзувга эътибор қаратди. Ёзув

«14 май» деб белгилаб қўйилганди: «Аликсга уйланиш. Авлиё Пётр черкови, 2.30».

Аликс «Тентаккинам», дея кулиб бошқа бетни очди. «Чоршанба, 18 июнь». Бугун чоршанба-ку! Хуснихат билан: «Кечқурун соат 9.00 да», – деб ёзилганди. Бошқа ҳеч нарса йўқ. «Кечқурун соат 9.00 да нима қилмоқчи?» – ҳайрон бўлди Аликс. Кулиб туриб ўйлай бошлади: агар Жеральдда қандайдир севги можароси бўлганда, ён дафтарчасидан билиб олган бўларди. Ўша бегона аёлнинг исми ёзиларди. Аликс эриниб ён дафтарчанинг сўнгги саҳифаларини варақлади, қандайдир тушунарсиз иш юзасидан ёзув ва фақат биргина аёлнинг исми бор эди, у ҳам бўлса ўзининг исми. Аликс ён дафтарчани чўнтагига солди ва уйига йўналди, қўнглини тушунарсиз безовталиқ камраб олди. Шунда Дикнинг сўзларини эслади: «Бу одам сенга бутунлай бегона. У ҳақда ҳеч нарса билмайсан!»

Бу тўғри. Ростданам, эри ҳақида нима биларди? Жеральд қирқ ёшда, албатта, шу пайтгача унинг ҳаётида бошқа аёллар бўлган...

Бу ҳақда ўйламасликка қарор қилди. Шундоғам ишлари бошидан ошиб-тошиб ётибди. Эрига Дик Виндифорд қўнғироқ қилганини айтиш керакмасмикин? Балки Жеральд уни қишлоқда учратгандир? Уйга келиб, бу ҳақда албатта эслатарди, шунда ҳаммаси ўрнига тушарди. Ёки... Аликс бу ҳақда эрига мутлақо оғиз очишни ис-тамаётганини тушуниб етди. Агар эрига айтса, у Дикни албатта уйга таклиф қилади. Унда Дик келмоқчи бўлгани ва жўяли баҳона билан унга рад жавобини берганлигини тушунтиришга тўғри

келади. Жеральд нега бундай қилганини сўраса, нима деб жавоб беради? Ўзининг қўрқинчли тушини айтадими? Эри устидан кулади ёки унда нам ёмони – бу ташрифга ортиқча аҳамият берилган ва у ҳеч қандай аҳамият касб этмайди, деб ўйлайди.

Нихоят, ҳеч нарса айтмасликка қарор қилди. Бу унинг эридан яширган биринчи сири эди, шу боис ўзини ёмон ҳис этди.

Кечки овқат олдидан Жеральд келаётганини эшитиб, саросимадалигини яшириш мақсадида ошхонага шошди ва ўзини егулик тайёрлаш билан жуда банддек тутди.

Жеральднинг Дик Виндифордни кўрмагани дарров билинди. Аликс ўзида енгиллик ва бир вақтнинг ўзида саросималик ҳис этди, чунки авваллари эридан ҳеч нарса яширмаганди. Кечки овқатдан кейин барча жиҳозлари дубдан ясалган, кенг, очиқ деразаларидан оқшомнинг муаттар нафаси уфуриб турадиган ошхонада ўтиришганди. Аликс ёзув дафтарчасини эслади.

– Ҳа, айтгандай, сен бугун гулларни нима билан суғординг, – Аликс эрининг тиззасига ёзув дафтарчасини ташлади. – Балки, боғда қаердадир уни тушириб қолдиргансан? Энди мен сенинг барча сирларингни биламан.

– Айбим йўқ, – бошини чайқади Жеральд.

– Бугун кечқурун соат тўққизда қанақа учрашув белгилагансан?

– Э, ҳа, буми... – Аввалига Жеральд эсанкираб қолди, бир сониядан сўнг жилмайди. – Бу ажойиб севги учрашуви, жуда гўзал бир қиз билан, исми Аликс. Унинг қўнғир сочи, мовий кўзлари сеникига жуда-жуда ўхшайди.

– Тушунмаяпман, – деди Аликс жиддийлик билан. – Сен жавоб беришдан қочяпсан.

– Йўқ. Тўғриси айтсам, бугунги бир нечта негативларни сурат қилиб чиқаришни режалаштирдим. Менга ёрдамнинг керак.

Жеральд Мартин сураткашликка муккасидан кетганди. Уннинг фотоаппарати бор эди. Озгина эскирган бўлса-да, линзаси жуда яхши эди. У пластинкаларни ертўлада фотолабораториясида қоғозга чиқарди.

– Шуни роппа-роса соат тўққизда тайёрлаш керакми? – эрининг қитиқ патига тегди Аликс.

– Азизам, – унинг овозидан жаҳли чиққанлиги билиниб турарди, – барча нарсани аниқ режалаштириш лозим. Ана шунда ўз ишингни ўзинг истаганингдек бажарасан.

Бир зум Аликс эрини жимгина кузатди. Эри бошини стулнинг суянчигига ташлаб, сигарет чекди: соқоли топ-тоза қилиб қиртишлаб олинган юзининг шакл-шамойили қоронғида аниқ кўринарди.

Кутилмаганда Аликсни кўрқинч эгаллаб олди, ўзини тутиб ололмай шундай деди:

– О, Жеральд, мен сен ҳақингда ҳамма нарсани билишни хоҳлайман!

Эри ажабланиб унга қаради.

– Азизам Аликс, сен мен ҳақимда барча нарсани биласан-ку. Мен сенга Нортумберленддаги ёшлигим, Жанубий Африкадаги ҳаётим ва Канадада ўн йил яшаганим-у, омадим келиб бойиб кетганим тўғрисида сўзлаб бергандим.

– Булар ҳаммаси иш бўйича!

– Ҳа, нимани билишни истаётганингни тушундим! – бирданига кулиб юборди Жеральд. – Сиз,

аёллар, ҳаммангиз бир хилсиз. Сизларни шахсий ишдан бошқа ҳеч нарса қизиқтирмайди.

Томоғи қуриб қолаётганини сезган Аликс тушуниб бўлмайдиган тарзда сўзлади:

– Лекин... сенда бошқа аёллар ҳам бўлган-ку. Мен айтмоқчиманки... агар билсам...

У жим бўлиб қолди. Жеральд энсасини қотирди; сўзлаганда унинг овозида мулойимлик йўқ эди.

– Аликс, сен бу... «Қўқ соқол хонаси»га¹ ишонсанми? Ҳа, менинг ҳаётимда аёллар бўлган, буни инкор этмайман. Агар буни инкор этсам, сен бунга ишонмасдинг. Мен қасам ичишим мумкинки, уларнинг бирортаси менга сенчалик азиз бўлмаган.

Унинг овозидаги самимийлик Аликсни тинчлантирди.

– Таскин топдингми? – кулиб туриб сўради Жеральд. Унинг нигоҳида меҳрибонлик бор эди. – Сени бу нарсалар ҳақида гапиришга нима мажбур қилди?

Аликс ўрнидан туриб хона ичида безовта юра бошлади.

– Ўзим ҳам билмайман. Кун бўйи асабийлашдим.

– Ғалати-ку, – деди деярли пичирлаб Жеральд. – Жуда ғалати.

– Нега ғалати?

– Азизам, менга ундай қарама. Бундай дейишимнинг сабаби, сен, одатда, шундай босиқ ва мулойимсанки...

Аликс зўрама-зўраки жилмайди.

– Бугун мени барча нарса худди атайин жаҳлимни чиқараётгандек, – тан олди у. – Кекса

¹ Шарль Перонинг эртагидаги доғули эр назарда тутилмоқда.

Жорж бизни Лондонга боради деб юрибди. Буни сен айтганмишсан.

– Сен уни қаерда кўрдинг? – Жеральднинг овози кескин ўзгарди.

– У бугун жума куни ҳисобидан ишлади.

– Миясини еган аҳмоқ чол, – жаҳли чикди Жеральднинг.

Жеральднинг юзи ўзгаргани Аликсни ҳайратлантирди. У ҳеч қачон уни бундай ғазабланган ҳолатда кўрмаганди. Унинг ҳайратини сезиб қолган Жеральд ўзини қўлга олишга ҳаракат қилди.

– У ҳақиқатан ҳам ақлдан озган чол, – такрорлади Жеральд.

– Чол шундай деб ўйлашига сабаб бўладиган нима дегандинг?

– Мен ҳеч нарса демадим. Ҳар ҳолда... ха-а-а, эсладим. Мен ҳазил аралаш унга Лондонга кетамиз деб айтгандим, у эса буни жиддий қабул қилибди-да. Балки у яхши эшитмагандир. Сен ўзинг унга тушунтиргандирсан?

– Ҳа, албатта. Жорж шундай қариялар тоифасиданки, миясига бир нарсани қуйиб олса, тамом, уни чиқариб ташлаши қийин.

Шунда Аликс Жорж уй учун икки минг маблағ тўланган, деб туриб олганини гапириб берди.

Бироз жим туриб, Жеральд секин сўзлади:

– Эймс икки минг нақд, қолган мингини эса гаров асосида олишни хоҳлади. Мана, қарияда бу фикр қаердан пайдо бўлган.

– Ана энди барчаси аён бўлди, – деди Аликс. У девор соатига қаради ва эрига нозланиш билан ишора қилди.

– Биз ишни бошлашимиз керак. Беш дақиқага кечикибмиз.

Жеральднинг юзида ғалати табассум пайдо бўлди.

– Фикрим ўзгарди. Бугун мен суратлар билан шуғуланмайман.

Аёл ақли – жуда ажойиб. Аликс уйқуга кетишдан олдин хотиржам ва ғам-ташвишсиз эди. Бир ларзага тарк этган бахти яна илгаригидек жойига тушди. Эртаси куни кечкурун бахтига нимадир халақит бераётганини хис қилди. Дик Виндифорд бошқа қўнғироқ қилмади. Аммо айнан шу инсон ғалаёнли нотинчлик сабабчисидек туюлди. Қайта-қайта унинг сўзларини эслади: «Бу инсон сенга мутлақо бегона. Сен уни умуман билмайсан». Шу лаҳзадаёқ эрининг: «Сен шу ... «Кўк соқол хонаси»га ишонасанми?» – деб гапирётгандаги юз ифодаси кўз олдида жонланди. Эри нега бу гапларни айтдийкин? Унинг сўзида огоҳлантириш ёки деярли қўрқитиш, яхшиси, менинг ҳаётимга аралашма, деган иддао бордек эди.

Жума куни эрталаб Аликс Жеральднинг ҳаётида «Кўк соқол хонаси»да яширишга ҳаракат қилаётган бошқа аёл борлигига қатъий ишонч ҳосил қилди.

Энди секинлик билан Аликсни рашк ўти алангаси эгаллай бошлади. Кечкурун соат 21.00 да учрашув белгилаган! У негативларни қоғозга чиқаришим керак, деб баҳона ўйлаб топмадимикан?

Уч кун олдин у, эримни тўла-тўқис, мукамал биламан, деб қасам ичиши мумкин эди. Энди эса эри ҳақда ҳеч нарса билмайдиган, бегона одамдек бўлиб қолди. Эри ўтган кеча Жоржга қандай

жаҳл қилганлигини эслади: бу оғир, босиқ Жеральднинг ўзига ҳеч ҳам ўхшамас эди. Балки шу арзимас нарса унинг кўзини очгандир: у эри ҳақида мутлақо ҳеч нарса билмайди-ку!

Жума куни Аликс қишлоққа бориб нимадир сотиб олиши лозим эди. Бу борада у Жеральдга боғда қолишни таклиф қилган ҳолда хабар қилди. Жеральд қизишиб бу режани рад этди, қишлоққа ўзим бораман, сен уйда қоласан, деди. Бу Аликсни бироз ажаблантирди. Аликс эрига ён берди, бироқ Жеральднинг қатъияти уни баттар таажжублантирди ва хавотирга солди. Нега Жеральд Аликснинг қишлоққа боришига бунчалик қарши чиқдйкин?

Бирдан унинг хаёлига балки Жеральд Дик Виндифордни учратган-у, бу ҳақда менга бирор сўз айтмаган бўлиши мумкин деган фикр келди. Мудраб ётган рашки авж олди. Жеральд билан ҳам худди шундай бўлиши мумкинмиди? У Аликс Дик Виндифорд билан яна учрашиб қолиши мумкинлигидан безовта бўлмадимикин? Бу фикр шунчалик маъқул келдики, Аликс хотиржам тортди.

Вақт ўтиб борарди, Аликс яна безовталанди. У ўзидаги истакни Жеральд кетиши билан енгишга ҳаракат қилди. Ниҳоят, у ўз виждонини тинчитиб, эрининг хонасини яхшилаб йиғиштириш мақсадида юқорига кўтарилди. Гўёки хонани тозалаган киши бўлиб латта олди.

«Қанийди ишончим комил бўлса, қанийди ишончим комил бўлса эди», – дея ичида такрорларди.

У, агар Жеральдда обрўни тўкадиган бирор ишкали бўлган тақдирда ҳам, бу нарсалар-

ни аллақачон йўқ қилиб бўлган, деб бекорга ўзини ишонтирди. Ичидаги бошқа овоз эса, эркаклар ўта хассослик, ортиқча сертакаллуфликлари туфайли жиноят белгиларини фош қилиб қўйишади, дерди. Ниҳоят, Аликс чидаб туролмади. Уятдан чаккалари қизиб, ҳаяжондан ҳаво етишмай, бир даста хат ва ҳужжатларни қўриб чиқди, эрининг барча кийим чўнтаklarини кавлаб кўрди.

У фақат икки жойга кўз ташлолмади – кийим жавонининг пастки тортмаси ва ёзув столининг ўнг томонидаги кичик тортма. Энди эса Аликсда уятдан асар ҳам қолмаганди. Энди унда ушбу тортмалардан Жеральднинг ўтмишидаги аёлга тегишли бирор нарсаларни топишига ишонч пайдо бўлганди. Бу фикр Аликснинг онгини қамраб олди. Аликс Жеральд калитларини пастда – ошхонада қолдирганини эслади. У бир шода калитларни келтириб, тўғри келиш-келмаслигини бирма-бир текшира бошлади. Учинчи калит ёзув столининг тортмасига тушди. Аликс шошилмай уни очди. У ерда бир даста пуллар солинган ҳамён чиқди, тортманинг орқа томонида эса ипда бойланган бир даста хат бор эди. Аликс нафаси бўғилиб ипни ечди. Унинг юзи уятдан қизарди, хатларни тортмага ташлади, шартта ёпиб қулфлади. Бу турмушга чиққунча Жеральдга ўзи ёзган хатлар эди.

Энди умуман шубҳа қолмаслиги учун кийим жавонига унади. Қидирган нарсасини топа олмаслигига кўзи етди.

Афсуски, Жеральднинг калитларидан бирорта-си бу тортмага тўғри келмади. Аликс мағлубиятга кўнмади ва бошқа хонага бориб, калитлар шо-

дасини кўтариб келди. Ниҳоят, бўш жавон калити тўғри келди. У калитни бураб тортгани кўзғатди. Аммо унда чанг босиб, вақт ўтган сари сарғая бошлаган газета қирқимларидан бўлак ҳеч вақо йўқ эди.

Аликс енгил нафас олди. Чанг босган газета қирқимларини сақлаш нима учун керак бўлиб қолганини билмоқчи бўлди. Деярли барча газета қирқимлари бир неча йил илгари Америкада нашр этилган газеталардан эди. Уларда фирибгар ва кўп хотинли Чарльз Леметр ҳақидаги шовшувли воқеа хусусида ёзилганди. Леметр бир аёлни ўлдирганлиги борасида гумон қилинганди. У ижарага олган уй пол тагидан аёл киши жасадининг суяклари топилгани, у «уйланган» жуда кўп аёллар ҳақида қайтиб ҳеч ким ҳеч нарса эшитмаган экан.

У қўйилган айбларни жуда устамонлик билан рад этибди. Бунда унга АҚШнинг энг зўр адвокати ёрдам берибди.

Бундай ҳолатларда Шотландиянинг нуфузли суд ҳайъати аъзоларининг қарори қуйидагича эди: «Жиноят исботланмади». Худди шу сабаб, у асосий айбловда айбсиз деб эълон қилинганди. Аммо-лекин у бошқа жиноятлари учун қамоқ жазосига ҳукм қилинганди.

Аликс ушбу воқеа барчани қандай ҳаяжонга солганини эслади. Леметр уч йилдан кейин қамоқдан қочиб кетганди. Уни тутишолмади. Бу одамнинг шахси ва аёллар устидан ҳукмронлиги Англиядаги газета саҳифаларида узоқ вақт муҳокама қилинди. Саҳифаларда унинг суддаги ҳаяжонли ҳолатлари, жонли эътирозлари тасвирланарди: гар-

чи баъзилар бу шунчаки ўйин деб ҳисоблашса-да, унинг юрак хасталиги туфайли кучсизланиб қолиши ҳақида ёзишганди.

Газета қирқимларидан бирида унинг сура-ти чоп этилганди. Аликс қизиқиш билан узун соқолли, ўқимишли, зиёлига ўхшаш жентльменга тикилди. У кимнидир эслатарди. Кутилмаганда, ҳайратда қолди – бу Жеральд эди. Расмдаги эр-какнинг кўзи ва қошлари худди Жеральдникига жуда-жуда ўхшарди. У сурат тагидаги сўзларни ўқий бошлади. У ерда келтирилган саналарнинг баъзиларини ёзув дафтарчасида кўргандек туюл-ди. Бу саналар қурбонлар гумдон қилинган кун-лар эди.

Гувоҳ сифатида сўзга чиққан бир аёл маҳбусни чап қўлининг кафтидан сал қўйироқдаги кички-на холидан таниганди.

Аликс қоғозни қўлидан тушириб юборди ва чайқалиб кетди. Эрининг чап қўлида, айнан каф-тининг пастроғида кичик чандиқ бор эди...

Уй унинг кўзи олдида сузаётгандай бўлиб туюлди. Кейинроқ у нега Жеральд Мартин – бу Чарлз Леметр эканлигини англаб етмаганига ҳай-рон қолди. Аликс аччиқ ҳақиқатга дарров ишона қолди.

Сирли ҳодисанинг таркибий қисми сифатида алоҳида ходисалар унинг хаёлида юзага чиқа бошлади: уйга тўланган пуллар – Аликснинг пуллари, фақат унинг маблағлари; эрига ишо-ниб топширган облигациялари¹. Файриихтиёрий равишда Аликс ҳар доим Жеральд Мартиндан кўрқарди ва ундан халос бўлишни истарди. Ўзи

¹ Облигация – қимматли банк қоғози.

истамаган ҳолда ёрдамни Дик Виндифорддан кутарди. Бу Аликснинг ҳақиқатни қанчалик даражада енгиллик билан, шубҳа ва иккиланишларсиз қабул қилганлигини изоҳларди. У Леметрнинг навбатдаги қурбони бўлиши керак эди. Эҳтимол, яқин орада...

Аликс ён дафтардаги ёзувни эслаб, бақириб юборди: «чоршанба, кечқурун соат 21:00». Деворидан осонгина тошни суғуриб олиш мумкин бўлган ертўла! Ҳаммаси чоршанба куни кечқурунга мўлжалланган. Аммо ўзининг қатъий режаларини ўзгартирмаган ҳолда буни ёзув дафтарига ёзиш – ахир бу телбалик-ку! Йўқ, бу мантиқан тўғри. Жеральд ниманидир режалаштирса, ёзиб борарди. Қотиллик унинг учун гўёки бошқа оддий бизнесдек гап бўлган.

Аммо Аликсни нима қутқариб қолди? Уни нима қутқариб қолиши мумкин эди? Сўнги дақиқаларда раҳми келиб қолдимикан? Йўқ... Бирдан Аликснинг хаёлига кекса Жорж келди... Эрининг ичида сақлай олмаган ғазабининг сабаби энди тушунарли бўлди. Шубҳасиз, Жеральд бунга олдиндан замин тайёрлаган, ким учраса, унга, биз эртага Лондонга кетамиз, деб айтган. Кейин Жорж кутилмаганда боққа ишлаш учун келди, Аликсга бу ҳақдаги суҳбатни айтиб ўтди. Аликс эса Лондонга бормоқчи эмаслигини айтди. Аликсни ўша кеча ўлдириш ўта қалтис иш бўларди – Жорж бекасининг сўзларини эслаб қолган бўлиши мумкин эди. Аликс аранг қутулиб қолган. Шу арзимас суҳбатини эслаб, тилга олмаганда борми... Аликс сесканиб кетди.

Бирор дақиқани ҳам зое кетказмаслик керак. Ҳозирок, у келмасидан олдинроқ бу ердан қочиш керак.

Аликс шошилиб боғламни жойига қўйди ва тортмани қулфлади.

Кутилмаганда Аликс жойида қотди: йўлга олиб чиқувчи эшикнинг гичирлаган товушини эшитди. Эри қайтди. Бир лаҳзада Аликс гўёки жонсиз танага айланди. Кейин оёқ учида юриб, дераза ёнига келди ва секин пардани очиб қаради.

Ха, бу эри экан. Жеральд нимагадир жилмайиб, қайсидир қўшиқни минғирлаб хиргойи қиларди. Эрининг қўлидагини кўриб Аликснинг кўрқувдан жон беришига бир баҳя қолди. Бу яп-янги белкурак эди.

Аликс ҳаммаси бугун кечкурун содир бўлишини тушуниб етди...

Бироқ ҳали имконият бор. Жеральд қўшигини хиргойи қилиб, уйнинг бурчагидан бурилди. Аликс бир сония ҳам иккиланмай, зинапоядан пастга қараб югурди. Уйдан югуриб чикқан захоти ҳовлининг бошқа томонида пайдо бўлган Жеральд билан тўқнаш келди.

– Салом! Қаерга шошиляпсан? – ҳайрон бўлди Жеральд.

Аликс ҳар доимгидек хотиржам бўлишга ҳаракат қилди. Ҳозирча қочишга имконият йўқ. Аммо эҳтиёткор бўлса, шубҳа уйғотмаса, бундай имконият кейинроқ пайдо бўлиши мумкин. Балки ҳозир ҳам пайдо бўлар...

– Мен йўлак бўйлаб сайр қилмоқчийдим. – Аликс овози заиф ва ишончсиз янграганини сезди.

– Яхши, – деди Жеральд. – Сен билан бирга бораман.

– Йўқ... Жеральд, қўй, керакмас. Мен... бошим бироз оғрияпти, асабим ҳам жойида эмас, яхшиси, мен ўзим бораман.

Жеральд Аликсга диққат билан разм солди. Хотинининг кўзида шубҳа пайдо бўлганини сезди.

– Сенга нима бўлди, Аликс? Оқариб кетибсан, устига-устак, қалтираяпсан.

– Йўқ, ҳечқиси йўқ, – кулди Аликс, бор кучини йиғиб ўзини одатдагидек тутишга уринди. – Шунчаки, бошим оғриб қолди, холос. Айланиб келсам, ўтиб кетади.

– Сен бекорга мендан қутулишга уриняпсан, – деди илжайиб Жеральд.

Аликс қаршилик қилишга ботинмади. Агар Жеральд унинг огоҳлигини сезиб қолса борми... Жуда қийинчилик билан у ўзини қўлга олиб, ҳар доимгидай тутишга ҳаракат қилди. Эри эса унга нимадандир шубҳа қилиб, кўз қири билан қараб-қараб қўяётганини қиз кўрқув билан пайқаб турарди. У эрининг гумони хали ҳам йўқолмаганини сезиб турарди.

Уйга қайтишганда, эри уни қўярда-қўймай жойига ётқизди ва одеколон билан чаккасини артиб қўйди. Жеральд ҳар доимгидек эътиборли ва ғамхўр эр эди. Аликс ўзини худди қопқонга тушиб қолгандек ҳимоясиз сезди.

Жеральд уни бир дақиқа ҳам ёлғиз қолдирмади. Бирга ошхонага йўл олди, олдиндан тайёрлаб қўйилган кечки овқатни олиб келишга ёрдамлашди.

Кечки овқатни ейишаётганда, бир бўлаги томоғига тикилиб қолди, Аликс эса ўзини ейишга мажбур бўлди ва ҳаттоки, хушчакчақ бўлишга уринди. Ҳозир у ўзининг ҳаёти учун кураш олиб бораётганини билиб турарди. Бу одам билан яккама-якка эди, унинг ҳукмронлиги остида ёрдам кутиш эса бефойда эди – қишлоққача бир

неча чақирим масофа. Ягона имконият – унинг шубҳасини йўқотиб, бир неча дақиқага бўлса ҳам ёлғиз қолиш йўлини топиш. Шу вақт ичида пастга тушиб, қўнғироқ қилиб ёрдам сўрашга улгуради. Энди умид фақат шундан.

Бирданига умидни бошқа томондан қидириш хаёлига келиб қолди. У Жеральднинг биринчи сафар режасидан воз кечганини эслади. Мабодо, агар бугун Дик Виндифорд кўргани келмоқчилигини айтса-чи? Шундай деб айтишига озгина қолганда, яна фикридан қайтди. Бу одамга икки марта халақит беролмайсан. Жеральднинг ташқи хотиржамлиги остида қатъийлик яширинган, унда қувончли ҳаяжон сезилмоқда, бу эса Аликсда нафрат ҳиссини уйғотди. Қиз бу билан фақат жиноятни тезлатиши мумкин эди. Жеральд дарров ишини битириб, кейин бемалол Дикка қўнғироқ қилиб, улар кутилмаганда кетишаётганини айтиши турган гап. Эҳ! Қанийди кечқурун Дик келса! Агар Дик... У кўз қири билан эрига қаради, эри фикрини кўзидан билиб олишидан қўрқди. Энди унда қутулиш режаси пайдо бўлганда, жасорати ҳам қайтиб келди. Қиз шунчалик хотиржам бўлиб қолдики, бундан унинг ўзи ҳам хайрон бўлди.

Аликс қаҳва тайёрлаб, эр-хотин кўпинча кечки пайт тоза ҳавода гаплашиб ўтирадиган айвонга олиб чиқди.

– Дарвоқе, – деди бирдан Жеральд, – бугун расмларни бироз кечроқ чиқарамиз.

Аликс бирдан сесканиб кетди, бироқ у бепарво ҳолатда эътироз билдирди:

– Нима, сен бир ўзинг бажаролмайсанми бу ишни? Мен бугун чарчадим.

– Бу кўп вақтни олмайди, – Жеральд ўз фикридан завқланиб жилмайди. – Бундан ташқари, мен сенга ишонтириб айтаманки, бу ишдан кейин чарчаш нималигини билмайман.

Бу сўзлардан Жеральд нашъа қилди. Аликс ўз режасини ҳозир бажариши керак, акс ҳолда ҳеч қачон амалга оширолмайди.

У ўрнидан турди.

– Мен қассобга қўнғироқ қилмоқчиман, – деди Аликс. – Сен шу ерда ўтира тур.

– Қассобга? Шундай кеч бўлганда-я?

– Ҳа, албатта, тентаккинам, унинг дўкони ёпиқ-ку. У балки уйидадир. Эртага шанба, кимдир олиб кетмасидан менга лаҳм бузоқ гўштини олиб келсин дегандим. Меҳрибон чол мен учун ҳар нарса қилишга тайёр.

Қиз тезда уйга кирди-ю, эшикни ёпиб олди. Жеральднинг: «Эшикни ёпмагин», – деганини эшитди ва хотиржам бўлиб жавоб берди:

– Эшик очиқ қолса, уйга чивин киради. Чивинни ёмон кўраман. Тентаквой, сен, нима, мени қассоб билан нозланиб гаплашади, деб қўрқяпсанми?

У телефон гўшагини кўтариб «Саёҳатчилар герби» меҳмонхонаси рақамини терди. Тезда улаб беришди.

– Бу жаноб Виндифордми? Йўқ? У ҳалиям меҳмонхонадами? Мен у билан гаплашсам бўладими?

Унинг юраги бирдан ҳаприқиб кетди: эшик очилиб, йўлакдан эри кириб келди.

– Жеральд, кетгин, – хафа бўлиб деди у.
– Телефонда гаплашаётганимни кимдир эшитса,
жинимдан ҳам ёмон кўраман.

Жеральд кулди ва стулга ўтирди.

– Сен ростдан ҳам қассобга қўнғироқ қила-
санми? – кула туриб сўради у. Аликс тушкунликка
тушди: режаси барбод бўлганди. Бир дақиқадан
сўнг Дик Виндифорд гўшакни кўтаради. Бал-
ки гўшакни кўтариб, таваккалига бақириб ёр-
дам сўрасамикан? Асабийлашган ҳолда гўшакни
гоҳ маҳкам қисиб олар, гоҳ қўйворарди. Бирдан
миясида янги режа пайдо бўлди. Агар дастак-
ни босса, унда линиянинг иккинчи томони уни
эшитмайди.

«Буни бажариш жуда қийин бўлади, –
ўйлади Аликс. – Доимо эсда тутишим керакки,
мен қассоб билан гаплашяпман, ҳеч тутилмас-
лигим керак. Ишонаманки, мен буни уддасидан
чиқаман».

Шу фурсатда гўшакда Дик Виндифорднинг
овози эшитилди. У дастакни бўшаштириб, чуқур
нафас олиб сўзлай бошлади:

– «Булбуллар ошени»дан кошонасидан Мар-
тин хоним бўламан. Марҳамат қилиб (*дастак-
ни босиб*), эртага эрталаб яхшилаб майдаланган
олти бўлак бузоқнинг гўштидан олиб келинг (*яна
дастакни қўйвориб*). Бу жуда муҳим (*дастакни
босиб*). Раҳмат сизга, жаноб Хексуорси. Умид
қиламанки, кеч бўлиб қолган бўлса-да, қўнғироқ
қилиб безовта қилганимга хафа бўлмайсиз. Бу
котлетлар мен учун (*яна дастакни қўйвориб*)
ҳаёт-мамот масаласи (*дастакни босиб*). Жуда
яхши, эртага эрталаб (*дастакни қўйворди*), қанча
тез бўлса, шунча дуруст.

Гўшакни жойига қўйиб, оғир нафас олганча, қайрилиб эрига қаради.

– Демак, қассоб билан шунақа гаплашар экансан-да-а? – деди тикилганча Жеральд.

– Бошқа аёллар қандай гаплашса, шундай, – деди ҳаяжонини зўрға босиб, эътиборсиз жавоб берди у.

Жеральд ҳеч нарсадан шубҳаланмади. Дик эса ҳеч нима тушунмаган бўлса-да, барибир келади.

У меҳмонхонага бориб чирокни ёқди. Жеральд унинг ортидан келди.

– Қайфиятинг аъло кўринади, – сўради Жеральд қизиқиб тикилган ҳолда.

– Ҳа. – Бош оғригим қолди.

У ўзининг ҳар доимги жойига ўтирди, рўпарасидаги оромкурсига ўтирган эрига қараб жилмайди. Қутулди. Ҳозир саккиздан йигирма беш дақиқа ўтяпти. Соат тўққизгача Дик келишга улгуради.

– Менга тайёрлаб берган қахванг ёкмади. Жуда аччиқ экан, – шикоят қилди Жеральд.

– Мен янги навини синаб кўрдим. У сенга ёқмаган бўлса, бошқа сотиб олмайман, азизим.

Аликс тикиш-бичишга шўнғиб кетди. Жеральд китоб ўқишга тутинди. Бир неча саҳифа ўқиб бўлгандан сўнг, соатига қаради ва китобни отиб юборди.

– Саккиз ярим. Ертўлага тушиб, ишни бошлаш вақти бўлди.

Аликснинг қўлидагилари тушиб кетди.

– О, ҳали эмас. Тўққизгача кутайлик-чи.

– Йўқ, қизалогим. Саккиз ярим – мен шу вақтга режалаштирганман. Сен ҳам эртароқ ётар-

динг шунда.

– Мени тўққизгача кутгим келяпти.

– Биласан-ку, мен ҳар доим тартиб-интизомга амал қиламан. Кетдик, Аликс. Мен бир дақиқа ҳам кутмоқчимасман.

Аликсни кутилмаганда даҳшат эгаллаб олди. Жеральд гўёки ниқобини ечиб ташлаганди. Унинг қўллари қалтирар, кўзлари аланг-жаланг бўлиб ялтирар, узлуксиз қуриган лабларини яларди. Жеральд энди ҳаяжонини яширишга уринмай қўйди. «Ҳақиқатдан ҳам, – ўйлади Аликс, – у ростдан ҳам кутолмайди, худди савдойига ўхшайди». Жеральд «Ўлжасининг» олдига келди ва елкасидан ушлаб, шартта оёққа турғазди.

– Бўла қолсанг-чи, дўндикчам, акс ҳолда, сени кўтариб олиб бораман.

Жеральд бу сўзларни хушчақчақ оҳангда айтди, бироқ унинг овозидаги шафқатсизлик Аликсни даҳшатга солди. Сўнгги кучини жамлаб, Аликс унинг қўлидан сирғалиб чиқди, ғужанак бўлган ҳолда деворга суянди. Аликс ноилож аҳволда эди. Қочиб кетолмасди, ҳеч нарса қилолмасди, Жеральд эса яқинлашиб келаверди.

– Юрсанг-чи, Аликс...

– Йўқ-йўқ!

Аликс қичқирди ва ўзини ҳимоя қилиш учун қўлларини олдинга чўзди.

– Жеральд... тўхта... Мен сенга бир нарсани айтмоқчиман... иқрор бўлмоқчиман...

Жеральд ростданам тўхтади.

– Иқрор бўлмоқчисан?

– Ҳа, иқрор бўлмоқчиман.

Аликс буни ҳозиргина ўйлаб топди ва умид билан уни қизиқтира бошлади.

– Собиқ ўйнашингдир балки? – заҳархандалик билан кулди Жеральд.

– Йўқ. Бошқа нарса. Сен буни... ха, сен буни жинойт деган бўлардинг.

Аликс аниқ мўлжалга теккизганини, қотил кизиқиб қолганини пайқади ва тинчланди.

– Сен, яхшиси, ўтириб ол, – хотиржам сўзлади Аликс ва туриб ўзининг стулига ўтирди.

Аликс эгилиб ердан чеварчилик ишини олди. Ташқи хотиржамликни сақлаган ҳолда саросима ичида кейин нима дейишини ўйларди. Чунки унинг ҳикояси то ёрдам келгунга қадар Жеральдни чалғитиб, шу ерда ушлаб туриши керак.

– Сенга айтгандим-у, – аста сўзлай бошлади Аликс, – ўн беш йил машинкачи бўлиб ишлаганман. Бу унчалик тўғри эмас. Мен икки марта ишимни ташлаганман. Буни биринчи марта йигирма икки ёшдалигимда қилганман. Мен унча катта мулкка эга бўлмаган, ёши каттароқ одамни учратгандим. У мени севиб қолди ва турмушга чиқишни таклиф этди. Мен унинг таклифини қабул қилдим. Биз турмуш қурдик, – Аликс жим қолиб, сўнг яна гапида давом этди: – Уни ўз ҳаётини менинг номимга суғурта қилишга кўндирдим.

Шунда Аликс Жеральднинг юзида катта кизиқиш пайдо бўлганини кўрди. Улкан ишонч билан ҳикоясини давом эттирди.

– Уруш даврида мен бир фурсат госпитал ичидаги дорихонада ишлагандим. Ўша пайтларда камёб дорилар ва заҳарлар билан иш кўришга рухсат олгандим.

Аликс худди ўйга ботгандек гапидан тўхтади. Энди Жеральд ҳикоянинг давомини сабр би-

лан кутишига шубҳа йўқ. Қотил қотилликларга қизиқади. Аликс шу нарсадан қойилмақом тарзда фойдаланиб қолди. Кўз қири билан соатга қаради: йигирма бешта кам тўққиз.

– Худди оқ кукунга ўхшаш заҳар бор. Озгинасиям ўлдиради. Балки сен заҳарлар тўғрисида нимадир биларсан?

Аликс хавотир билан унинг жавобини кутди. Агар у заҳарларни тушунса, эҳтиёт бўлиш лозим.

– Йўқ, – деб жавоб берди Жеральд. – Мен бу тўғрида жуда кам нарса биламан.

Аликс енгил нафас олди.

– Гиосциамин ҳақида эшитгандирсан? Бу заҳар ўзидан ҳеч қандай из қолдирмайди. Ҳар қандай шифокор юрак ёрилган деб тан олади. Мен жиндак заҳар ўғирлаб, уни ўзимда сақлаб турдим.

– Давом эт, – деди Жеральд.

– Йўқ. Қўрқаман. Сенга бу ҳақда айтолмайман. Бошқа сафар.

– Йўқ, ҳозир, – сабрсизлик билан эътироз билдирди Жеральд.

– Турмуш қурганимизга бир ой бўлганди. Мен ўзимнинг кекса эримга жудаям яхши муносабатда бўлардим, унга ғамхўр ва меҳрибон эдим. У мени барча қўшниларимизга мақтарди. Эримга садоқатли эканлигимни ҳамма биларди. Кечқурунлари унга ўзим қаҳва дамлаб берардим. Бир куни кечқурун ёлғиз қолган пайтимизда унинг финжонига заҳар кукунини солиб қўйдим.

Аликс секингина игнага ип ўтказаётган бўлиб жимиб қолди. Шу дамда у гарчи сахнада роль ўйнамаган бўлса-да, дунёнинг энг кучли актрисалари билан беллаша оларди. Аликс ҳозир совуққон қотил ролини ўйнаётганди.

– Ҳаммаси тинчгина ўтди. Мен ўтириб, уни кузатдим. У бўғилишни бошлади, мен унга, ҳаво етишмаяпти, дедим. Деразани очдим. Кейин эса стулдан туролмаяпман, деди. Бир неча дақиқадан сўнг у жон берди.

Аликс жилмайди. Соат ўн бешта кам тўққиз. Энди Дик улгурса керак.

– Суғурта полиси учун қанча олдинг?

– Икки минг фунтга¹ яқин. Мен биржада ўйнаб, барчасини бой бердим. Яна ўз ишимга қайтдим. У ерда узоқ вақт ушланиб қолиш ниятим йўқ эди. Бошқа инсонни учратдим. Яна қизлик фамилиямга қайтдим, у эса мени аввал турмушга чиққанимни билмасди. У ёш, кўриниши анча яхши ва бадавлат эди. Тўйимиз бўлди. У мен ўйлаганимдек, ҳаётини менинг номимга суғурта қилмади. Бироқ васиятномани менинг фойдамга тайёрлаттирди. У биринчи эримга ўхшаб, қахва тайёрлаб беришимни яхши кўрарди. – Аликс ўйчан қулиб қўйди. – Мен қахвани яхши тайёрлайман, буни ўзинг яхши биласан. Биз яшаган қишлоқда бир қанча дўстларим бор эди. Кечки овқатдан сўнг эримнинг тўсатдан юраги ёрилиб вафот этганидан қайғу чекишди. Илгариги ишимга нега қайтдим, билмайман. Иккинчи эрим менга тўрт минг фунтга яқин маблағ қолдирди. Бу сафар биржада ўйнамадим; пулларимни фойдали ишга тикдим. Кейин кўрганингдек...

Гапни тўхтатишга тўғри келди. Жеральд юзи кизарган ҳолда нафас ололмай, қалтираган бармоғини қизга бигиз қилиб:

¹ Фунт – Англия пул бирлиги.

– Қахва! Вой Худо! Қахва! – деб ғўлдиради. Аликс хайратланиб унга тикилди.

– Нима учун аччиқлигини энди тушундим! Сен иблиссан! Яна ўз найрангларингни бошлабсан-да! – Жеральд Аликсга ташланишга жазм қилган холда оромкурсининг туткичидан ушлади. – Сен мени заҳарладинг!

Аликс каминга қараб югурди. Дахшатдан барчасини инкор қилмоқчи бўлди-ю, аммо бундай қилмади. Ҳозир Жеральд уни тутиб олади! Аликс бор кучини нигоҳига жамлаб, Жеральднинг башарасига зўр бериб тикилди.

– Ха, – деди Аликс. – Мен сени заҳарладим. Заҳар таъсир қилишни бошлади. Сен ҳозир ўрнингдан туролмайсан... қимирлай олмайсан...

Уни бир неча дақиқага оромкурсида ушлаб туриб, ташқарига чиқиб олишнинг имкони бўлганда эди!.. Нима бу? Йўлакда қадам товушлари эшитилди. Ташқари эшик очилди.

– Сен ўрнингдан қимирлай олмайсан, – такрорлади Аликс.

Кейин Жеральднинг олдидан чопиб ўтиб, хонадан чиқди, хушидан кетиб, Дик Виндифорднинг қўлига йиқилди.

– Ё Худойим, Аликс! – хитоб қилди Дик ва полиция кийимидаги баланд бўйли, бақувват эркакка юзланди: – Бу ёққа ўтиб, қаранг-чи, у ерда нима бўляпти?

Дик Аликсни кушеткага секингина ётқизиб унга эгилиб қаради.

– Ўзимнинг миттигинам, – эркалади Дик. – Менинг бечора қизалоғим! Сени нима қилиб қўйишди?

Қизнинг чаккалари титради ва заиф овозда унинг исмини айтди.

Полициячи қўлидан ушлагандагина Дик ўзига келди.

– Ичкарида ҳеч нарса йўқ, жаноб. Фақат оромкурсида бир киши ўтирибди. У жуда қўрққанга ўхшайди ва ...

– Хўш?

– У... ўлган, жаноб.

Улар Аликснинг овозини эшитиб, сесканиб кетишди. Аликс туш кўраётгандек кўзлари юмук холда алаҳсиради:

– Бироз муддатдан сўнг... у жонсиз эди... – Қиз худди кимнингдир сўзларини ёдга олиб, такрорлаётгандек эди.





ЛЎЛИ ҚИЗ

Макферлейн дўсти Дик Карпентернинг лўлиларни тушунарсиз тарзда ёқтирмаслигига бир неча бор гувоҳ бўлди. Бунинг сабабини у сира билолмасди. Дикнинг Эстер Лоэс билан фотиҳаси бузилганидан кейин дўстлар орасидаги муносабат дарҳол ойдинлашди.

Макферлейннинг ўзи Эстернинг синглиси Рэчел билан унаштирилганига деярли бир йил бўлганди. У ҳар иккала қизни болалик пайтидан биларди. Табиатан сусткаш ва эҳтиёткор бўлган Макферлейн Рэчелнинг маъсума чехраси, ҳеч қачон алдамайдиган кўзлари тобора ўзига мафтун этиб бораётганига анчагача иқроп бўлолмай юрди. Эстерга ўхшаб соҳибжамол эмасди, йўқ! Бироқ унга нисбатан анча оқкўнгил ва нозик! Эркаклар орасидаги қуюқ дўстона муносабат Рэчелнинг опаси билан Дикнинг унаштирилуvidан сўнг бошланди.

Мана, орадан бир неча ҳафта ўтгач, Дикнинг фотиҳаси бекор бўлди, кўнгилчан йигит қаттиқ қайғурди. Шу пайтгача унинг ҳаёти силлиқ кетаётганди. У флотга кетиб, яхши касбни таълади. Чунки денгизга муҳаббат унинг қонида бор эди. Жайдари табиатга эга, ниҳоятда соддадил Дик викинглар¹ни эслатарди. Ҳиссиётларни намоён қилиш ахлоққа зид ҳамда фикрларни сўзда баён

¹ Викинг – қадимги Скандинавияда ҳарбий денгиз аскари.

этиш эса жуда мушкул иш, дейдиган камгап ёш инглизлар тоифасига мансуб эди.

Макферлейн – юрагида кельтлик¹ аждодларининг хаёлпарастлиги яширин, дийдаси қаттиқ шотландиялик эди. Дўсти ўй-хаёллар оқими остида ночор типирчилар, у эса жимгина чекарди. Дўсти ичидагиларни гапириб чиқариб ташлаши лозимлигини Макферлейн тушунарди. Бироқ гап бутунлай бошқа нарса ҳақида кетишини билмаганди. Аввалига Эстер Лоэснинг исми ҳатто тилга ҳам олинмади. Бу кўпроқ болаликдаги кўркув ҳақидаги хикоя эди.

– Ҳаммаси болалигимда кўрган тушимдан бошланди. Бу шунчаки тушдаги алаҳсираш эмасди. Тушуняпсанми, бу лўли қиз менинг ҳар қандай тушимда пайдо бўлиши мумкин эди. Ҳаттоки, болалар яхши туш деб ҳисоблайдиган хушчақчақлик, ширинлик, ўйинчоқлар ҳақидагисида ҳам. Мен йиқилгудек даражада ўйин-кулги қилишим мумкин эди, кейин эса билардимки, ҳозир бошимни кўтарсам, у одатдагидек ҳолатда туриб менга тикилиб қарарди... Биласанми, шундай маънос нигоҳлар билан менга боқардики, гўёки мен ҳақимда ўзимга ҳам номаълум бўлган нарсани биладигандек эди... Йўқ, бундан нега кўрқишимни ўзим ҳам билмайман, лекин юрак олдириб қўйгандим, кўркқанда ҳам шундай дахшатга тушардимки... Ҳар сафар бақариб уйғонардим, кекса энагам эса бундай дерди: «Оббо! Хўжайинимиз Дикнинг тушига яна лўли қиз кирди!»

– Ҳақиқий лўли қизлар сени кўрқитмаганмиди?

¹ Кельтлар – Фарбий Европада яшаган қабилалар.

– Бир воқеа содир бўлмагунча, уларни ҳеч қачон кўрмаганман. Мана шуниси ғалати. Мен кучукчамни қидираётгандим. У қочиб кетганди. Мен боғ дарвозасидан чиқиб, ўрмон сўкмоғи бўйлаб йўлга тушдим. Биласанми, биз ўшанда ўрмонда яшардик. Мен ўрмон четидаги ариқ устига қурилган ёғоч кўприкка бориб қолдим. Кўприк ёнида эса лўли қиз турарди. Бошида – тушимда қандай кўрган бўлсам, худди ўшандай қизил рўмоли бор. Шунда мен кўрқиб кетдим! Биласанми, у менга тикилиб қараб турарди... У ҳам худди мен ҳақимда мен билмаган нарсани билар, менга раҳми келарди... Бошини қимирлатиб, бироз эшитиладиган қилиб сўзлади: «Яхшиси, сен бу ерда юрмагин». Нимағалигини билмайман-у, лекин мен бундан қаттиқ кўрқиб кетдим. Мен унинг ёнидан ўтиб, тўғри кўприкка қараб чопдим. Афтидан, кўприк мустаҳкам эмасди. Хуллас, кўприк синиб кетди ва мен сувга йиқилдим. Сув оқими шунчалик тез эдики, чўкиб кетишимга бир баҳя қолди. Жин урсин, деярли чўкишимга бир баҳя қолганди! Бир умрга эсимдан чиқмайди. Ҳаммаси лўли қиз туфайли эканлигини сезиб турардим...

– Бўлиши мумкин, лекин у сени огоҳлантирди. шундай эмасми?

– Шундай деб ҳисоблашинг мумкин. – Дик жим бўлди, кейин эса сўзида давом этди: – Мен сенга тушим ҳақида сўзлашимнинг сабаби бу содир бўлган воқеага алоқадор деб ўйлаганим учун эмас. Аксинча, мен асло алоқаси йўқ деб ҳисоблайман. Шунчаки, ҳаммаси шундан кейин бошланди, демоқчиман. Энди мен «лўли вас-васаси» деганда нимани назарда тутишимни би-

ласан. Лоэсларникидаги биринчи кечамдан бошлайман. Унда мен гарбий сохилдан эндигина қайтиб келгандим. Мен яна Англияда эканлигим – шундай ажойиб эдики! Лоэслар – оиламининг эски кадрдонлари. Қизларини етти ёшимдан бери кўрмагандим, уларнинг кичик укаси Артур менинг кадрдон дўстим эди. Унинг ўлиmidан сўнг Эстер менга газеталар жўната бошлади. Қиз жуда қизиқарли хатлар ёзарди. Хатлар руҳимни кўтарарди. Мен ҳар доим муносиб тарзда жавоб хати ёзгим келарди. Қизни кўраман, деб севинчим ичимга сиғмасди. Уни хатлари орқали бунчалик яхши билиб олиш жуда антиқа туюларди. Шундай қилиб, мен Лоэсларникига йўл олдим. У ерга етиб келганимда Эстер йўқ эди, уни кутишга ётган экан. Кечки овқатда мен Рэчел билан ёнмаёن ўтирдим ва ҳар гал бошимни кўтариб, узун стол бўйлаб назар ташлаганимда, ғалати ҳиссиёт мени чулғаб олаверди. Гўёки кимдир мени кузатиб тургандек бўлар, ўзимни ўнғайсиз сезардим. Шунда мен уни кўрдим...

– Кимни?

– Хаворт хонимни. Мен айнан у ҳақида сенга сўзлаяпман.

Макферлейн: «Мен Эстер Лоэс ҳақида ўйлаётгандим», – деб юборишига озгина қолди, бироқ ўзини тутиб қолди ва Дик сўзида давом этди:

– Унда бошқаларга ўхшамайдиган нимадир бор эди. У кекса Лоэснинг ёнида ўтирарди. Фамгин ҳолатда бошини эгиб, бўйинини нафис тўрдан тўкилган шарф билан ўраб олибди. Менимча, шарфнинг орқа томони кесилган ҳам эди. Вақти-вақти билан унинг боши атрофида гулхан ёлқинига ўхшаб хилпирарди... Мен Рэчелдан: «Ҳов,

анави аёл ким? Анави, қора сочли, бўйнида қизил шарф боғлаган аёл?..» деб сўрадим

– Сиз Элистер Хавортни айтаяпсизми? – деди Рэчел. – Қизил шарф ўраган. Ахир у сарғиш сочли хоним-ку. Ростакмига оқ-сарикдан келган хоним.

Ҳақиқатан ҳам аёл оқ-сарикдан келган эди. Ажойиб тилларанг оқиш сочлари бор эди. Бироқ ўша дамда мен унинг сочлари қора эканлигига қасам ичишга ҳам тайёр эдим... Баъзида тасаввуримиз ғалати ишларни бажаради. Кечки овқатдан кейин Рэчел бизни таништирди, боғда бирга айландик. Биз рухларнинг танадан танага кўчиши ҳақида сўзлашдик...

– Бироқ бу сенинг мавзуинг эмас-ку, Дик!

– Ҳа, албатта, биз, одамни биринчи марта учратганимда, гўёки уни кўп йиллардан бери биладигандек бўлишинг ҳақида сўзлашдик. У яна-тагин: «Сиз севишганларни назарда тутаяпсизми?» деб сўради. Бу сўзни шундай оҳиста ва ҳаяжон билан айтишида қандайдир ғалати нарса бор эди. Унинг сўзлари ниманидир ёдимга солди, аниқ нималигини эслолмадим ўшанда. Сухбат давом этарди, бироқ кейин кекса Лоэс айвондан туриб бизни чақирди. Эстер келганини ва мени кўрмоқчилигини айтди. Хаворт хоним кафтини менинг қўлимга қўйиб сўради: «Сиз у ёққа кетаяпсизми?» «Албатта, – деб жавоб бердим. – Келинг, бирга борамиз». Шунда... шунда ...

– Нима?

– Бу ёввойиликдек туюлиши мумкин, бироқ Хаворт хоним: «Яхшиси сиз у ерга борманг...» деди, – Дик жим бўлди. – У мени қаттиқ қўрқитди. Юрагим қинидан чиқаёзди. Мен

сенга шунинг учун ҳам тушимни сўзлаб бердим... Чунки у бу сўзларни шундай талаффуз қилдики, худди мен ҳақимда ўзим билмаган нарсани биладигандек эди гўё. Бу кўхликкина, мен билан боғда бирга қолишни истаган инсоннинг овози эмасди. У буни қайғули ва ёқимли овозда оддийгина қилиб айтди. Гўёки қандайдир нохушликни сезгандек... Балки мен қўполлик қилгандирман, бироқ ўгирилиб, деярли югурган холда уйга қараб кетдим. Гўёки у ерда мени нажот кутаётгандек эди. Шунда мен аввалбошдан ундан қўрққанимни тушундим. Кекса Лоэсни кўрганимдан ниҳоятда хурсанд бўлдим. Эстер унинг ёнида эди!.. – Дик бир дақиқа жим бўлди, кейин шошилиб гўлдиради: – Уни кўрганимдан сўнг барчаси ойдинлашди. Мен севиб қолгандим.

Макферлейн шу лаҳзада Эстер Лоэсни тасаввур қилди. Бир куни у ҳақда нима дейишганини эшитганди: «Инжил мукамаллигидаги олти фунт-у бир дюйм¹». «Жуда топиб айтилган», – ўйлади Макферлейн қизнинг нозик қадди-қомати, мрамар сингари оқиш юзи, нафис қирғий бурни, сочлари ва кўзларининг қора тусда ярқирашини кўз олдига келтириб. Гўдакларга хос қалб эгаси бўлган Дикнинг маҳв этилгани ажабланарли эмасди. Макферлейннинг юраги эса Эстернинг гўзаллигини тан оларди-ю, аммо уни кўрганда ҳеч нарсани ҳис этмасди.

– Ундан кейин, – давом этди Дик, – биз ниқохдан ўтдик.

– Қандай қилиб? Дарров-а?

¹ Фунт – 30,48 см га тенг узунлик ўлчови; дюйм – 25,5 мм.

– Тахминан бир ҳафталардан кейин. Буларнинг барчаси унга мутлақо керак эмаслигини тушуниши учун яна икки ҳафта керак бўлди... – У синиқ кулимсиради. – Ниҳоят, кемага қайтадиган сўнги оқшомим етиб келди. Мен кишлоқдан ўрмон ора-лаб қайтардим, у ерда Хаворт хонимни кўрдим. Шотландча қизил беретда¹ эди, айтиш мумкинки, мен бир ирғиб тушдим. Мен сенга ўзимнинг гарой-иб тушим ҳақида сўзлаб бердим, шундай экан, сен буни тушунишинг керак... Бир муддат ёнма-ён кетдик. Биз Эстер ҳузурида айтиш мумкин бўлмаган бирон-бир сўзни тилга олмадик, тушуныпанми?

– Ҳа, шунақами? – Макферлейн кизиқиш билан дўстига қаради. Одамлар ҳали ўзлари охири-гача тушуниб етмаган нарсаларни нима учун гапиришлари фалати!

– Эстернинг уйига томон йўл олганимда, Хаворт хоним мени тўхтатди. Хоним айтдики: «Сиз тез орада у ерга борасиз. Яхшиси, ҳозир бунга шошилманг...» Мана, энди мени даҳшатли нарса кутаётганини билдим ва ... ичкарига киришим билан Эстер мени кутиб олди, у фикри ўзгарганлигини ва буларнинг барчаси унга керак эмаслигини айтди...

Макферлейн ҳамдардлик билан бош чайқади.

– Хўш, Хаворт хоним-чи?

– Мен уни бошқа кўрмадим... Бугунги оқшомга қадар...

– Бугунги?

– Ҳа, эркаклар шифохонаси қабулхонасида учратдим. Улар торпедо билан боғлиқ бахтсиз ҳодиса вақтида жароҳатланган оёғимни кўриша-

¹ Берет – гардишсиз, жияксиз енгил ва юмшоқ, ялпок бош кийими.

ётганди. Кейинги вақтларда оёғим жуда безовта қияпти. Қадрдон шифокорим жудаям оддий операция қилишни маслаҳат берди. Хонадан чиқаётганимда, халат устидан қизил кофта кийган қиз билан тўқнаш келдим, у шундай деди: «Яхшиси, жарроҳликка рози бўлманг...» Шунда мен бу Хаворт хоним эканлигини кўрдим. Шунчалик тез ўтиб кетдики, уни тўхтатишга улгурмадим. Мен Хаворт хоним ҳақида бошқа ҳамширадан сўрадим. Аммо у бундай исм-шарифли аёл уларда ишламаслигини айтди... Ғалати-я?

– Ҳақиқатан ҳам ўша эканлигига ишончинг комилми?

– Ҳа, албатта, биласанми, у шундай гўзал эдики... – Дик жим бўлди ва қўшимча қилди: – Албатта, мен операцияга рози бўлман, аммо... аммо агар нотўғри қартани танлаб қўйсам-чи...

– Қандай бемаънилик!

– Албатта, бу бориб турган сафсата. Шундай бўлса-да, ўша лўли қиз ҳақида сенга гапириб берганимдан хурсандман... Биласанми, унда яна нимадир бор. Эслай олганимда қанийди...

* * *

Макферлейн арчагуллар ўсган тикка йўлдан кўтарилди. У деярли тепаликнинг чўққисидан турган уйнинг дарвозаси томон бурилди. Тишини тишига қўйиб, эшик қўнғироғини босди.

– Хаворт хоним уйдами?

– Ҳа, сэр, ҳозир келганингизни айтаман.

Хизматкор уни ойналари арчагуллар ўсган майдонга қараган, узун, тор хонада қолдирди. Макферлейн бироз қовоғини уйди. Бу ерга келиб аҳмоқлик қилмадимикин?

Шунда у бир сесканиб кетди. Тепасида аёл кишининг паст овози эшитилди:

«Лўли қиз, лўли қиз

Ботқоқда яшайди...»

Овоз бирдан тўхтади. Макферлейннинг юраги гупурлаб кетди. Эшик очилди.

Скандинавияликларга хос ғайриоддий гўзаллик соҳибаси Хаворт хоним уни ҳайратда қолдирди. Дик тасвирлаган бўлишига қарамай, Макферлейн қизни қора сочли лўли деб тасаввур қилганди... Кутилмаганда, у Дикнинг бошқача оҳангда: «Тушуняпсанми, у шундай чиройлики...» – деганини эслади.

Тарифга сиғмайдиган даражада бенуқсон, ноёб хилқат – Элистер Хаворт, шак-шубҳасиз, айнан шундай гўзаллик соҳибаси эди. Макферлейн ўзини қўлга олишга ҳаракат қилиб, унга юзланди:

– Сиз мени мутлақо билмайсиз, деб кўрқаман. Манзилингизни Лоэслардан олдим. Мен Дик Карпентернинг дўстиман.

Хоним бир дақиқа унга диққат билан разм солди. Кейин эса тилга кирди:

– Мен юқорига, ботқоқ томон сайр қилишга отланаётгандим. Мен билан бормайсизми?

Элистер ойнали эшикни очиб, тўппа-тўғри тепаликнинг қия жойига чиқди. Йигит унга эргашди. Бу ерда тўқилган оромкурсида оддий, бесўнақай киши чекиб ўтирарди.

– Менинг эрим! Морис, биз ботқоққа сайр қилгани бормоқчимиз. Кейин жаноб Макферлейн биз билан овқатланади. Жаноб Макферлейн, сиз бунга қарши эмасмисиз?

– Асло. Миннатдорман.

Макферлейн Элистернинг енгил жуссасига эргшиб, тепаликка кўтарила туриб ўйлади:

«Вой Худо, у қандай қилиб бу инсонга турмушга чиқдйкин?»

Элистер бир тўда тошлар турган жойга қараб йўл олди.

– Келинг, ўтирамиз. Сиз менга айтмоқчи бўлганларингизнинг барчасини айтиб берасиз.

– Сиз гап нима ҳақдалигини биласизми?

– Мен ёмонликни сезяпман. Қандайдир ёмон нарса, тўғрими? Дик борасида?

– У кичик жарроҳлик операциясини бошидан ўтказди. Умуман олганда, операция муваффақиятли кечди. Афтидан, унинг юраги заиф. У наркоз остида вафот этди.

Элистернинг юзида нимани кўришни кутганди, ўзи ҳам билмасди, лекин аниқ ҳозирги кўринишни – туганмас чарчоқлар-у, бутунлай руҳий тушкунлик ҳолатини кутмаганди. У Элистернинг пи-чирлаганини эшитди: «Яна кутиш керак, узок, жуда узок кутиш...»

Хоним унга қаради.

– Ҳа, сиз нима демоқчийдингиз?

– Фақат шу. Уни кимдир бу жарроҳликдан огоҳлантирган, қандайдир ҳамшира. Дик, бу – сиз деб ўйлаганди. Шу ростми?

Элистер бош ирғади:

– Йўк, у мен эмасдим. Синглим – ҳамшира. Хирароқ чироқда бизни адаштириш мумкин. Эҳтимол, шундай бўлгандир. – Қиз яна унга қаради. – Бироқ бу муҳим эмас, шундаймасми?

Хаворт хонимнинг кўзлари катта-катта очилди, чуқур хўрсинди.

– Эҳ, – сўзлади қиз, – эҳ, қандай ғалати! Сиз тушунмайсиз...

Макферлейн ҳайрон қолди. Қиз унга тикилиб турарди.

– Мен, сиз тушундингиз деб ўйлагандим... Сизда бўлиши керак ... Сиз ҳам кўринишингиздан шу нарсага қодирдексиз...

– Қайси нарсага?

– Қобилият, тавқи лаънат... қандай хоҳласангиз, шундай атанг. Мен ишонаманки, сиз ҳам бунга қодирсиз... Диққат билан мана бу тошдаги чуқурчага бир назар ташланг! Хеч нарса ҳақида ўйламанг, шунчаки қаранг... Ана шундай! – Қиз унинг сесканиб кетганини кўрди. – Ниманидир кўрдингизми?

– Тасаввурда бўлса керак. Назаримда, бир лаҳза тош қонга тўлгандек бўлди.

Элистер бошини силкиди.

– Сиз буни кўришингизни билардим. Мана шу жойда қадимда қуёшга сиғинувчилар қурбонликлар қилишган. Бу хусусида менга айтиб беришларидан олдин билганман. Баъзан ҳаттоки ўша вақтдаёқ худди улар мени ўша ерда тургандек ҳис этишганини тушунаман... Мен шу жойга яқинлашсам, худди уйга қайтаётгандек ҳиссиёт мени чулғаб олади... Умуман, менда Худо берган қобилият борлиги тушунарли. Ахир, мен Фергюссонлар оиласиданман. Бизнинг оилада келажакни башорат қила оладиганлар бор. Онам турмушга чикқунга қадар медиум¹ бўлган. Исми Кристина эди, анча-мунча одам танирди.

– «Қобилият» деганда сиз келажакни олдиндан кўра олишни назарда тутяпсизми?

– Ҳа, албатта, ўтмишними, келажакними, иккиси ҳам бирдай. Мисол учун, мени нега Морисга турмушга чиқди экан, деб ажабланаётганингиз

¹ Медиум – спиритизм (мар умларнинг арво лари билан мулоқотга кира олишга ишониш) таълимотига кўра, одамлар ҳамда рухлар ўртасидаги воситачи.

ни тушундим. Ҳа, сиз бунга ажабландингиз! Бу жуда оддий: мен доимо унинг устида қандайдир ёмон қисмат ҳукмронлигини ҳис этардим. Уни қутқаргим келди... Бу ҳиссиёт аёлларга хос. Ноёб хислатим билан балои офатнинг олдини олишим мумкин. Мен Дикка ёрдам беролмадим... Аммо Дик буни тушунолмасди... У қўрқиб кетди. У жуда ҳам ёш эди.

– Йигирма икки ёшда эди.

– Мен эса ўттиз ёшдаман. Бироқ гап бунда ҳам эмас. Туташ яқин кўнгиллар жуда кўп нарсада бир-биридан ажратилган бўлиши мумкин. Маконнинг учала ўлчамида ҳам... Аммо энг ёмони, вақт борасида ажратилган бўлса... – У жим туриб, узоқ ўйлади.

Пастдаги уйдан янграган бонг овози уларни чақирди.

Тушликда Макферлейн Морис Хавортни кузатди. Шубҳасиз, Морис ўз рафикасини ниҳоятда севарди. Унинг кўзлари гўё забонсиз итларга хос вафодорликдан чакнарди. Макферлейн хонимнинг ҳам ўз эрига меҳрибон онадек мулоийм муносабатини сездди. Тушликда сўнг Макферлейн ўрнидан турди.

– Мен пастда, меҳмонхонада бир неча кунга қолишни ўйлаяпман. Яна бир бор ташриф буюришимга рухсат этсангиз? Эҳтимол, эртага келарман.

– Ҳа, албатта, фақат...

– Нима?

Хаворт хоним кўллари билан кўзларини оҳиста силаб қўйди.

– Билмадим... Биз бошқа учрашмаймиз, деб ўйлаб қолдим бирдан... Бор гап шу... Хайр.

Макферлейн секин-секин йўл бўйлаб пастга қараб тушиб борди. Онгли мушоҳадасига қарши ҳолатда, муздек қўл юрагини гижимлаётгандек ҳис этди ўзини. Албатта, қизнинг сўзларида ноҳўя нарса йўқ эди, бироқ шундай бўлса-да...

Тўсатдан муюлишда машина чиқиб қолди. Макферлейн тўсикқа ёпишиб олишга улгуриб қолди. Унинг юзи бирданига оқариб кетди.

* * *

Эртаси кунни тонгда уйқудан уйғонган Макферлейн ўтган кечкурун содир бўлган воқеаларни бемалол хотирлай олди: машина, меҳмонхонага тушиб келиш; кутилмаган туман тушиши туфайли шу атрофда ботқоқ борлигини англаган ҳолда йўлдан адашувига бир баҳя қолиши; деразадан кўмир солинган челақнинг тушиб кетиши; гиламда тутаган кўмир туфайли ёқимсиз куйган хиднинг бурқсиб чиқиши. Аҳамиятсиз! Элистернинг тушунарсиз кучли ишончи бўлмаганда эди, булар аҳамиятсиз бўларди.

Кутилмаганда бир силтаб устидаги адёлни отиб юборди. Энг аввало, бориб, қизни кўриш керак! Шунда восвослардан халос бўлади. Қутулади... агар... етиб боролса. Эй Худоим-ей, бу қандай аҳмоқлик!

У наридан-бери нонушта қилди. Эрталаб соат ўнда йўлдан кўтарилиб борарди. Ўну ўттизда унинг қўли эшик қўнғироғини босди. Шундагина, фақат шундагина, енгил нафас олиши мумкинлигини ҳис этди.

– Хаворт хоним уйдаими?

Эшикни яна ўша кекса аёл очди. Фақат кампирнинг юзини таниб бўлмасди, қайғудан ўзгариб кетганди.

– Эҳ, жаноб! Эшитмадингизми?!

– Нимани эшитмадим?

– Элистер хоним, бизнинг момигимиз... Барчаси ўша дори туфайли. Ҳар қуни кечқурун шуни ичарди. Бечора капитан ҳеч ўзига келолмаяпти, ақлдан озишига бир баҳя қолди. Капитан қоронғида тоқчадаги шиша идишларни адаштирибди... Докторга одам жўнатишди, аммо кеч бўлганди.

Шунда Макферлейн Элистернинг: «Мен доимо унинг устида қандайдир ёмон қисмат ҳукмронлигини ҳис этардим. Уни қутқаргим келди...» деган гапларини эслади. Ҳа, тақдирни алдаб бўлармиди! Нажот қутилган жойдан ғалати ҳазиломуз фожеа келиб тургандек гўё.

Кекса хизматкор давом этди:

– Ўзимнинг жажжигина қизалоғим! Шундай бағрикенг ва меҳрибон эдики, у ҳар доим ҳамма нарсага куюнарди. Кимдир азият чекаётанини кўрса, жим қараб туrolмасди. – Кейин жим туриб яна қўшимча қилди: – Юқорига чиқиб уни кўришни истайсизми, жаноб? Бекамнинг гапларидан тушундимки, у сизни жуда кўпдан бери биларкан... У жуда ҳам кўпдан бери, деганди...

Макферлейн зинапоядан кеча хониш овози келган меҳмонхона орқали аёлнинг орқасидан юқори қаватга, деразасининг юқориги ойналари рангли бўлган бошқа хонага кўтарилди. Витраждан¹ тушган қизил шуъла ётган аёлнинг бошида акс этарди... Бошида қизил рўмоли бор лўли киз... «Уф-ф, тагин асабларим ўйнай бошлади!» У сўнгги марта Элистер Хавортга узоқ тикилди.

* * *

– Жаноб, сизни қандайдир хоним сўраяпти.
– Нима? – Макферлейн меҳмонхона бекасига

¹ Витраж – сурат солинадиган рангли ойна.

лоқайд назар ташлади. – Э, кечиринг, Роуз хоним, менга шарпалар кўрингандек бўлди.

– Фақат кўриндим, жаноб? Биламан, ботқоқликда қоронғу тушгач, ғалати нарсаларни кўриш мумкин. У ерда оқ кийимдаги хонимни, жин ургур темирчини ва денгизчи билан лўли аёлни...

– Нима дедингиз? Денгизчи билан лўли аёл?

– Шунақа гап-сўз бор, жаноб. Бу воқеаларни ёшлигимда сўзлаб беришарди. Улар узоқ йиллар бир-бирини севишган... Аммо уларни аллақачонлардан бери бу ерда кўришмаган.

– Кўришмаган? Энди яна пайдо бўлишармикин, шуниси қизиқ...

– Вой Худо, нималар деяпсиз, жаноб? Ҳа, ёш хоним нима бўлади?

– Қайси ёш хоним?

– Сизни кутаётган хоним-да. Меҳмонхонадаги. Ўзини Лоэс хоним деб таништирди.

– Ў!

Рэчел! Макферлейнни ғайритабиий маконлар алмашинувининг ғалати оний ҳиссиёти қамраб олди. Гўёки у шу пайтгача ўзга дунёга қараётгандек эди. У Рэчел ҳақида унутганди. Бу оламга тааллуқли Рэчелни...

У меҳмонхона эшигини очди. Ў, Рэчелнинг самимий ва жигарранг кўзлари! Кутилмаганда худди энди уйқудан уйғонган одамлардаги сингари ногаҳоний қувонч, воқеликнинг чинакам қувончи қамраб олди. У тирик, тирик! «Мана, чинакам ҳаёт! Биргина чинакам ҳаёт», – ўйлади Макферлейн.

– Рэчел! – ниҳоят тилга кирди Макферлейн ва энгашиб қизнинг лабларидан бўса олди.



МАНСАБДОРНИНГ ЎҒИРЛАНИШИ

Энди уруш¹ ва у билан боғлиқ муаммолар ўтмишга айланиб бўлган бир пайтда, менимча, миллий инқироз даврида Эркюль Пуаро қанчалик муҳим аҳамият касб этганлигини сира хавфсирамасдан дунё аҳлига маълум қилса бўлади. Аслида, бу ҳеч ким тушуна олмайдиган сир эди ва матбуотда бу ҳақда бирон оғиз ҳам сўз айтилмаганди. Эндиликда махфийлик зарурати йўқолди, ниҳоят, англияликлар уларнинг буюк мамлакати учун менинг кичик, ғайриоддий дўстим қанчалик кўп хизмат қилганлигини – мамлакатни улкан талафотдан сақлаб қолганлигини билишлари мумкин.

Шундай қилиб, кунлардан бир куни кечки овқатдан сўнг, ўйлайманки, аниқ санасининг аҳамият йўқ, фақатгина Англия душманларининг «Тинчлик ва музокара» деган қулоқни тешар даражадаги кичқириқлари янграган пайтларда, дўстим иккимиз унинг хонасида ўтирган эдик. Соғлиғим туфайли ҳарбий хизматдан бўшаганимдан сўнг менга янги иш – кўнгилдиларни ҳарбий хизматга жалб қилиш ишини тақдим этишди ва мен оқшомлари кечки овқатдан сўнг Пуарони кўргани боришни ўзимга одат қилиб олган эдим. Одатда, биз у-бу нарсалар ҳақида, хусусан, унинг сўнги кунларда амалга оширган ишлари ҳақида суҳбатлашардик.

¹ Биринчи жаҳон уруши назарда тутиляпти.

Барчанинг оғзида бўлган энг сўнги шов-шувли хабар: Англия бош вазири жаноб Девид Мак-Адам ҳаётига суиқасд уюштирилганлиги тўғрисида у билан баҳслашиб қолдик. Матбуотда чоп этилган маълумот қаттиқ цензурадан ўтказилганди. Ўқ чаккасини озгина шилиб ўтган бўлса-да, бош вазир фақат тасодиф туфайли тирик қолганидан бошқа ҳеч қандай тафсилотлар эълон қилинмаганди. Бундай ҳодисанинг содир бўлиши, афтидан, полициямизнинг бепарволиги туфайли эди. Англиядаги немис разведкаси ўзига керакли натижаларга эришиш учун ҳар қандай таваккалга қўл уришга тайёр эди. Ахир «жанговар Мак» (бу лақабни унга ўз партиясининг вакиллари ўйлаб топишганди) қаттиққўллик ва дангаллик билан пацифистик кайфиятларга қарши кураш олиб бораётган эди. У шунчаки бош вазир эмасди, у Англия тимсолига айланганди. Уни ўйиндан чиқариш, умуман ишнинг моҳиятига қақшатгич зарба бериши Буюк Британияни танг аҳволга солиб қўйиши мумкин эди.

* * *

Пуаро жиддий тусда кулранг костюмини сочиқча билан артарди. Умуман, фикри ожизимча, менинг дўстимчалик олифта инсонни топиш мушкул иш. Ўта покизалик ва барча нарсадаги тартиб-интизом унинг жони дили эди. Ҳаттоки, ҳозир ҳам хонанинг ўртасида бензин ҳидига бурканган ҳолда, мен билан иши йўқ эди.

– Бир дақиқа ичида мен сизнинг хизматингизда бўламан, азиз дўстим. Мен деярли тугатдим. Хўш... ёғли доғ... бунинг ўрни эмас... уни тозалаб ташлаймиз... шундай!

У тантанавор тарзда сочиқни силкитди.

Мен яна битта сигаретни тутата туриб жилмайдим.

– Бирор кизикроқ нарса борми? – сўрадим бироздан сўнг.

– Ҳа, фаррошлардан бирига эрини қидиришга ёрдам беряпман. Бу ишнинг мураккаб жиҳати шундаки, бунда алоҳида дид-фаросат талаб этилади. Бу борада менда баъзи бир фикрлар бор. Менимча, унинг эрини топсак, бу масала уни унчалик қувонтирмаса керак. Мен бу аёлнинг эрига ачинаман. Бу ҳам инсоннинг олдиндан кўра билиш хусусияти.

Мен беҳосдан кулиб юбордим.

– Ниҳоят! Қаранг, ёғли доғ ҳеч қачон бўлмагандек. Энди мен сизнинг хизматингиздаман.

– Мак-Адамга уюштирилган суиқасд тўғрисида сизнинг фикрингизни билмоқчи эдим?

– Бу бачканалик, – дарҳол жавоб берди Пуаро. – Бу ҳолатга жиддий ёндашиб бўлмайди. Қуролдан отиш? Бу омадсизликка маҳқум этилган ҳолат-ку. Бундан ҳам эскироқ қурол топиш мумкинмиди?

– Шунга қарамай, улар муваффақият қозонишга жуда яқин эдилар.

Пуаро бетоқат бўлиб бошини кимирлатди. У ниманидир айтмоқчи бўлганди, шу пайт уй бекаси эшикдан бошини суқиб, пастда икки жаноб хозироқ Эркюль Пуарони кўришни қаттиқ талаб қилишётганини айтди.

– Улар кимлигини сир тутишди, жаноб, бироқ муҳим ишлари борлигини айтишди.

Пуаро тартиб билан ўзининг қулранг шимини тахлаб туриб:

– Майли, юқорига чиқишсин, – деди.

Бир неча дақиқадан сўнг ҳар иккала меҳмон кириб келишди, юрагим қаттиқ ура бошлади. Олдинда турган кишини танидим, бу қўйи палата раҳбари лорд Эстер, унинг ортида эса ҳарбий кабинет аъзоси жаноб Бернард Дож, мендаги маълумотларга қўра, бош вазирнинг яқин дўсти эди.

– Жаноб Пуаро? – саволомуз назар билан дўстимга қаради лорд Эстер.

Пуаро мулойим таъзим қилди. Обрўли меҳмон мен томонга фурсат пойлагандек қараб қўйди.

– Бизнинг ишимиз ўта шахсий, – сўз қотди у.

– Капитан Гастингс олдида бемалол очиқ-ойдин гапиришингиз мумкин, – жавоб берди дўстим менга қолиш ишорасини қилиб. – Уни мақтолмайман, бироқ унинг ақли расолигига тўлиқ жавоб бера оламан.

Лорд Эстер ҳамон пайсалланарди, аммо кутилмаганда гапга жаноб Дож қўшилди.

– Келинглар, масала атрофида айланмайлик-да, бира тўла ишга ўтайлик. Ахир, нима бўлганда ҳам, яқинда бутун Англия бизнинг қандай шарманда бўлганимизни билади. Ҳозир биз учун фурсат фанимат.

– Марҳамат қилиб, ўтиринглар жаноблар, – таклиф қилди Пуаро. – Катта оромкурсига ўтиринг, милорд.

Лорд Эстер биров сесканиб кетди:

– Сиз мени танийсизми?

Пуаро жилмайди.

– Бўлмасам-чи! Мен газеталарда чоп этиладиган изоҳли кичкина суратларни доимо кўриб чиқаман. Нима учун мен сизни танимаслигим керак?

– Жаноб Пуаро, мен сизнинг олдингизга пайсалга солиб бўлмайдиган муҳим ҳаётий масала

юзасидан келдим. Шунинг учун сизлардан илтимос, бу иш бутунлай махфий бўлиши керак.

– Сизга Эркюл Пуаронинг сўзини бераман, менимча, бу кам эмас, – дўстим мағрурона сўз қотди.

– Бош вазир ҳақида сўз кетяпти. Вазият жуда мураккаб.

– Биз ҳозир чорасиз аҳволдамиз, – маълум қилди жаноб Дож.

– Демак, жароҳат хавфли экан-да? – сўрадим мен.

– Қандай жароҳат?

– Теккан ўқ жароҳати.

– Эҳ, сиз буни назарда тутяпсизми? – менсимай сўз қотди жаноб Дож. – Эски воқеа.

– Ҳамкасбим таъкидлаганидек, бу ишга нуқта қўйилди, – қўшимча қилишга шошилди Лорд Эстер. – Яхшики, биринчиси чиппака чиқди. Иккинчи уриниш ҳам натижа бермаслигини истардик.

– Нима, иккинчи уриниш ҳам бўлди?

– Ҳа, иккинчиси сал бошқача хусусият касб этди. Жаноб Пуаро, бош вазир ғойиб бўлди.

– Нима дедингиз?

– Уни ўғирлашди.

– Наҳотки! – бақириб юбордим қулоқларимга ишонмай.

Пуаро менга жим туришим лозимлигини англатувчи нигоҳ ташлади.

– Гарчи бунга ишониш қийин бўлса-да, афсуски, бу ҳақиқат, – уни давом эттирди олий хазрат.

Пуаро жаноб Дожга назар солди.

– Жаноб, сиз бироз аввал, ҳозир биз учун фурсат ғанимат, дедингиз. Бу билан нима демоқчи бўлдингиз?

Меҳмонлар бир-бирига қараб қўйишди, шундан кейин лорд Эстер сўз қотди:

– Жаноб Пуаро, сиз иттифоқчилар анжумани яқинлашаётганини эшитдингизми?

Дўстим тасдиқ маъносида бош силкиди.

– У қаерда ва қачон бўлиши ҳақида жуда ҳам аниқ ва тушунарли сабабларга кўра, ҳеч бир тафсилот эълон қилинмаган. Бу хусусда газеталарда бирон-бир қатор сўз ҳам ёзилмаган бўлса-да, учрашув жойи ва санаси дипломатик доираларга маълум. Анжуман пайшанба куни Версалда, яъни, эртага кечқурун ўтказилади. Энди сиз вужудга келган вазиятнинг барча даҳшатларини тасаввур қилаяпсизми? Сиздан яшириб нима қилдим, бош вазирнинг ушбу анжуманда иштирок этиши ўта муҳим. Бизда немис жосуслари пацифистик ғояларни тарқатишда қанчалик фаол ҳаракат қилаётганлигини сиз ҳатто тасаввур ҳам қилолмайсиз. Барчада битта фикр: бош вазирдек кучли шахснинг анжуманда пайдо бўлиши – анжуманнинг асосий бурилиш нуқтаси бўлади. Унинг анжуманда иштирок этмаслиги олдиндан башорат қилиб бўлмайдиган оқибатларни, эҳтимолки, биз учун бевақт ва ҳалокатли оқибатларга сабаб бўлиши мумкин. Биз бош вазир ўрнига ҳеч кимни жўнатолмаймиз. Англиянинг вакили сифатида фақат у иштирок этиши лозим.

Пуаронинг юзи жиддийлашди.

– Сиз бош вазирнинг ўғирланиши сабаби – бу анжуманда унинг иштирокига тўсқинлик қилишдан иборат, деб ўйлайсизми?

– Албатта. Ахир у деярли Францияга йўл олиб бўлган эди.

– Анжуман албатта ўтказиладими?

– Эртага, кечқурун соат тўққизда.

Пуаро чўнтагидан каттакон соатини чиқарди.

– Ҳозир ўн бешта кам тўққиз.

– Йигирма тўрт соат, – ўйга ботиб сўзлади жаноб Дож.

– Яна ўн беш дақиқа, – қўшимча қилди Пуаро. – Ўн беш дақиқани эсдан чиқармаслик лозим, ундан ҳам фойда чиқариш мумкин. Энди ўғирлик тафсилотларига ўтсам. Сиз нима деб ўйлайсиз, бу Англияда содир этилганми ёки Францияда?

– Францияда. Жаноб Мак-Адам бугун эрталаб Франция ҳудудида бўлган. Бош қўмондоннинг меҳмони сифатида Ставкада тўхташи ва эртаси куни йўлни давом эттириши лозим эди... У эсминцада канални кесиб ўтади. Булонда уни бош қўмондон адъютантларидан бири бош штаб автомобилида кутиб олди.

– Тушунарли, кейин-чи?

– Хуллас, улар Булондан йўлга чиқишган-у, бироқ етиб келишмаган.

– Яъни, қандай қилиб?

– Жаноб Пуаро, автомобиль ҳам, адъютант ҳам ёлғондакам экан. Ҳақиқий автомобилни йўл четидан топишди. Ичида адъютант ва ҳайдовчи овзига латта тиқилган ҳолатда топилган.

– Ёлғондакам автомобил-чи?

– Ҳалигача топилмади.

Пуаро бетоқат бўлиб ҳаракат қила бошлади.

– Ишониш қийин бўлган масала! Албатта, узоқ муддат кўзга кўринмай юриш мушкул.

– Биз ҳам, ҳар ҳолда, шундай ўйлагандик. Фақат обдон излаш керак. Франциянинг бу қисмида ҳарбий замон қонуни амалда. Автомобилни кимдир кўрганига ишончимиз комил. Албатта, француз полицияси, бизнинг Скотланд-Ярддаги одамлар, шунингдек, ҳарбийлар бор имкониятлари билан ҳаракат қилишяпти. Сиз тўғри айтяпсиз, ҳеч нарсани аниқлашнинг имкони бўлмагани жуда ҳам ажабланарли.

Шу пайт эшик тақиллаб, ёш зобит хонага кирди ва маҳкам муҳрланган хатжилдни Лорд Эстерга узатди.

– Жаноб, бу ҳозиргина Франциядан келди. Буюрганингиздек тўғри шу ерга келтирдим.

Вазир хатжилдни йиртиб, ичидаги маттни ўқиши билан ҳайратли овоз чиқариб юборди. Зобит шу заҳоти ғойиб бўлди.

– Мана, ниҳоят, янгилик бор! Шошилиночма ҳозиргина қабул қилинибди. Улар иккинчи автомобиль ва котиб Даниэльсни топишибди. У хлороформ билан ухлатиб қўйилган, оғзига латта тикилган, қўли боғланган ҳолда топилган. Унча узоқ бўлмаган жойда, ташландиқ фермада экан. Лекин у ҳеч нарсани эслай олмабди. Фақат кимдир бурни ва оғзига бир нарса билан босганини таъкидлабди, холос. У қутулишга беҳуда ҳаракат қилган. Полиция унинг кўрсатмаларидан тўла қаноат ҳосил қилган.

– Улар бошқа ҳеч нарса аниқлашмабдими?

– Йўқ.

– Демак, улар бош вазир жасадини топишмаган. Бизда ҳали умид бор. Буларнинг бари жуда ғалати кўриняпти, десам, сиз бу фикримга кўшиларсиз. Уни бугун эрталаб отишга ҳаракат қилиб, нега энди тирик қолдириш учун бунчалик машаққат чекишдийкин?

Дож бош чайқади.

– Бир нарса аниқки, нима бўлмасин, унинг анжуманда қатнашишига йўл беришмайди.

– Агар бу иш инсоният имконият чегараси доирасида бўлса, бош вазир бугун ўша ерда бўлади. Худонинг марҳамати туфайли ҳали жуда ҳам кеч эмас. Энди, жаноблар, менга бир бошдан ҳаммасини батафсил сўзлаб беринглар-чи. Отишма тўғрисида ҳам.

– Кеча кечқурун бош вазир ўзининг котиби капитан Даниэльс билан биргаликда...

– У билан Францияда бирга бўлган ўша котибми?

– Ҳа. Мен айтганимдек, улар бош вазир қабул маросими ўтказиши лозим бўлган Виндзорга қараб йўл олишганди. Тонг саҳарда шаҳардан қайтаётганда, унга суиқасд уюштирилган.

– Ижозатингиз билан, бир дақиқа. Капитан Даниэльс ким ўзи? У ҳақда сизда қандай маълумотлар бор?

Лорд Эстер жилмайди.

– Сиз мендан бу ҳақда сўрашингизни билгандим. Бу хусусда унчалик кўп маълумот йўқ. У оддий оиладан чиққан. Англия армиясида хизмат қилган, котиб сифатида алоҳида қобилиятларини намойиш қилган, ундан ташқари, у ажойиб тил-

шунос. Билишимча, у еттита тилда сўзлай олади. Худди шу сабаб бош вазир Францияга уни ўзи билан бирга олиб кетган.

– Англияда унинг бирор қариндоши борми?

– Иккита аммаси бор. Эверад хоним Хэмистэдда, Данильс хоним эса Аскот ёнида яшайди.

– Аскот? Бу Виндзордан унчалик узоқ эмас-ку?

– Ха, бу бизнинг эътиборимиздан четда қолмади. Аммо ҳеч қандай натижа бермади.

– Сизнингча, капитан Даниэльс ҳар қандай шубҳадан холими?

– Йўқ, жаноб Пуаро, – лорд Эстернинг овозида аламнинг енгил шарпаси сезиларди. – Мен энди кимнидир шубҳадан ташқарида дейишга иккиланган бўлардим.

– Жуда яхши. Билишимча, милорд бош вазир полициянинг қаттиқ ҳимоясида ва унга суиқасд қилишнинг деярли иложи йўқ.

Лорд Эстер бошини эгди.

– Сиз ҳақсиз. Бош вазирнинг автомобили ортидан яқин масофада фуқаро кийимидаги изқуварлар машинаси кузатиб борарди. Бироқ Мак-Адам бу эҳтиёт чораларидан беҳабар эди. Биласизми, бу инсон жуда ҳам жасур инсон, шу сабаб ҳар қандай қўриқчидан воз кечган бўларди. Аммо полициячиларнинг ўз усуллари бор. Сизга сирни очаман – вазирнинг ҳайдовчиси О’Мэрфи – ЖҚДдан¹ эди.

– О’Мэрфи? Бу ирландча исми?

– Ха, у ростданам ирландиялик.

– Ирландиянинг қаеридан?

¹ ЖҚД – Жиноят қидирув департаменти – Скотланд-Ярднинг жиноий ишларни текшириш бўлими.

– Клэр графлиги.
– Аҳа! Марҳамат қилиб, давом этинг, милорд.
– Вазир ёпиқ автомобилда Лондонга йўл олган. Улар капитан Даниэльс билан машина ичида ўтиришган. Одатдагидек, иккинчи автомобиль уларнинг ортидан юрган. Қандайдир ноаниқ сабаб туфайли бош вазир ўтирган автомобиль асосий йўлдан четга чиқиб кетган...

– Йўлнинг бурилиш жойидами? – сўзини бўлди Пуаро.

– Ҳа... сиз буни қаердан биласиз?

– О, бу шундай ҳам тушунарли-ку. Давом этинг!

– Айтганимдек, ҳеч қандай сабабсиз бош вазирнинг автомобили асосий йўлдан бурилиб кетган, – давом эттирди лорд Эстер. – Полиция машинаси бундан шубҳаланмаган ва у катта йўлдан юришда давом этган. Бироз вақтдан сўнг хилват жойда бош вазир ўтирган автомобилни қутилмаганда ниқоб кийган шахслар қўлга олишади. Ҳайдовчи...

– Бу жасур Мэрфи! – ғўлдираб қўйди Пуаро.

– Ҳайдовчи бир сонияга ўзини йўқотиб, дарҳол тормозни босади. Бош вазир ойнадан бошини чиқаради. Шу пайтда ўқ отилади, кетидан иккинчиси. Биринчи ўқ унинг чаккасини ялаб ўтади, бахтига иккинчи ўқ уни четлаб ўтади. Ҳайдовчи вазиятни дарров илғаб олиб, машинани учирганча, ҳужум қилганларни тўзғитиб, олдинга хайдайди.

– Ҳа, зўрға қутулибди, – хитоб қилдим мен сесканиб.

– Жаноб Мак-Адам ўзининг жароҳатига хотиржам муносабатда бўлди, шунчаки тирналди,

деди. Кейин қишлоқдаги унча катта бўлмаган касалхонада тўхташади. У ерда ярани тозалаб, боғлаб қўйишади. Албатта, касалхона ходимлари кимга ёрдам берганликларини ҳатто хаёлларига ҳам келтиришмаган. Кейин жадвал бўйича бош вазир Чаринг-Кроссга йўл олган. Уни Донверга кетадиган махсус поезд кутарди. Қаттиқ таъсирланган Даниэльс полицияга содир бўлган барча воқеани сўзлаб бергандан сўнг бош вазир дарҳол Францияга жўнаб кетади. Донверда у эсминецга ўтиради. Булонда эса, бундан хабарингиз бор, уни Бирлашган Қиролликнинг байроғи хилпираб турган сохта автомобиль кутиб турган.

– Менга сўзлаб бермоқчи бўлганларингизнинг бари шуми?

– Ҳа.

– Ҳеч нарсани эсдан чиқармадингизми, милорд?

– Умуман олганда, битта ғалати нарса ҳам бор.

– Нима экан?

– Бош вазирни Чарлинг-Кроссда қолдиргандан кейин автомобиль қайтиб келмаган. Содир бўлган воқеадан ташвишга тушган полиция О' Мэрфидан барча тафсилотларни суриштирмоқчи бўлган. Шу сабаб уни дарҳол излашга тушишган. Машинани Сохода ёмон ном чиқарган рестораннынг ёнидан топишган. У ер немис жосуслари учрашадиган жойлиги маълум.

– Ҳайдовчи-чи?

– Ҳайдовчини эса ҳеч қаердан топишолмаган. У ҳам изсиз йўқолган.

– Демак... – ўйланиб фикр юритди Пуаро. – Демак, икки киши йўқолган: бош вазир Францияда, О'Мэри Лондонда.

Пуаро умидсизликка тушган лорд Эстерга диққат билан қаради.

– Биласизми, жаноб Пуаро, агар кимдир менга кеча кечқурун О’Мэрфини сотқин деб шама қилганда, мен унинг устидан кулган бўлардим.

– Бугун-чи?

– Бугун эса нима деб ўйлашга ҳам ҳайронман.

Пуаро жиддий бош силкиб қўйди. У яна ўзининг соатига қаради.

– Билишимча, жаноблар, менга барча йўналишлар бўйича ҳаракатланишим учун эркинлик тақдим этилади. Мен ўзим истаган ерга қандай ва қачон хоҳласам боришим мумкинми?

– Ярим соатдан кейин Донверга махсус поезд жўнайди. Унда Скотланд-Ярдга бир неча киши ҳам кетади. Сизни ҳарбий вакил ва ЖКДдан бир киши кузатиб боради. Улар тўлиқ сизнинг хизматингизда бўлишади. Қўнглингиз тўлдими?

– Жаноблар, хайрлашувдан олдин яна бир савол: айнан менга мурожаат қилишга нима мажбур қилди сизларни? Мени кўпчилик танимайди. Лондондек буюк шаҳарда ҳеч бир ишим билан донг таратмаганман.

– Сизнинг мамлакатингиздан бўлган бир нуфузли инсоннинг қатъий тавсияси билан сизни излаб топдик.

– Нима дедингиз? Эҳтимол, бу полиция бош комиссари, менинг эски дўстимдир?

Лорд Эстер бош чайқади.

– Йўқ, янада юқорироқдан қидиринг. Бу инсоннинг сўзи Бельгияда қонун ҳисобланган, ўйлайманки, яна бир марта шундай бўлади. Англия бунга қасамёд қилади!

Пуаронинг қўли театрдагига хос хатти-ҳаракатлар билан юқорига қўтарилиб кетди.

– Ҳа, шундай бўлади! Демак, у киши мени унутмабди-да... Жаноблар, менким, Пуаро сизга астойдил, жон-жаҳдим билан хизмат қиламан. Худога илтижо қиламиз, барчаси ўз вақтида ниҳоясига етсин. Лекин ҳозирча ҳаммаси мавҳум ... қоронғулик... Мен ҳеч қандай ёруғликни кўрмаяпман.

– Хўш, Пуаро, – вазир кетиши ҳамано бетоқат бўлиб сўз қотдим, – сиз булар ҳақида нима деб ўйлайсиз?

– Агар мен билганимда эди... Эс-ҳушим ўзимда эмас.

– Сиз тўғри айтдингиз. Уни ўғирлаш нима учун керак экан, мисол учун айтайлик, бошга уриш самаралироқ бўлармиди? – шубҳаландим мен.

– Маъзур тутасиз, дўстим, эҳтимол, мен унчалик тўғри тушунтиролмагандирман. Албатта, уни ўғирлаш анча фойдалироқ бўлади.

– Нима учун?

– Бу шунинг учунки, номаълумлик саросима келтириб чиқаради. Тасаввур қилинг, бош вазир ўлди. Бу албатта, даҳшат, лекин айтиш мумкинки, воқеликнинг юзига тик қарашга тўғри келади. Ҳозир эса атрофда барча нарса мавҳум, худди қотиб қолгандек. Бош вазирни яна кўришармикин ёки йўқми? У тирикми ёки ўлганми? Ҳеч ким билмайди. Масала ойдинлашмагунча, аниқ бир қарор чиқаришнинг иложи йўқ. Мен айтганимдек, ноаниқлик оммавий саросимани вужудга келтиради. Немислар айнан шунини мўлжаллаб иш кўришган. Бундан ташқари, душманлар бош вазирни қаергадир

яшириб қўйишган, уларда жуда катта устунлик бор, улар у томонга ҳам, бу томонга ҳам ўз шартларини қўйишлари мумкин. Германия ҳукумати сахий хазиначи эмас, албатта, лекин бундай иш учун катта харажат ажратиши мумкин. Учинчидан, улар таваккалчиликдан қочишади. Бу ишлари учун уларни осиишмайди. Йўқ, ўғирлаш – бу айнан улар қўл уриши лозим бўлган иш.

– Агар сиз айтгандай бўлса, унда нега уни аввалига отишга ҳаракат қилишган?

– Мен худди мана шуни тушунмаяпман, – зардаси қайнаб жавоб берди Пуаро. – Бу нафақат тушунарсиз, балки аҳмоқона ҳамдир. Модомики, улар ўғирлик операциясини шунчалик қойилмақом бажаришган бўлса, худди кинолардагидек ҳужум ва отишманинг нима кераги бор эди? Ҳаётда бундай бўлиши қийин. Масалан, мен ниқобдаги қуролланган ғалати тўдага ҳеч ҳам ишонолмаяпман, бунинг устига, Лондондан йигирма чақирим нарида бўлса!

– Балки бу бир-бирига мутлақо алоқаси йўқ алоҳида-алоҳида уринишлардир?

– Э, йўқ, ўхшашликлар ҳаддан ташқари кўп. Дарвоқе, сотқин ким? Ҳа, ҳар қандайига айлантисанг ҳам биринчи воқеада сотқин мавжуд. Фақат у ким? Даниэльсми ёки О’Мэрфими? Ё униси, ё буниси, умуман олганда, автомобилни асосий магистрал йўлдан нима учун четга бурилиб кетгани тушунарсиз. Бош вазирнинг ўзи унга ҳужум қилишларига шароит яратиб берган деб биз айта олмаймиз-ку. Хўш, О’Мэрфи ўзи бурилдимикан ёки унга Даниэльс буйруқ берганми, мана, масала қаерда.

– Албатта, афтидан, О’Мэрфининг қўли бор.

– Шуниси эхтимолга яқинрок. Агар хоин Даниэльс бўлганда, бош вазир буйруқни эшитган ва нима гаплигини сўраган бўларди. Биз жуда кўп марта «нега» саволини беришимиз мумкин, аммо уларнинг барчаси бир-бирини инкор қилади. Агар О’Мэрфи садоқатли бўлса, нега у автомобилни асосий йўлдан бошқа ёққа бурган? Агар унинг садоқатини шубҳа остига қўйсақ, икки марта ўк товуши эшитилгандан кейин нега у автомобилни олдинга учуриб ҳайдаб кетган? Ахир, бу билан у бош вазирни ўлимдан қутқариб қолган-ку. Агар у соткин бўлмаса, Чарлинг-Кроссга келгач, нега немис жосуслари йиғиладиган ишратхонага йўл олган?

– Ха, бу ерда бир гап бор, – дедим.

– Келинг, мантиқан ўйлайлик. Қайси далиллар бу кишилар фойдасига гапиряпти, қайсилари уларга қарши, шуларни кўриб чиқамиз.

Хўш, О’Мэрфи. Зарарига: автомобилни асосий йўлдан бошқа йўлга бургани жудаям шубҳали; у ирландиялик, Клэр графлигидан; у шундай тарзда ғойиб бўлганки, бу унинг фойдасига хулоса яшашга йўл бермайди. Фойдасига: у вазиятни дарҳол англаб, автомобилни хавфсиз жойга олиб чиқди, яъни, бош вазир ҳаётини сақлаб қолди. У Скотланд-Ярдга тегишли одам, унга ишонилган вазифадан келиб чиқилса, у ишончли ходим.

Энди Даниэльсга ўтамыз. Унинг ўтмиши ҳақида ҳеч нарса аён эмаслиги ҳисобга олинмаса, унга қарши кўп нарсамиз йўқ. Қолаверса унинг бунчалик кўп тил билиши оддий инглизга хос эмас. (Кечирасиз-у, дўстим, аммо тилшунос сифатида, мисол учун, ахволингиз ачинар-

ли). Уни боғланган, хлороформ билан ухлатилган ва оғзига латта тикилган ҳолда топишган унинг фойдасига. Шу далилнинг ўзи бош вазирнинг ўғирланишига унинг ҳеч қандай алоқаси йўқлигини тасдиқлаяпти.

– Ўзидан гумонни узоқлаштириш учун шуларни уюштириши мумкин эмасми?

Пуаро бош чайқади.

– Бундай ишларда француз полицияси хатоликка йўл қўймайди. Бунинг устига, у ўз мақсадига эришиб бўлди, бош вазирни ўғирлашди, орқада бир ўзи қолишидан қандай маъно бор? Албатта, шериклари бу саҳнани уюштирган бўлишлари мумкин, бироқ мен улар бу йўл билан нимага эришишни истаганликларини тушунишдан бош тортаман. Бундан нима фойда? Ахир, бош вазирнинг аҳволи ойдинлашмагунча, Даниэльс доимий назорат остида бўлишга «махкум қилинган».

– Балки, у полицияни чалғитишни кўзлагандир?

– Бўлмаса нега у буни амалга оширмади? Унинг айтишича, орқадан кимдир юзини ўткир хидли латта билан ёпган, у бошқа ҳеч нарсани эслай олмайди. Қандай чалғитиш мумкин? Буларнинг барчаси ҳақиқат, афтидан.

– Жуда яхши, – деб сўз қотдим-у, соатга қарадим. – Ҳозир тўғри вокзалга йўл олсак, яхши бўларди. Ахир, бу ишнинг калити Францияда.

– Балки шундайдир, дўстим, барибир менинг бунга шубҳам бор. Мен ҳеч нимани тушунмаяпман, бу кичкинагина ҳудудда бош вазирни қандай қилиб топишолмадийкин? Уни бу ерда ишончли тарзда яшириш, мен сизга айтсам, иложи йўқ

иш. Ўзингиз ўйлаб кўринг, агар икки давлатнинг полицияси ва ҳарбийлари тополмаганидан кейин, мен уни қандай топаман?

* * *

Чаринг-Кроссда бизни жаноб Дож кутиб олди.

– Бу Скотланд-Ярд изқувари Барнс ва майор Норман. Улар сизнинг ихтиёрингизда. Омад сизларга. Ишлар пачава, бироқ мен умидимни узмайман. Сизлар ҳозироқ жўнаб кетасизлар.

Биз майор Норман билан бемалол суҳбат қуриб кетдик. Платформада турган бир тўда одамлар орасидан бўйи пастроқ, юзи сассиққузанга ўхшаш бир йигитни таниб қолдим. Бу Пуаронинг эски таниши, Скотланд-Ярднинг энг яхши ходимлардан бири саналган изқувар-инспектор Жэп эди. У хушчакчак ҳолда дўстим билан саломлашди.

– Эшитишимча, сиз ҳам бу ишга аралашибсиз? Мана, сизга иш! Улар ўз ўлжаларини илиб кетишга муваффақ бўлдилар. Бироқ имоним комилки, улар узоқ вақт яширолмайдилар. Биласизми, бизнинг одамларимиз Франция худудини синчиклаб текширишяпти. Французлар ҳам ёрдам беришяпти. Ички сезгимга таяниб айтишим мумкинки, биз бир неча соатда уларнинг изига тушамиз.

– Агар у тирик бўлса, – хомуш бўлиб таъкидлади узун бўйли детектив.

Бу лукмадан Жэпнинг юзи сезиларли ҳолда маъюс тортди.

– Ҳа... Ишонаманки, у тирик ва соғ-омон.

– Тирик, албатта, тирик! – инспекторни қўллаб-қувватлади Пуаро. – Фақат уни ўз вақтида

топа олишармикан? Мен ҳам сиз каби уни узок вақт яшириш мумкинлигига ишонмайман.

Чўзиқ гудок овози янгради. Бизнинг гуруҳимиздагилар вагонга интилди. Поезд қўзғалди, аммо эзмалик билан, худди истамаётгандек станциядан судралиб чиқиб кетди.

* * *

Бу жудаям ажойиб саёҳат бўлди! Скотланд-Ярд ходимлари шимолий Франция харитаси атрофида уймаланиб олишди. Бетоқат бош бармоқлар йўллар ва қишлоқларнинг эгри-бугри чизиқлари бўйлаб ҳаракатланарди. Бу сафар Пуаро одатий сергаплигини намоён этмади. У олдига қараб ўтирар, юзида нимадандир хавотирда бўлган гўдакнинг ифодаси бор эди. Бу пайтда мен Норман билан хўп гаплашдим, у жуда ҳам антиқа инсон экан. Биз Донверга келганимизда Пуаронинг ўзини тутиши кулгимни қистатди. Кемага оёқ қўйишимиз билан у қаттиқ қўлимга ёпишиб олди. Енгил эсиб турган шабода кишининг баҳри дилини очади.

– Вой Худойим-ей! – тўнғиллади Пуаро. – Бу даҳшат!

– Бардам бўлинг, Пуаро, – бақирдим мен. – Сизни омад кутмоқда. Мен уни топишингизга ишонаман.

– О, азиз дўстим, сиз менинг ҳаяжонимни нотўғри тушундингиз. Бу ёқимсиз денгиз мени нима безовта қилади. Йўқ, денгиз касали – бориб турган азоб.

– Шунақа денг! – дедим, андак ҳайратомуз.

Двигателнинг биринчи тебранма зарбаси кемани ларзага келтирди. Пуаро инграб юборди ва кўзини юмди.

– Майор Норманда шимолий Франциянинг харитаси бор. Балки бир кўз ташларсиз?

Пуаро бетоқат бўлиб бош чайқади.

– Йўқ, йўқ! Мени тинч қўйинг, дўстим. Биласизми, соғлом фикрлаш учун ошқозон ва бош тўла-тўқис муросада бўлиши керак. Лаверье денгиз касалининг олдини олиш бўйича жуда ажойиб маслаҳатлар беради. Чуқур нафас олиш керак... кейин чиқариш... секин... шундай... бошни чапга, ўннга буриш лозим ва ҳар бир нафас ўртасида олтигача санаш керак.

Уни гимнастика машқларида қолдириб, кема сахнига чиқдим. Биз секинлик билан Булон бандаргоҳга кирганимизда, кема сахнида саранжом-саришта ва жилмайган ҳолда Пуаро пайдо бўлди. Пичирлаган ҳолда Лаверье усули жуда ҳам наф берганини айтди. Маълум бўлишича, бу «мўъжиза» экан.

Бу орада Жэпнинг қўрсаткич бармоғи харита устида хаёлий йўналиш бўйича сирғаларди.

– Бўлмағур гап... Автомобиль Булондан чиққач... Мана шу ерда йўналишдан четга бурилишган. Шунинг учун, менимча, шу ерда улар бош вазирни бошқа машинага ўтказишган. Тушуняпсизми?

– Яхши, – дея жавоб берди новча детектив. – Менимча, денгиз портларини текшириш керак. Уни яширинча кема бортига ўтказишгани эҳтимоли ўннга бир.

Жэп бош чайқади.

– Бу эҳтимолдан йироқ. Ахир, зудлик билан барча портларни ёпиш ҳақида буйруқ берилган.

Биз қирғоққа келиб тўхтаганимизда кун ёриша бошлаганди. Майор Норман Пуаронинг қўлини ушлади.

- Жаноб, сизни ҳарбий автомобиль кутяпти.
- Миннатдорман, жаноб. Аммо ҳозир менинг Булонни тарк этиш ниятим йўқ.
- Нима?
- Биз, хув, анави кирғоқдаги меҳмонхонада бўламиз.

Пуаронинг ҳазиллашмаётгани аниқ эди. У ўзи учун алоҳида хона талаб қилди ва талаб дарҳол бажо келтирилди. Бўлаётган ҳодисадан қаттиқ безовталигимизга қарамай, унинг орқасидан эргашишдан ўзга чорамиз қолмаганди.

Пуаро бизга бир назар ташлади.

– Мен сизни жуда яхши тушуняпман. Ақлли детектив ўзини мендек тутмайди. У фаол ҳаракат қилиши, у ер-бу ерда пайдо бўлиши, чанг йўлда эмаклаши, катталаштириб кўрсатадиган лупа билан филдирак изларини қидириши лозим. Тасодифан ташланган сигарет ёки гугурт чўпларини йиғиши керак. Сиз шундай деб ўйлайсиз, мен буни кўзларингиздан уқяпман.

Фақат мен, Эркюль Пуаро, журъат қилиб сизга шуни айтаманки, буларнинг бари сафсата, ҳақиқий жумбоқнинг ечими мана бу ерда! – У бармоғи билан пешонасини кўрсатди. – Мен Лондонни тарк этмаслигим керак эди. Фақат ёлғиз ўзим бир хонада қолишим керак эди, холос. Шунда кичкина, ухлаб ётган ҳужайралар, – у яна пешонасига ишора қилди, – бутун шиддати билан ишга киришарди. Токи харитадан бир нуқтани кўрсатиб: «Бош вазир мана шу ерда!» – деб хитоб қилмагунимга қадар, улар жимлик ва сукунат аро жумбоқни ўйлайдилар. Ўзи, аслида, мана шундай бўлиши керак! Ҳар бир қадамда мантиқан асосланган маълум бир усул-

га амал қилинса, кароматлар кўрсатиш мумкин. Францияга жадал кириб келишимиз аслида узил-кесил хато бўлди. Бу менга ҳозир нимаси биландир болаларнинг бекинмачоқ ўйинини эслатапти. Мана, ҳозир, кеч бўлмадимикин, деб қўрқаётган бўлсам-да, тўғри йўлни топиб олишимга ишонаман. Илтимос, тинчланинг, дўстларим.

Менимча, Пуаро беш соатларча худди мушукка ўхшаб кўзларини юмиб, пирпиратиб ўтирди. Кўзлари аҳён-аҳёнда бирмунча ялтираб, тобора кўпроқ яшил тусга кираётгандек бўларди. Скотланд-Ярд ходимлари унга менсимай назар ташлашарди. Майор Норманнинг юзини зерикиш ифодаси эгаллаган, Пуаронинг ўзини тутишига гаши келарди, менинг ўзимга ҳам вақт жуда чўзилиб кетаётгандек туюларди.

Ниҳоят, мен ўрнимдан турдим ва деразага томон иложи борица секин одимладим. Ҳаммаси оддий ҳазилга ўхшарди. Ич-ичимдан дўстим учун ташвиш чекардим. Агар у муваффақиятсизликка учраса, мен бундай кулги бўладиган даражада кўринишини истамасдим. Дераза ортида қора тутун қолдирганча секинлик билан бардаргохни тарк этаётган кемани эриниб қузата бошладим.

Бирдан ёнимда янграган Пуаронинг овозидан уйғонгандек бўлдим.

– Мана, ниҳоят, жўнаймиз, дўстларим!

Қайрилиб қарагандим, дўстимдаги хайратланарли ўзгаришни сездим. Унинг кўзлари мамнунликдан ёнарди, кўкраги хаяжондан тез-тез кўтарилиб тушарди.

– Мен қанчалик аҳмоқ эканман, дўстларим! Мана, энди ёруғликни кўряпман.

Майор Норман тезда эшикка йўналди.

– Мен машинани келтиришларини буюраман.

– Бунга эҳтиёж йўқ, машина менга керак бўлмайди. Худога шукурки, шамол тўхтади.

– Сиз, жаноб, пиёда юраман демоқчимисиз?

– Йўқ, дўстгинам. Камина авлиё Пётр эмасман¹. Мен кемада денгизни сузиб ўтишни афзал биламан.

– Денгизни сузиб ўтиш?

– Ҳа. Агар маълум бир усулга амал қилинса, барчасини бошидан бошлаш керак. Бу иш Англияда бошланган. Шунинг учун биз у ерга қайтамыз.

* * *

Биз уч соатда яна таниш Чаринг-Кросс платформасида пайдо бўлдик. Пуаро барча эйтирозларимизни қулоғи кар бўлиб эшитди ва бир нарсани такрорлайверди: «Бошланғич нуқтадан бошлаш, албатта, беҳисоб вақт зое кетади, лекин бу ягона тўғри йўл». Йўл ниҳоясида дўстим Норман билан ниманидир маслаҳатлашди ва у Пуаро топшириғига кўра, Донвердан бир даста шошилиночномаларни жўнатди.

Норманнинг махсус рухсатномаси бор эди. Шунинг учун биз ҳамма жойдан тўхтамасдан ўтиб кетдик. Лондонда бизни катта полиция автомашинаси ва бир неча изқувар кутарди. Улардан бири Пуарога машинкада ёзилган бир варақ қоғозни узатди.

¹ Бу ерда Библия эпизодига ишора бор. Авлиё Пётр ўз қайиғини денгиз ўртасида қолдириб, сувда сузиб Исо Масих олдига боради.

– Бу Фарбий Лондон ҳудудидаги барча қишлоқ касалхоналарининг рўйхати, – дея жавоб берди Пуаро менинг саволомуз нигоҳимга. – Мен Дон-вердан телеграф сўрови жўнатгандим.

Биз катта тезликда Лондон кўчаларидан ўтиб борардик. Мана, Бас Роуд ортда қолди, кейин Хаммерсмит, Чизвик Брэнтворд. Менга сафари-мизнинг якуний нуқтаси аён бўла бошлади – биз Виндзор орқали тўғри Аскотга йўналгандик. Юрагим тез-тез ура бошлади, ахир Аскот – бу Даниэльснинг холаси яшайдиган жой-ку. Демак, Даниэльс керак, Мэрфи эмас.

Кўп ўтмай, ҳашаматли вилла эшиги олдида тўхтадик. Пуаро машинадан тез сакраб тушди ва уй қўнғироғини босди. Унинг мамнун юзи бироз буришди. Фаҳмимча, нимадандир унинг қўнгли тўлмади. Эшик қўнғироғига дарров бўлмаса-да, жавоб беришди. Пуарони уйга киритишди. Бир неча дақиқадан сўнг у яна пайдо бўлди, машинага ўтирди ва бошини бир марта чайқади. Менинг умидларим сўнди. Мисол учун дейлик, у Даниэльсга қарши қандайдир далиллар топар ҳам, лекин бундан нима маъно? Ахир, бош вазирни Франциянинг қаерига яширганликларини кимдир тан олишига эришиш лозим-ку.

Лондонга юришимизда бир неча марта узилиш бўлди. Биз бир-икки бор катта йўлдан четга ўтдик. Ташқи томондан қараганда унчалик катта бўлмаган қишлоқ касалхонаси эканлигини англаш мумкин бўлган бинолар олдида тўхтаб ўтдик. Пуаро уларнинг ҳар бирига бир неча дақиқага кириб чиқар ва биз яна йўлимизда давом этардик. Қанча узоққа кетганимиз сари дўстимнинг юзи шунчалик ёришиб борарди.

Пуаро Норманга ниманидир шивирлади, у эса қўйидагича жавоб берди:

– Ҳа, биз чапга бурилган заҳотиёқ улар кўприкда бизни кутишади.

Ҳақиқатан ҳам хира ёруғликда ён томондаги йўл чеккасида турган яна битта автомашинани дарров пайқадим. Унда фуқаро кийимида икки киши бор эди. Пуаро машинадан тушиб, улар билан гаплашди ва биз шимолга қараб юрдик, иккинчи машина бироз масофа қолдириб, оптимиздан йўл олди.

Тушунишимга кўра, Лондоннинг шимолий туманларидан бири томон йўналдик. Унчалик катта бўлмаган, атрофи боғ билан ўралган баланд уй олдида тўхтадик.

Норман икковимиз машинадан тушдик. Пуаро эса изқуварлардан бири билан ҳашаматли эшик олдига келиб, қўнғироқни чалишди. Эшикни чиройли оқсоқ очди.

– Мен полиция зобитиман, менда уйингизни тинтув қилишга ҳужжат бор, – деди дарҳол изқувар.

Қиз қаттиқ қичқирди ва бу қичқириқдан сўнг йўлакда ўрта ёшлардаги келишган аёл пайдо бўлди.

– Эдит, эшикни ёп! Бу, менимча, ўғрилар.

Пуаро ярим очиқ эшик орасига оёғини суқди ва ҳуштак чалди. Шу заҳотиёқ бошқа изқуварлар ҳам югуриб келишди. Улар уйга кириб эшикни ёпишди.

Биз Норман билан мажбурий бекорчилигимизга лаънатлар ўқиб, уларни беш дақиқа кутдик. Мана, ниҳоят, эшик ланг очилиб, бизникилар

кўринди. Уч нафар маҳбус: бир аёл ва икки эркакни олиб чиқишди. Аёл билан бир эркак маҳбусни бир машинага, иккинчи эркак маҳбусни бизнинг машинага жойлаштириб қўйишди. Пуаронинг ўзи бу ишни бажарди.

– Дўстим, аслида мен нариги машинада кетишим лозим. Унда бу жентльменга ким қарайди? Сиз у билан танишмасмисиз? Унда О'Мэрфи билан таништиришга рухсат этинг.

О'Мэрфи! Машина қўзғалди, мен эса оғзимни ланг очиб, унга қараб турдим. Унда қўл кишани йўқ эди, аммо кўринишдан қочишни хаёлига ҳам келтирмаётганди. Менимча, у хали ҳам шок ҳолатида, ўзига келолмаганди. Яширмайман, биз Норман иккимиз ҳам худди О'Мерфининг аҳволида эдик.

Ажабланарлиси, биз яна шимолга қараб юрдик. Демак, биз Лондонга қайтмаяпмиз! Бу нимани билдиради? Машина тезлигини оширганида мен Хэндон аэродромидан унча узоқ бўлмаган жойда эканлигимизни кўрдим. Шунда мен Пуаро нима истаётганини дарҳол англаб етдим. У аэропланда Францияга учишга қарор қилганди.

Ғоя, албатта, жуда яхши, лекин тўғриси айтганда, бефойда. Ахир шошилиночма олдинроқ борарди! Ҳозир вақт ғанимат. Айни чоғда шахсий обрўни қурбон қилиш ва бош вазирни бошқа биров қутқаришига имкон бериш лозим эди.

Тўхташимиз биланоқ, майор Норман машинадан сакраб тушди ва унинг ўрнини кийимини алмаштириб олган полициячи эгаллади. Апилтапил Пуаро билан маслаҳатлашиб, у ҳам машинадан тушди-да, кўздан ғойиб бўлди. Мен

хам ташқарига чиқдим-да, Пуаронинг қўлидан ушладим.

– Отахон, табриклайман сизни! Улар бош вазирни қаерда яширганини сизга айтишган, шундайми? Қулоқ солинг, зудлик билан Францияга шошиличнома юбориш керак. Агар ўзингиз бормоқчи бўлсангиз, унда жуда ҳам кеч бўлади, менимча.

Пуаро бироз ажабланиш билан унга қаради.

– Афсуски, ошнажон, шошиличномада барча нарсани жўнатиб бўлмайди.

Шу вақт ичида майор Норман ҳарбий ҳаво кучлари кийимидаги ёш зобити билан биргаликда қайтиб келди.

– Бу капитан Лайэл. У сизни Францияга кузатиб қўяди. Самолёт ҳозироқ учишга тайёр.

– Жаноб, иссиқроқ кийининг, – маслаҳат берди учувчи. – Агар хоҳласангиз, мен пальто-имни бериб туришим мумкин.

Пуаро соатига қаради ва тўнғиллади: «Ҳа, вақт, бу ёғи энди вақт масаласи». Кейин осмонга қаради ва зобитга таъзим қилди:

– Миннатдорман, жаноб. Аммо сиз билан учмайман, мана бу жентльмен учади!

Шу гапни айтиб Пуаро четга сурилди ва бошқа бировнинг сояси кўринди. Бу ўша иккинчи машинада юборилган махбус эди. Унинг юзига ёруғлик тушганидан сўнг мен беихтиёр хайратдан бақириб юбораёзим.

Бу бош вазир эди!

* * *

– Худо хайрингизни берсин, буларнинг барчаси қандай содир бўлди, айтиб беринг, – деб хи-

тоб қилдим машинада Лондонга қайтаётганимизда қизиқишдан ёниб. – Англияга уни яширин равишда қайтариб жўнатиб юборишни қандай қилиб уддалашди?

– Мак-Адамни қайтариб жўнатишган, деб сизга ким айтди? – саволимга савол билан жавоб берди Пуаро. – Бош вазир умуман Англияни тарк этмаган. Уни Винздордан Лондонга кетаётганда ўғирлашган.

– Нима?

– Ҳозир тушунтираман. Бош вазир ўз машинасида кетаётганда, ёнида котиби бўлган. Кутилмаганда унинг юзига кимдир хлороформ сингдирилган ёстиқчани босади...

– Бу ким эди?

– Бизнинг ақлли тилшуносимиз, капитан Даниэльс. Бош вазир хушини йўқотгандан сўнг Даниэльс сўзлашув гўшагини кўтариб О'Мэрфига ўннга бурилишни буюрган, ҳайдовчи ҳеч нарсадан гумонсирамай асосий йўлдан четга бурилган. Бир неча чақиримдан сўнг кимсасиз кўчада нимасидир бузилган машинани кўришади. Ҳайдовчи О'Мэрфига тўхташ учун ялиниб сигнал беради. О'Мэрфи дарров тезликни оширмайди. Нотаниш одам машинага яқинлашади. Шу пайтда Даниэльс ойнадан энгашиб, дарҳол таъсир қиладиган этилхлориддан фойдаланиб ухлатиш операциясини такрорлаган. Бутунлай хушини йўқотган икки нафар кишини машинадан чиқарадилар, бошқа машинага ўтқазадилар, уларнинг ўрнига қиёфадошларини жойлаштирадилар.

– Ишониш қийин!

– Нега энди? Мюзик-холлда машҳурларни ўхшатиб роль ижро этганларини кўрмаганмисиз?

Бирор жамоат арбоби ролини ўйнашдан осони йўқ. Хўп денг, Клэпхэмдаги жаноб Жон Смитдан кўра Англия бош вазирини ижро этиш осонроқ. О'Мэрфининг «қиёфодоши»га келсак, марҳамат қилиб айтинг-чи, бош вазир йўлга чиққандан кейин у билан ким ҳам қизиқарди? «Қиёфодош» учун ҳеч кимнинг кўзига кўринмаслик айти муддао. Шундай қилиб, Чаринг-Кроссдан тўғри дўстлари учрашадиган жойга жўнайди. Тўғри, у ерда аввалига О'Мэрфи сифатида пайдо бўлади, кейин бутунлай бошқа инсонга айланади. Шу алфозда О'Мэрфи «йўқолади», устига-устак, орқасидан шубҳали из қолдиради.

– Бироқ бош вазир «ролини ўйнаган»ни ҳамма кўрмаганмиди?

– Ҳамма деганингиз кимлар? Шахсан бош вазирни танийдиганлардан бирон киши уни кўрмаган. Даниэльс у билан ҳеч ким учрашмаслиги учун барча имкониятларни ишга солган. Бундан ташқари, унинг боши бинт билан ўралганди. Агар кимдир нимадандир шубҳаланган тақдирда ҳам бош вазир суиқасддан қаттиқ ҳаяжонда, шу боис у ҳар хил учрашувлардан қочяпти, деб баҳона қилиши мумкин эди. Шунингдек, жаноб Мак-Адамнинг томоғи нозик, муҳим нутқ сўзлашдан олдин овозини зўриқтирмаяпти, деган далил келтирилса, табиийдек қабул қилинарди. Францияда бу далилни қийинчиликларсиз пеш қилиш мумкин эди, кейинчалик бош вазир ғойиб бўлгандан сўнг бу ҳеч қандай маъно касб этмасди. Англия полицияси шошилиш тарзда канал ортига интилди ва биринчи ҳужум тафсилотларига ҳеч ким эътибор ҳам бермаган. Бош вазирни

Францияда ўғрилашди, деган тасаввурни яратиш жуда осон кечган. Даниэльснинг оғзига латта тиқишган ва ҳаттоки ишонарли тарзда «ухлатиб қўйишган».

– Бош вазир ролини ўйнаган одам-чи?

– Ўзидан ниқобни ечиб ташлаган. Албатта, уни ҳам, алдамчи машина хайдовчисини ҳам гумонсираб қўлга олишлари мумкин эди. Бирок спектаклда уларнинг бевосита роль ўйнагани ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмасди. Ниҳоят, уларни далиллар йўқлиги учун қўйиб юборишарди.

– Ҳақиқий бош вазир-чи?

– Уни О’Мэрфи билан биргаликда Хэмистэддаги «Эверад хоним», яъни Даниэльснинг «холаси»нигига олиб боришади. Аслида эса бу – фрау Берта Эбентални кейинги пайтда полиция фаол равишда қидираётганди. Хуллас, шу маънода мен уларга «қимматли совға» тақдим этдим, Даниэльснинг қўлга тушганини-ку айтмасак ҳам бўлади! Ҳа, режа ақл билан тузилган, аммо улар бу жумбокни ечишга Эркюл Пуаронинг ақли етишини тахмин қилишмаган!

Ўйлайманки, дўстимни мағрурона нутқ ироқ қилаётган пайтида кечириш мумкин.

– Сиз қачон тўғри изни аниқладингиз?

– Шу йўлга ички томондан... чиққанимдан сўнг.... Аввалига мен отишма билан боғлиқ бу тўполон усталик билан уюштирилганини тахмин ҳам қилмагандим, кейин ўйлаб қолдим: унинг амалий натижаси қандай? Бундай бўлган: бош вазир юзлари дока билан ўралган ҳолда Францияга жўнаганди! Шунда мен гап нимадалигини ўйлай бошладим. Биз Виндзор ва Лондон ўртасидаги кишлок касалхоналарининг деярли

барчасини айланиб чиққанимизда юзлари дока билан ўралган бирорта инсон ўша машъум тонгда мурожаат қилмаганлиги маълум бўлгач, вазият бутунлай ойдинлашди. Ана шундан сўнггина қолган барчаси бундай ақлнинг олдида болалар ўйинидек бўлиб қолди.

Эртаси куни эрталаб Пуаро ҳозиргина олган шошилиночмасини менга узатди. Шошилиночмада на юбуровчининг манзили, на имзоси бор эди. Шошилиночмада шундай ёзилганди:

«Ўз вақтида».

Кейинроқ эса кечки газетанинг шошилиноч сонида чоп этилган иттифоқчилар анжумани ҳисоботини ўқиб чиқдим. Унда вазир Мак-Адамнинг нутқи қанчалик қизгин олқишлар билан қабул қилингани алоҳида таъкидланганди. Унинг кўтаринки руҳдаги нутқи барчада катта таассурот қолдирибди.





МУНДАРИЖА

Иштар ибодатхонасидаги қотиллик	3
Бойваччанинг қасри	22
Йўқотилган калит	54
Булбуллар ошғени	80
Лўли қиз	111
Мансабдорнинг ўғирланиши	126

Адабий-бадиий нашр

Агата КРИСТИ

ИЗҚУВАР ПУАРО

Ҳикоялар

Иккинчи нашри

Рус тилидан Иззат АҲМЕДОВ таржимаси

Мухаррир *С. Саидмуродов*

Рассом-дизайнер *Ш. Қурбонов*

Техник муҳаррир *Т. Харитоновна*

Кичик муҳаррир *Г. Ералиева*

Мусахҳиҳ *Ш. Ҳакимова*

Компьютерда саҳифаловчи *К. Ҳамидуллаева*

Нашриёт лицензияси АИ № 158.14.08.2009.
Босишга 2018 йил 20 майда рухсат этилди.
Бичими 80x100¹/₃₂. «Газетная пухляя» қоғози.
«Virtec Peterburg Uz» гарнитураси. Шартли босма
табоғи 7,4. Нашр табоғи 6,89. Адади 5000 нусха.
Буюртма №18-303.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг «O‘zbekiston»
нашриёт-матбаа ижодий уйи. 100011, Тошкент,
Навий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20
Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.
e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz
www.iptd-uzbekistan.uz

Кристи, Агата

К81 Изқувар Пуаро [Матн]: Ҳикоялар / А. Кристи;
Рус тилидан И. Аҳмедов таржимаси. – Тош-
кент: «O‘zbekiston» НМИУ, 2018. 160 б.

ISBN 978-9943-28-684-9

УЎК 821.111-3
КБК 84(4Ингл)